

DUCH (7158) *sb m*

sg *N* duch (2004). ◇ *G* ducha (1891), duchu (2); -a : -u *Leop* (26 : 1; *Eccle* 4/16), *SienLek* (1 : 1; 187). ◇ *D* duchowi (215), duchu (56); -u *TarDuch* (5), *RejPs* (21), *SeklWyzn* (2), *SeklKat* (4), *BielKron*, *OrzQuin*, *HistRzym* (3); -owi : -u *OpecŻyw* (2 : 5), *RejPos* (16 : 2), *SkarŻyw* (5 : 2), *ArtKanc* (12 : 10). ◇ *A* ducha (1162), duch (13); duch *FalZioł*, *SienLek*, *GosłCast*; -a : duch *OpecŻyw* (14 : 3), *GlabGad* (1 : 2), *BielKron* (28 : 1), *OrzQuin* (4 : 1), *HistRzym* (2 : 1), *BiałKat* (11 : 1), *KlonKr* (1 : 1). ◇ *I* duchem (892), duchem (2); -em : -em *MurzNT* (5 : 1), *Leop* (11 : 1); -em (57), -(e)m (835). ◇ *L* duchu (427). ◇ *V* duchu (58). ◇ *pl N* duchowie (101), duchy (28); -y *GlabGad* (11), *RejWiz*, *KochSat*, *Mącz*, *Oczko* (2), *KochPs* (3), *NiemObr*, *ArtKanc*, *GrabowSet*, *RybGęśli*; -owie : -y *FalZioł* (3 : 1), *BibRadz* (3 : 1), *BielKron* (1 : 2), *WujNT* (10 : 1). ◇ *G* duchów (162); -ów (6), -(o)w (156). ◇ *D* duchóm (26), duchum (1); -(o)m : -um *GlabGad* (2 : 1); ~ -óm (2), -(o)m (24). ◇ *A* duchy (65). ◇ *I* duchy (25), duchami (5); -ami *CzechRozm* (2); -y : -ami *CzechEp* (1 : 3). ◇ *L* duchach (11) *Mącz*, *GrzegŚm*, *CzechRozm* (4), *CzechEp* (2), *NiemObr*, *SkarKaz* (2); duchoch (7) *BielKron*, *SarnUzn*, *RejAp* (3), *RejPos*, *BudBib*; ~ -ach (10), -äch (1) *GrzegŚm*. ◇ *V* duchowie (3) *OpecŻyw*, *LatHar* (2), duchy (2) *KochPs*, *GrabowSet*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Byt niematerialny, niecielesny; spiritus Mącz, Cn; anima, mens Cn* (6299) : pan Bog według człowieczthwa między inemi zwierzęty raczył sie Barankowi przyrownać/ Iakho [!] według ducha Gołębiowi. *FalZioł* IV 2a; Ktorci czyniż angioły twoie duchy/ Bo wżitci fą duchowie *WróbŻołt* hh7v; bog duch yeft/ ktory cyála nye ma/ á żadne myeyśce go nye ogarnya. *KromRozm II n; KromRozm III A8; BielKom G4; RejWiz* 52, 115, 119v, 186v [3 r.], *Ddv* [2 r.]; *Leop Dan* 14/35; Bog ieftci duch/ á thák ci ktorzy go chwał/ pothrzebá aby go chwalili w duchu y w prawdzie. *BibRadz Ioann* 4/24, *k. I 336 marg; GrzegRóżn Nv*, [N3]; Spiritus in sacris, Duch. *Mącz* 408c; Bo Náturá znaczy tylko iednę rzecz to ieft duchá/ bo pímo mowi iże Bog ieft Duch. *SarnUzn B5v, C8* [2 r.]; *RejPos* 71, 181 [2 r.], 200v [2 r.], 231v; *GrzegŚm* 50, 54 [2 r.], 55; Bo ponieważ Bog ieft Duch/ niemożemy w nim nic ciełefnego rozumieć. *KuczKat* 55, 65 [2 r.], 380; [Bóg] ítworzyć raczył y człowieká [...] máło nie iáko y Anyoła [...] iedno iż rozno/ thego w widomym cieł/ á Anyoła záfię w niewidomym duchu. *RejZwierc* 1v; Bog iedyny á prawdziwy ieft Duch niewidziány/ y w íftności fwoiey nieogárniony *WujJudConf* 44; á ániół y Bog ieft duch: á duch zás/ iáko mowi Pan Chriftus fyn Boży *Luk*: 24. v 39. ciála y kości nie ma *CzechRozm* 55, 12v, 23, 33v, 58, 71v, 83v [2 r.] (16); Michał ś. nie walczył zbroią żelázná ábo mieczem [...] ále iáko duch z duchem [*duchownym sposobem*] *CzechEp* 99, 75, 100 [2 r.], 148, 198, 221 [2 r.] (15); *CzechEpPORz **4v; WujNT* s. 15 *przedm, Ioann* 4/24, *2.Cor* 3/17, s. 630, *Xxxxx v* (7); *Dufzá náłzá* duchem fię zowie/ gdy z Anyoły/ ktorzy fą ízcerzy duchowie/ obmyśla rzeczy niebiełkie *SkarKaz* 85a; Bo ciáło vwielbione może ná powietrzu chodźić/ y ná obłokách y wiátrách latać/ máiac wżytkę íubtelność duchom podobná. *SkarKaz* 242b, 85a, 204a, 205a, 384b, 634a.

Szeregi: »duch, (a) nie ciało« (3): píerweies dowodi Pána Bogá w íftocie íwéy być duchem/ nie ciáłem *BiałKat* 11; *WujJud* 54v; A ták ítárcie głowy wężowey/ [...] duchowne być muśi/ á nie ciełefne/ przeto iż też wąż ten duch ieft á nie ciało. *CzechRozm* 178v.

»nie (ani) człowiek (a. ludzie) ale (a, i, nie, ani) duch(owie)« [szyk 7 : 6] (13) : *MurzNT* 126; Bo Ociec ciáá nie ma/ á Sin ciáá álbo człowieczeńftwo przyiął. A także tym ípofobem człowiek á duch nie fá ieden áni mogą być *SarnUzn* [F7]; *WujJud* 54, 205v; [*niektórzy*] ták o Jezufie Chrífufie íynu Bożym trzymáli y vczyli/ że on nie był práwym człowiekiem: ále był duchem: ktory tylko miał ná íobie podobieñftwo ciáá *CzechRozm* 39, 30v, 157v, 264; A Iudás też przykádú tego nie dla duchow pewnie/ ále dla ludzi vzył y on nápiáá/ tocząc wywod íwoy. *CzechEp* 100, 100, 213 [2 r.]; *WujNT* 869.

a. *W Starym Testamencie – tchnienie Boże (fizycznie objawiające się łagodnym lub gwałtownym wiatrem) rozumiane jako sama obecność Boga, także moc Boża stwórcza lub dająca specjalne uzdolnienia ludziom, szczególnie umiejętność prorokowania; poza tym w Nowym Testamencie: głównie charyzmat, życie nadprzyrodzone człowieka, także Duch Święty. W większości wyznań chrześcijańskich Duch Święty pojmowany jako trzecia osoba Trójcy Świętej, w niektórych zaś (np. antytrynitarze) tylko nieosobowo, jako dar Boży, moc Boża lub natchnienie; mens, spiritus Cn [wyrazy: hebr., „ruach”, grec. „pneuma” i łac. „spiritus” oznaczają zarówno ducha, jak i tchnienie oraz wiatr, również odpowiadający im wyraz polski „duch” jest wieloznaczny] (5419) : duch ízwyáty chcząc yuż ukazacz dobrocz íwoyá, natchnął duchem uyíokyem proroky ózwyeczayącz ye promyenmy yáínoízczy íwey *PatKaz II* 54v, 33v, 58v, 68v; *PatKaz III* 99, 100, 111v [2 r.]; Iezu ienżes vbogiem ducha Ewangielijey przepowiedania dziwne dáł. *TarDuch* B2v, B2; *WróbŻoít* pp3v; A zniífcíwííy íwiát/ gdy być íe zdáło iednem nádchnieniem duchá twoiego wííytko by záíę mogł znowu ożywić *RejPs* 153; Ociec íeft od ktorego pochodzi duch íwięty/ íyn íeft ktory íle ducha íwiętego/ á duch ktory pochodzi od obu dwu *SeklKat* P2, T4; [*Luteranie*] Cić fá/ ktorzy íye íámi odłączáyá/ á yáko nyeme źwyerzętá żywá/ á duchá nyemáyá. Acz ták o íobye dzyerzą/ íz go máyá/ á íz im óswyeceni/ nowá śwýátíoć śwýátu zyáwyáyá. *KromRozm I* E2v, B2v, B4, F4v; Bo iako wybrani boży i wtym żywocie maíá ímak nieiakich początów żywota wiecznego i ducha ktory w nich będąc poświádczá im íže fá/ íyny bożemi *MurzHist* P, K, N2v, N4v; *MurzNT* 91, *Mar* 1/10, 12, *Luc* 4/14, *Ioann* 1/32 (7); *KromRozm II* nv [2 r.], n2 [2 r.], tv; nye wííyítcy fá ápoítołmi/ áni proroki/ áni doktormi. rć. ále drudzy tymi/ drudzy owymi/ według vdzyelányá łáíki y dárow Bożych: ktore vdzyelánye yedenże duch ípráwuie wedle íwey woley *KromRozm III* Hv, D2, K6; Rozumieją temu dobrze IchM, że concilium chrześcijańskie, ktore jest w Duchu í. zebrane, nie może nic stanowić, co by było przeciwnego Duchowi temu. *DiarDop* 101, 101 [2 r.]; Swe drogi człowiekowi/ zdádzą íe być czyíte/ Pan Bog duchá ípráwuie/ dawa drogi ífte [*bibl. Prov* 16/2]. *BielKom* B8v; Nye dáýže mi íe moy Pánye woley twey íprzećiwíć/ Owíísem rácz dúííyczkę moyę duchem twym obżywić *LubPs* cc, N4v, ee, ee5, hh4; *SeklPieś* 32; Wyleię/ mowi Pan B. z Duchá mego/ ná wízelką płęc ludzká [*Vulg Ioel* 2/28]/ nie ná íwiece. *KrowObr* 89v, C4v, 10 [2 r.], 10v [2 r.], 54 [2 r.], 62 [2 r.] (14); Przywroc mi rádość zbáwienia twego: á czelnieyííym duchem [*spiritu principali*] potwierdz mię. *Leop Ps* 50/13 [14] [*przekład tego samego tekstu LubPs* N4v]; O íáko dobry/ a íáko wdzięczny íeft Pánie duch twoy we wííyítkich? *Leop Sap* 12/1; Abowiem duch od obliczá mego wynidzie/ y wiania ía vczynię. [*quia spiritus a facie mea egredietur et flatus ego faciam*] *Leop Is* 57/16, *Num* 16/29, *Is* 28/6, 34/16 (33); *KochZuz* A4v; *RejFig* Dd6; A wízákożeś im ty íolgował przez wiele lat/ óświádczáíac íię przećiwko nim Duchem twym przez Proroki twoie/ á cóż*

gdy oni nie fłucháli *BibRadz 2.Esdr 9/30*; A ná ten czas był duch/ y wżędzy ciemności milczenie/ á iefzcie dzwięk głofu człowieczego od ciebie ftworzon nie był. *BibRadz 4.Esdr 6/39*; Iefli on Pan wielki będzie chciał/ thedy go nápełni duchem zrozumienia [*spiritu intellectus*]/ á wyda z siebie fłowá mądrości *BibRadz Eccli 39/8*; Iáko dáleko więcey krew Kryftułowá który przez duchá wiecznego [*spiritum aeternum*; przez *Ducha Świętego WujNT*]/ ámego siebie ofiárował nie nágánionym Bogu/ oczýści sumnienie wálze od mártwych vczynkow *BibRadz Hebr 9/14, Ex 28/3, 1.Par 12/18, Ps 143/10, Is 11/2 [2 r.]*, *k. I 358v marg (54)*; *OrzRozm I2v*; *BielKron 2v, 19, 51v, 138v, 139, 141v, 202, 467v*; *GrzegRóżn B, F2, K2, Mv [2 r.]*, *M2 [5 r.]*, *M2v, N2*; A ty téz miły Księże Doktorze/ skąd ten Duch małz/ że ná każdym Przemyśkim Kazánium/ ftráfzliwym głofem/ á zápalonym Duchem S. ięzykiem wołáłz *OrzQuin Y3, Aa2*; *Acz Wiára* iefł dar Boży/ którą Duch fzáffuie/ Y dawa tym ktore Bog od wieká miłuiie. *Prot Cv, C, C3v*; *Ociec záwždy iefł Oyczem/ Syn Synem/ y Duch fwięty thákże Duchem trzeciá perfoná. SarnUzn E4v, E5v, G5v, Hv, H2 [2 r.]*; Pan Bog [...] pierwżego vcznia fwego [*Adama*]/ ták duchem fwym obdárzył: iż wżýtki rzeczy miánował/ ktore vżrzał *SienLek 195*; Powieda dáley [*Jezus*] iżem iá iefłth oblubieniec wálz/ á Duch práwie z Boftwá pochodzący. *RejAp 194v, BB5v, 6, 7 [2 r.]*, *32 [2 r.]*, *34v (12)*; *GórnDworz Yv*; A gdy fie on [*Bóg*] sftawał duchem mowiącym w vfciech ich [*Proroków*]/ tedy żadna moc/ áni żadna náuká/ áni żadny wymyśl fwiátá tego/ nigdy fie żadnemu z nich fprzećiwić nie mógł. *RejPos 283v*; [*Duch Święty*] wzbudzał wielekroć duchy ludzi fwiętych á duchy Prorockie *RejPos 297v, 2, 31, 31v [2 r.]*, *64, 68v (29)*; Ten tedy duch wiáry á miłości/ który s ámego Páná Bogá iefł/ nas w Páná Kryftulá wciela/ wżczepia/ y zá iedny z nim czyni *RejPosWiecz² 92v*; A iuż w nas miefzka [*Chrystus*] ták przez wiáre iáko y przez miłość/ á ktemu y przez duchá mocy y łáfkí fwoiey. *RejPosWiecz² 94v, 92, 92v [2 r.]*, *93v, 95v*; Thák téz ná Pánfkiey wieczerzy/ fługá kofciołá s. podawa ciálu widomy pokarm y napoy/ chleb y wino. Ale Duch s. podawa duży náłzey w ferce prawdziwe ciáło y krew Páná náłzego Iezu Kryftá/ duch duży duchowny pokarm duchownie podawa. *RejPosWiecz³ 97v*; Iefł duch porády/ mocy/ vmieiętności/ pobożności/ mądrości/ y wyrozumienia/ *Eza: 11. [lege Is 11/2]*. Przez tego duchá iefł y bywa daná mądra mówá/ y vmieięthna: drugiemu czynienie cud: drugiemu łáfká vzdrowienia/ prorocstwo/ rozeznawánie duchów/ rozmáithość ięzyków/ wiára/ wykłádánié mów [*Vulg 1.Cor 12/8*] *BiałKat 201, 36, 201 [3 r.]*, *238v*; Wielkich rzeczy żádaćie/ wielkiey rády trzebá/ Zefli nam Duchá fwego/ Pánie Boże z niebá. *BielSat [I4]v*; Bog w Troycy iedyny miáfto prawdziwego Bogá Oycá/ Kryftus wieczny wcielony miáfto vkrzyżowánego/ Duch ftworzýciel miáfto Poćiechy wnétrzney/ [...] Wymyflý/ Baśni/ Phiłozophiá miáfto fczerego fłowá Bożego *GrzegŚm 29, [A3]v [4 r.]*, *19 [3 r.]*, *20, 31 [4 r.]*, *32 [2 r.] (41)*; Bo to rzecz pewná/ iáko ciáлом vmárłym pokarm przyrodzony nic niepomaga/ ták téz duży Ciáło Pánfkie pożyteczne być niemoże/ ktora wedle duchá nieżyie. *KuczbKat 180*; poznał téz fmyflów żádlivości przeciwiáiące fie duchowi/ y ktemu iefzcie dobrze obaczył wżýtkę fklonność náłzey náтуры ku złemu *KuczbKat 395, 5, 70 [3 r.]*, *390*; Bo kogo ty fwym Duchem będziefz raczył rządzić Y w gofpodzie y w drodze nikt nie może zbłádzić. *RejZwierc [272]*, *126, 201v*; *WujJud 30, 73, 115v, 124, 145, 165v, 191, 252*; Nie wy iefteście ktorzy mowicie/ ále Duch Oycá moiego mowi w was [*Vulg Matth 10/20*] *WujJudConf 30, 47v, 93v, 130, 232v*; *RejPosRozpr b4, b4v*; Duchowie prorokow/ mowi Apoftoł/ prorokom máią być poddáni. A czemu téz ták o duchoch

tłumaczow mowić niemamy? Ale iuż też czytelniku y nálezmu się przypatrz ktoregośmy się przy tem tłumáczeniu trzymáli. *BudBib* B3v; Oto ia włożę weń ducha/ że vsłyży wieść/ y wroci się do ziemie fwey *BudBib* 4.Reg 19/7, 1.Par 12/18, 2.Esdr 9/30, *Is* 29/10, 34/16, 63/10 (16); Bowiem z ducha nádchnienia/ o tym też wiedzyeli/ A do Helizeufzá/ fzedfzy powyedzyeli/ Wiefzli co się ma dziś sftać *HistHel* D3, [B4]; Wfzelki grzech y bluznierftwo odpufzczono będzie ludziom/ lecz bluznierftwo (ná) Duchá nie odpufzczono będzie ludziom. *BudNT Matth* 12/31; A poznawfzy wnet Iezus duchem fwym/ iż ták v siebie myslili/ rzekł im/ czemu to rozmyślacie w fercach wáfzych? *BudNT Mar* 2/8, k. a7 marg, *Act* 2/17, 18, k. i5v marg, 2.*Cor* 1/22 (13); A duch swięty iest dar/ ktory Bog sam ludziom dawa/ przeto nie ducha óń ále Bogá prošli *CzechRozm* 14; Iefli mi Pan Bog ducha fwego/ y wyrozumienia zdrowego tych rzeczy/ wżyczy odpowiedác będę. *CzechRozm* 22, 2, 9, 13v, Y4v, 15 [6 r.] (85); *PaprpPan* Cc3v; *ModrzBaz* 23v; Ták iedná głowá Chryftus dwoy ma rząd w kościele fwoim: ieden táiemny w Duchu/ ktory ożywia członki kościoła Bożego: á drugi iawnny przez fwoie poftánce *SkarJedn* 58; Obácź iefli to Duch iest Boży/ Duch miłości Chryftusowej/ ktory rozprařza/ rozdziera/ ludzie wádzi/ á zgody nierad widzi. *SkarJedn* 334, 10 [2 r.], 11, 17, 18, 80 (17); Szczęśliwi ludzie/ którzy głos páńfkich trąb znáią: Ci ducha twego/ pánie/ swiátlem roświéceni/ W żadny bład niemogá byc nigdy záfiedzieni *KochPs* 133, 158, 202, 208; [Maryja] prořlá aby Pan Bog onemu [upominajcemu ją] Kápłánowi vkazał/ ifz nie iest w mocy ludzkiej/ ducha łez onych gdy go z miłosierdziá fwego komu dáie/ krocić y ftánowić. *SkarŻyw* 580, 2, 3 [2 r.], 30, 196, 260 (18); Gdyż zborowym filarem y wtwierdzeniem iest Ewánielium y duch żywotá *CzechEp* 129; Papieźnicy y z fwoim miłym Papieżem/ nie máią fkutecznie żadne⁸⁰ przez się wáfnie będącego fyná y ducha/ ále tylko gołe bez rzeczy imioná (przeto iż fą Práxeány ábo Sábelliany) ábo iákás zmyřloná iftność w ktorey fą trzy imioná/ ábo názwiřká/ oycá/ fyná/ ducha bez fkuteczney iftności. Bo fyná ktory się nie vrodził: y ducha ktory nie pochodzi/ ále táf tylko/ *imaginatione*, wedle mniemánia y dumy ludzkiej/ iest w Bogu. *CzechEp* 222–223, 19, 41, 51, 52, 70 (46); Duch bowiem Boży báda się głębokości Bożych/ tym tedy duchem/ natchnieni będąc Prorocy/ mowili nie iáko fwoie/ ále iáko řłowá Boże *NiemObr* 71, *ktv*, 10, 33, 34, 45 (23); BOG fwoie dźiatki miłue/ Swého ducha im dárue *KochMRot* A3; *ReszPrz* 93 [2 r.]; *ReszList* 165, 182; Boř ty dał fwego/ Duchá w dárzech obfitego/ wřzyřtkim fwym ktorzy żádáli iego. *ArtKanc* H17v, O Duchu nařwięřtzy Pánie/ záfmuconych poćiefzenie/ Oddal od nas Duchá złego/ dla Kryřtá Páná nálezego *ArtKanc* J5v; O wiekuiřty Boże řzrodło wřzey miłości/ Ráczyřz ty nas wtwirdzić Duchem fwey mořnořci *ArtKanc* L2v, Cv, C14, C16v, C18v, D5 (28); *BielRozm* 2; *KochWr* 39; Wiefz/ zem z ziemie řtworzony/ Podley/ wilgotney/ ćiemney/ Więc w náurze nikczemney/ Iák řen/ bład rozmnořony/ A řmyřł/ przeciwko Duchowi ziątrzony. *GrabowSet* S2; Spuř Duchá twego/ do mych řiř ferdecźnych/ Day by ořwiecił/ řmyřły záflepione/ Y ziął/ miłości ogniem/ ořiębione. *GrabowSet* V4v, [C4]v, F3, I3v, Kv [3 r.], P3v (12); Day mi řzczodrořliwie Duchá twego/ y řákķę zbáwieniu memu potrzebńá. *LatHar* 44; Odpoczywác nád nim będzie Duch Pánfki/ Duch mądrořci y rozumu/ Duch rády/ y męřtwá/ Duch vmieięřnořci/ y pobořnořci/ y nápełni go Duch boiáźni Pánfkiej [Vulg *Is* 11/2]. *LatHar* 553; Wefel się iż Duchá fwego/ Sobie we wřzyřtkim rownego/ Zeřłał według řłowá fwego. *LatHar* 495, 165, 171, 278, 350, 366 (14); Iefliř tedy wy będąc złymi/ vmieięcie dáwác dobre datki dziećiom wáfzym: iákoř

dáleko więcey óciec wáńz z niebá da duchá dobrego tym ktorzy go profzą? *WujNT Luc* 11/13; Co fię národziło z ciáńłá/ ciáńło ięft: á co fię národziło z Duchá/ duch ięft. *WujNT Ioann* 3/6; A k temu w oneż dni/ ná flugi me/ y ná flúżebnice moje wyleię z Duchá mego/ y będą prorokowác *WujNT Act* 2/18; [przy bierzmowaniu] Ciáńło rąk wkłádániem nákrywáią/ áby dufzá duchem óswieconá byńá. *WujNT* 429; Abowiem zakon duchá żywotá [*lex enim spiritus vitae*; zakon duchowny *BudNT*] ktorzy ięft w Chrińtuńsie Ięńuńsie/ wyzwoliń mię od zakonu grzechu y śmierći. *WujNT Rom* 8/2; Tákże y wy/ gdyż duchow żádacie (*marg*) to ięft, duchownych dárow. (-): Íz ukayćiefz ábyńcie w nich ku zbudowániu końciońá obfitowáli. *WujNT 1.Cor* 14/12; Ięfli żywiemy duchem/ duchem też pońtępuemy. Nie bądźmy chćiwi prozney chwańy/ iedni drugich drańzińć/ iedni drugim zayńzrac. *WujNT Gal* 5/25; Bo ktoń sieie ná fwym cíele/ z ciáńłá też żác będnie skáżenie. á ktoń sieie ná duchu/ z duchá żác będnie żywot wieczny. *WujNT Gal* 6/8; w óńtáteczny czás przyidą náśmiewcy/ chodzący wedłóg fwych pońądliwońci w niezbońnońciách. Cić íń ktorzy fię íńmi odłaczáią/ cíeleńni/ Duchá nie máiący. *WujNT Iud* 19, s. 13 *przedm*, 13, *Matth* 10/20, 12/18, 31 (143); *SiebRozmysł* [K3]v; *SkarKaz* 43a, 79b, 206a [2 r.], 242a, 488b (8); Duch twoy [*Panie*] niech będnie cieńzyćielem moim/ Abym nie zwąpńł w mińońsierdźiu twoim. *CzahTr* BB, B2v, H3v; áby [*Pan Bóg*] nas wńzytkich wyńłuchawńzy/ dáń Duchá rády dobrej ná pomoc wńzytkiemu ludowi Bożemu/ ktorzy fię w tey Koronie zámyka. *SkarKazSej* 657b; Spuńć im duchá zgody y mińońńci/ áby ieden drugiemu wńtępowáńł *SkarKazSej* 677b; Sńábieie dońtoynońć y wńadza krolewńka temi boleńciámi: wolnońciá przebráńą y zbyńniá [...] Co fię godńi trochę rozńzerzyć/ y duchem káznodzieyńkim/ iáko wielkie/ y wńrátę ludu Bożemu przynońżące/ grzechy pogromić *SkarKazSej* 691b, 663a, 672b; *KlonFlis* B3v; *SzarzRyt* C3v.

W przeciwstawieniach »ciało ...duch« (51): Z iedny ítrony ítáńł duch/ raica dobry/ z drugieńi zdrádnę ciańło s ízatanńkami pomocami *MurzHist* M, Mv, M3; *BielKom nlb* 4; *KrowObr* 54; Wy tedy nie ięftęńcie w cíele/ ále w duchu/ gdyż Duch Boży mieńzka w was *BibRadz Rom* 8/9 [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 54, *WujNT*], *Rom* 8/13; *BielKron* 1v; Bo y íńm Pan Kryńtus tá nieomyńna prawdá/ ták tego potwirdzác raczy/ mowiac: Íż ciáńło tho widome á cieńefne nic nie ięft pońzyteczne/ Duchći ięft kto y óżywia [*Vulg Ioann* 6/64]. *RejPos* 89v [*idem*] *RejPosWiecz*³ 97v; *GrzegŚm* 18, 19, 32 [3 r.]; w tym czńowieku dáremny y prozny Krzeńt będnie/ ktorzy wedle ciáńłá á nie wedle Duchá żyć myńli *KuczbKat* 135; *BudNT Rom* 8/1, 4; Przed fię ty nie przeńtáwáńł rzeczy Bońkich rozumem cieńefnym ízacowác: á o nich wedłóg ciáńłá/ á nie podłóg duchá mowić. *CzechRozm* 187, 71, 74v, 227, 241 [2 r.], 263v (10); Íńm was porodzińá wedle ciáńłá: ále gdy was wedle Duchá Chryńtuńłowi wrodzonych/ do końcá dochowam/ á íemu wiernymi będnieńcie/ moie fię węfele w was wypeńni *SkarŻyw* 62, 252; *ArtKanc* N4v; *GrabowSet* O3v; Abowiem ięfli podłóg ciáńłá żyć będnieńcie/ tedy pomrzenie: ále ięfli Duchem ípráwy ciáńłá vmartwieńcie/ tedy żyć będnieńcie. *WujNT Rom* 8/13 [*przekład tego samego tekstu SkarKaz* 489a]; Abowiem ciáńło pońáda przeciwko duchowi: á duch przeciw ciáńłu. Bo to oboie ípońu fię íobie íprzeńciwiáią *WujNT Gal* 5/17 [*w przytoczeniu GrzegŚm* [5 r.]], *Ioann* 6/63 [64], s. 546 [2 r.], 547 [2 r.], *Rom* 8/4, 5 (18); *SkarKaz* 489a.

W charakterystycznych pońázeniach: duch bojąńni Pańńkiej, cichońci, gorącońci, łaski (2), mińońńci (3), mocy (2), pobońnońci, pokońu Chryńtusowego, porady, pońwięńcienia (2), świętońci, umiejęńnońci (3),

wiary (5), wolności, zrozumienia; duchem martwić (5), napęlić (7), natchnąć (5), oznajmić (2), służyć, sprawować (3), wiedzieć; widzieć w duchu; ducha dać (48), wylać (2).

Przysłowie: Swietcy [...] Ięli fye łami kázác/ y Zóny wćwicyli. Więc teraz wřzytcy każą/ á żaden nie łucha: Spytayże skąd Apołtół/ Duch pry gdzie chce dmucha. [*Vulg Ioann 3/8*] *KochZg* A3v; [*cf* znac. 4a. *Przysłowie*].

Fraza: »chwała (Bogu) Ojcu i Synu i Duchu« (16): Chwála bogu oycu y fynu y duchu. etc. *RejPs* 43; Chwála oycu y fynu y duchu. etc. *RejPs* 56v, 45v, 47, 50, 72, 78v (16).

Wyrażenia: »Duch Boży, Boski, (Pana) Boga« = *spiritus Dei, Spiritus Domini Vulg, PolAnt* [*szyk 299 : 2*] (297 : 2 : 2): zali możemy naleftz iemu tak rownego mężá który ducha bożego ieft pełen [*Vulg Gen 41/38*] *HistJóz* B2v [*przekład tego samego tekstu Leop*]; *BielŻywGlab* n1b 9; *MiechGlab* 20; *SeklKat* O4v; *KromRozm I* B3, F4v; *MurzHist* K4v, R2; *BielKom* D2; Ták yáko ich oycowye też przed tym bywáli/ Zátwardzonem narodem fercá vpornego/ Nye chcąc ni w czym pośłufni być ducha bożego *LubPs* R6; Ofádz że fie tu łam prořę cie/ iefliś ty ieft z Duchá Bożego y Kryřtułowego/ tzyli z Duchá Antykryřtułowego? *KrowObr* 66v, 54, 79, 166 [2 r.], 231v; Oto wezwáł Pan imieniem Befeleełá fyná Vry który był fyn Hur/ z pokolenia Iudá: y nápełnił go duchem Bořkim/ mądrořciá y rozumem/ y vmieiętnořciá *Leop Ex* 35/31; A ták wzięł Sámuel rořek oleiu/ y pomázał go miedzy bráćiá iego: A od onego dnia řpráwował porządnie Duch Boży Dawidá *Leop 1.Reg* 16/13, *Gen* 41/38, *Ex* 31/3, *Dan* 6/3, *1.Cor* 7/40; A to iż Pan Bog wřzechmogący dał to ferce W. K. zacnořci/ że chczę napráwę vczynić łkázonym á zániedbánym práwom nářzym tegoć ciáło á krew w fercu W. K. zacnořci nie vczyniło/ ále łam tylko Duch Boży. *LeszczRzecz* [A5]; A duch Boży przenařzał fie nád wodámi. *BibRadz Gen* 1/2 [*przekład tego samego tekstu RejPos* 137v, *CzechRozm* 128 [2 r.], *SkarKaz* 274a]; A zař nie wiecie/ iż Kořciołem Bořym ieftheřcie/ á Duch Boży mieřka w was? *BibRadz 1.Cor* 3/16, *Ex* 31/3, I 138v *marg*, 143v *marg*, 156 *marg*, 198v *marg* (12); [*Luter mówił*] iż okrućieńftwo ich [*panów*] niezadną mocá ludzká/ ále przyřciem Kryřtułá zbáwiciela w duchu bořym vpádnie *BielKron* 203, 17, 40, 43v, 52 [2 r.], [84²]; Ala piřmo nigdziey nie mowi ábo nie zowie Oycem Bořym/ ále Synem Bořym/ thákże y Duchem Bořem/ bo obadwá łá onego Bogá Oycá *GrzegRóżn* K2, B, M2; iednoć to twierdzić mogę/ iż też ludzie pobořni á Duchem Bořym rządzeni/ ćwiczenim řwym tego dochodźili/ iż ten máły řwiat człowiek/ wřzyřtkich rzeczy włánořć y przyrodzenie w łobie zámýka *SienLek* T4, T4v; á fiedm lamp było ogniem pałájących przed máyeřtatem/ ktore łá fiedm Duchow Bořych. *RejAp* 48v, 34, 34v, 51; *GórnDworz* Yv; Iáko y przez Proroká mowi Duch Boży ku ludowi řwoyemu (*marg*) w Pálmie 1xxvij (-) *RejPos* 67, 129v, 137v, 139, 144v, 150v [4 r.]; Táiemnic Bořych przez Duchá Bořego żaden nie wie. *BiałKat* 83v *marg*, 51, 156, 366; Gdzie [*w Królestwie Bořym*] ieft o iednym Bogu náuká prawdziwa O iego Synu miłym/ ták że nie fáłřywa. Gdzie Duch Boży Wřzechmocny/ ćiefzy wřzyřtkie wierne *Grzegřm* [A2], 2, 48, 53, 65 [2 r.], 66 [3 r.]; O niezczęfni ludzie zli y nie wiecieř tego/ Co o was Mędrzec mowi przez Duchá Bořego *HistLan* F4; Abowiem [*řw. Piotr i řw. Paweł*] Duchem Bořym będąc náchnieni/ bárzo dobrze to rozumieli *KuczbKat* 250, 120, 125; Iuř nie ieft mdła [*ta nasza dobrowolnořć*]/ kiedy ieft Duchem Bořym/ á łáłká iego pořilona. *WujJud* 67v, 73 *marg*, 105v, L1 4v; Przetoř brzydźimy fie wřzyřtkiemmi Sektámi y błędy Artemoná/ Mánicheufzow/ [...] ktorzy nie wierzyli temu/ áby Piřmo řwięte z Duchá Bořego

być miało *WujJudConf* 31, 66, 67, 191v; *RejPosRozpr* b4v, [c2]; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib Gen* 1/2, I 361v *marg* [2 r.]; Iesli bywacie fromoceni dla imienia Chrystułowego/ błodzy(ście)/ gdyż sławny á Boży duch na was odpoczywa [*quoniam quod gloriae et ille Dei Spiritus super vos requievit*; gdyż cześć/ chwałá y moc boża/ y duch iego nád wámi odpoczynie *WujNT*] *BudNT* 1.*Petr* 4/14, *Matth* 12/28, 1.*Cor* 2/14, *Hh4* [4 r.]; Bo ná tę Grámmátýkę/ y ná iey reguły/ Apóstołowie y infzy Pifarze słowá Boże⁸⁰ nie ták bárzo pátrzáli iáko Filozofowie/ Oratorowie y Grammatýkowie: ále mowili ták iáko im co dał duch Boży wymowić. *CzechRozm* 63; Duch Páná Bogá moiego iest ná mnie/ á to dla tego iż mię pomázał Pan/ y posłał mię ábych rzeczy wesołe cíchym opowíadał [*Vulg Is* 61/1] *CzechRozm* 119; Naprzod iż Ewángelištá ábo duch Boży/ z ktorego on nádchnienia písał nigdzie sam z fwey osoby iákoby też tę rzecz twierdząc/ nie zowie Iozeffá oycem IEzufowym *CzechRozm* 160v, 2v, 14, 23, 27v [4 r.], 28 [2 r.] (60); Ktorziż tedy są niedźwiedźiowie/ ktorzi párdowie/ ktore beftie frogie á strážliwie/ ktorym Prorocy Duchem Bożym [*divino spiritu*] nádchnieni/ krolestwá ziemskie przypodobywaia *ModrzBaz* 30v, 101, 136v; Poty są święte y Duchá Bożego/ pełne słowá tego Leoná dziewiątego przed pięćásetlat pípane. *SkarJedn* 250, 9, 10, [3 r.], 11, 21, 135 (15); Y widził choćia náprzodku Papieřz Duchá wnim Bożego nie poznał: iednák potym Pan Bog Papieřzowi obiáwił że to wola iego była/ áby on kazał/ y náuczał. *SkarŻyw* 213; Ták Páwłá S. Duch Boży wiodł do Apóřtoltłkiey iedności: ták Korneliuřzá obiáwienie Boskie do Piotrá prowadziło. *SkarŻyw* 213; Wiedział S. Witalis Duchem Bożym *SkarŻyw* 108, A4, A5, A5v, 14, 30 (36); Iáko to duch Boży zołobná wiernym rořkázuie/ y przez Páwłá/ y przez Piotrá: á to ták mowiac *CzechEp* [383]; [*Mesyjasz*] iż był człowiekiem/ przetoż duchem onym Bożym/ to iest mocá ábo pálcem wřzytko czynił. *CzechEp* 304, 5, 7, 8, 30 [2 r.], 49 [2 r.] (15); *NiemObr* 12, 35, 36, 44, 71 (22); *KochMRot* A3; *ReszPrz* 12; Więc iż Pánná bez zmázy/ choćia porodziła/ [...] Duch wieczny to řprawuie/ Duch nieogárniony/ Duch Boży/ władzy pełen/ Duch niezwyćięzony *GrabowSet* Kv; *LatHar* *7, 665; *KolakSzcześl* [B4]v; A oto się otworzyły iemu niebiofá: y widział Duchá Bożego sřtępuiaćego iáko gołębicę/ y przychodząćego nań. *WujNT Matth* 3/16; A ieslić kto Duchá Bożego [Kryřtułowego *BibRadz*] nie ma; tenći nie iest ie⁸⁰ *WujNT Rom* 8/9; iesćeście liřtem Chrystułowym/ od nas řprawionym/ y nápiřányim nie czernidłem/ ále Duchem Bogá żywego: nie ná táblících kámiennych/ ále ná táblících řercá cíeleřnych. *WujNT 2.Cor* 3/3, s. 13, *Matth* 12/28, s. 240 *marg*, *Act* 8/39, *Rom* 8/9 (27); [*Azyja*] ołobliwie w pířmie S. vczoná/ iż przez Ianá S. Ewángeliřtę Duch Boży do řiedmi Biřkupow iey ołobne liřty y Proroctwá pošyłał. *PowodPr* 31, 17, 22, 27, 38 [2 r.], 41; Dawid proři Páná Bogá/ ták mądry będąć y Ducha Bożego máiac *SkarKaz* 81a, 274a, 457a, 518b, 579b; Dáleko wićcey tego Duchá Bożego wam potrzebá/ ná napráwę krolestwá y budowánie řerc y cnot ludzkich *SkarKazSej* 660b, 660a, 660b [2 r.], 661a, 699b. Cf »dekret ducha Bożego«, »duch i mądrość«, »moc i duch«, »wola i duch«.

»Duch Chrystusow (*a.* Krystusow), Pana Krystusow (*a.* Chrystusow), Jezusow, Jezu Chrystusow« (40 : 8 : 1 : 1) : *KrowObr* 54, 65v; *BibRadz Rom* 8/9, *Petr* 1/11; *RejPosWiecz*² 94; ále iáko pířmo zowie wierne řmierthelnymi/ y też iuř nie řmierthelnymi/ dla oboygá nášienia řmierthelnego y nieřmierthelnego/ grzechu y ducha Kryřtułowego *Grzegřřm* 53, 53, 64 [2 r.], 65 [3 r.], 66 [5 r.]; [*zbor wiernych*] nietylko duchem Páná Chrystułowym/ ále też pozwirzchniem słowem/ y Sákraméntámi rządzon y řprawowan bywa *WujJud* 121v; *WujJudConf* 121v; ále iż są [*Apostołowie*] káznodzyeymi

Ewányeliey fwiętey/ to iest/ kthora nam podawa Duchá Páná Kryřthuřowego/ y owłzem obficie go wylewa ná wřzythki wierzące *RejPosRozpr c; RejPosWstaw* [110²], 143v, [143²]; A wřákže/ iefli Duchem BOżym zápieczętowany będziefz: ábo fie Duchá Chriřtuřowe⁸⁰ vcześnikiem řtániefz: tedyć to wřzyřtko łácnó przyřdzie. *CzechRozm* 204, 99, 189v, *; Ieden Doktor Kátolicki ná wřchod řłóńcá/ drugi ná zachod: á obádwá toż mowię roznemi ięzyki/ nigdy fię nie znawřzy áni zmowiwřzy. Tenći znak iest/ iż iedenże Duch Święty w nich mowi/ Duch Chryřtuřow *SkarJedn* 18, 19 [2 r.]; Był záwřdy řpokoynego y beřpiecznego řumnienia: á ogień on miłóři y duch Chryřtuřow ták řerce iego palił/ iż fię káždemu záchowác y przyřłużyć chćiał. *SkarŻyw* 317; Duch S. řam fię zowie od Oycá/ y od Syná/ Duchem prawdy/ Duchem BOżym/ Duchem Chryřtuřowym. *SkarŻyw* 456, 3, 74, 82; *CzechEp* 119, 318; Bogáćby to řámego bluźnił/ gdyż to duch iego iest ř. ktory od Oycá pochodzi: á on go řynowi dał zupełnie (iákořmy řlyřzeli) dla częgo go teź y duchem Chriřtuřowym zowiemy *NiemObr* 110, 18, 84, 165; A przyřzedřzy do Miřyey/ kuřli fię iřć do Bithyniey: ále im nie dopuřcił Duch Ieřuřow [*Spiritus Iesu*; ále im Duch nie dopuřcił *BibRadz*] *WujNT Act* 16/7, s. 369, 518, 629 [2 r.], 656, *Philip* 1/19 (9). Cf »łáska i duch«, »moc i duch«.

»dekret Ducha BOżego« (1): Gdy przed báłwany klękáiąc/ ony nořząc y cáłuiąc/ řam iefczće przeciř łobie dekret duchá BOżego obwoływa mowięć. Niech im podobni będá ći co ie dźiáłáię y co w nich wřáię *CzechEp* 86 [cf *znac.* **1. a. ř.** »dekret Ducha Świętego«].

»duch Jehowy, Elohimow« = *spiritus Dei, spiritus Domini PolAnt* (4 : 1): Wřchłá trawá zwiáđł kwiát/ bo duch Iehowy wionáł náń *BudBib Is* 40/7, *Iudic* 15/14, *Is* 40/13, 63/14; duch Elohimow przyłegał wody. [*Vulg Gen* 1/2] *CzechRozm* 15v.

»duch łáski« = *spiritus gratiae Vulg* (7): *KromRozm II* m2v; *Leop Hebr* 10/29; *CzechEp* 116; řamże P. Bog obiecuie Kořćiołowi řwemu iáko duchownemu Hieruzálem/ duchá łářki y prořb rozlicznych *LatHar* 256; rácz opátrzyć řługi twoie/ y wřzytkie ich poddáne/ duchem zbáwienney łářki twoiey/ á iżbyć fię prawdźiwie podobác mogli *LatHar* 627; Ktoby zakon Moyzeřzow wzgárdźił: [...] gárdłó tráći. iákoź mniemaćie dáleko řroźłze zářłuży karáńia/ ktoryby Syná BOżego podeptał/ y krew teřtámentu/ przez ktorą był pořwięcony/ pokaláńá być rozumiał/ y Duchá łářki zelżył? *WujNT Hebr* 10/29 [*przekłád tego samego tekřtu KromRozm II* m2v, *Leop, CzechEp* 116]; *SiebRozmyřł* [K2]v.

»duch mądrořci« = *spiritus sapientiae Vulg, PolAnt* (17): Wduřłę złá niewnidźie duch mądrořci [*non introibit sapientia Sap* 1/4]. *March*¹ 6 [idem] *March*³ V2; Y odpoczynie náđ niem Duch Panřki/ Duch mądrořci y rozumienia/ Duch rády y mocy *BibRadz Is* 11/2 [*W przytoczeniach KuczbKat* 70, *LatHar* 553]; *GrzegRóżn* Mv; *Grzegřm* 22; *KuczbKat* 70; *BudBib Deut* 34/9; *SkarJedn* 280; Nie odmiátayże mię od řwéy oblicznořci/ Ani bierz odemnie duchá řwéy mądrořci [*spiritum sanctum Vulg Ps* 50/13] *KochPs* 77; *NiemObr* 86; *LatHar* 553; áby Bog/ Páná nářzego Ieřu Chriřtá Oćiec/ chwały/ dał wam Duchá mądrořci y obiáwienia/ w vznáńiu iego *WujNT Eph* 1/17; *SkarKaz* 45b; *SkarKazSej* 660b, 662b, 678b; *SapEpit* B2v.

»moc Ducha« = *virtus Spiritus Vulg* (5): Błogořław Páńie tę wodę błogořławieńřtwem niebieřkim/ y niechay ná nię wřtápi moc Duchá. *KrowObr* 103; Apořtołowie chociaź z mocą duchá/ y z cudámi/ ná řwiát wyřłáni/ iednák nie náwroćili zá řwe⁸⁰ wieku/ áni páńřtwá/ ábo kroleřtwá cáłego *NiemObr*

13, 26; *ReszList* 165; A Iefus wrocił fię w mocy Duchá do Gálileiey *WujNT Luc* 4/14 [cf *znac.* **1. a. β.** »moc Ducha Świętego«].

»Duch nauczyciel« (1): [*Chrystus*] obiecał dáć od oycá duchá náuczyciela/ przypominacza/ y wodzá do prawdy *CzechEp* 125. [cf *znac.* **1. a. β.** »nauczyciel Duch Święty«].

»duch nozdrzu [*Boga*]« (1): Y w duchu nozdrzu twoich [*in spiritu nasi tui*] zebráły fię wody *BudBib Ex* 15/8.

»owoc(e) Ducha« = *fructus Spiritus Vulg* (6): *KromRozm I B3v* [2 r.]; *GrzegŚm* 32; A owoc Duchá ieft/ miłość/ wefele/ pokoy/ ćierpliwość *WujNT Gal* 5/22 [*przekład tego samego tekstu KromRozm I B3v, GrzegŚm* 32], s. 662, Yyyyy v [cf *znac.* **1. a. β.** »owoce Ducha Świętego«].

»Duch pocieszyciel, cieszyciel« [*szyk* 4 : 2] (3 : 3): Gdy przydzie Duch poćiefzyciel/ będzie karał fwiáth zgrzechu *KrowObr C4v; BiałKat* 98v; Prośim, day nam Oycá prawdziwie znác/ y Syná namilźego poznác/ y ciebie ćiefzyciela Duchá *ArtKanc H7v, H7v, T17v; Wktóra* im zełác ślubił/ od Oycá fwoiego/ Duchá poćiefzyciela/ Duchá łáfki iego *SiebRozmyśl [K2]v* [cf *znac.* **1. a. β.** »Duch Święty pocieszyciel«].

»duch Pański, Pana« = *spiritus Domini Vulg, PolAnt* (77 : 1): *PatKaz III* 94; poczał mu duch panfki w fercu ie⁸⁰ rozważać i wielką go mocą odwodzić/ aby się zbawiciela fwego i prawdy iego nie przál *MurzHist C3; MurzNTSekl A4; KromRozm II n2, pv; Bo* duch pánfki w zły vmyłł nie rad nigdyey wchodzi [*Vulg Sap* 1/4] *BielKom B3; RejWiz* 144v; Y wfłhąpił w mię duch Pánfki/ y rzekł do mnie/ mow *Leop Ez* 11/5, *Gen* 1/2, *Iudic* 14/19, 15/14, *1.Reg* 11/6, *3.Reg* 18/12, *Luc* 4/18; Ale Duch Pánfki [*spiritus autem Domini*] ogárnał Gedeoná/ á gdy zátrąbił w trąbę/ zebrał fie kniemu dom Abiezerow. *BibRadz Iudic* 6/34; A ći co fą ná zachod fłońcá/ będą fię bać imienia Pánfkiego/ á ktorzy fą ná wfłchod fłońcá chwały iego/ gdy przydzie iáko rzeká gwałtowna ktorą duch Pánfki pędzi. *BibRadz Is* 59/19, *Iudic* 14/6, 19, *k. I* 138v *marg*, *1.Reg* 22/24, *Is* 11/2, *Act* 5/9, 8/39; *BielKron* 1, 65; Nie mnimayże áby było siedm duchow Pánfkich/ ále iáko Kołcioł fwięty z dawná fpyewa y wyznawa/ iż nam fiedmiorákie dáry ieden Duch s. [...] fprawowác raczy. *RejAp* 49, 20, 34v, 36, 49, Dd2; Thu iuz pewnie wiedz/ iż Duch Pánfki y opieká fwięta iego nád tak fwowolną duřą nigdy dłuęo być á nigdy wytrwác nie może. *RejPos* 114v; A tak by nas był Duch Pánfki nie ożywił/ to ieft/ wiará nářzá ktorąchmy przyięli od Bogá Oycá przez Duchá Pánfkiego *RejPos* 169v, 8, 56v, 57v, 68v [3 r.], 103v (23); *GrzegŚm* 54; *RejZwierc* 5v, 116; Tákże miedzy fłuchácźmi wiele ieft wezwánych/ á máło obránych y z Duchá Pánfkiego odrodzonych krześciánow. *WujJudConf* 119; *RejPosWstaw* 22; Snadz Duch Pánfki nie ty fám rękoma twoimi/ Mężnie nieprzyacioły twoie biyał nimi. *PaprPan* A4v; *KochPs* 158; *CzechEp* 217, 314; *NiemObr* 15, 83, 103 [2 r.]; *ArtKanc* L19v; *LatHar* 377, 378, 553; Y podano mu księęi Iáiafzá proroká. A otworzywfzy księęi/ nálaźł mieyfce gdje było nápiřano: Duch Pánfki nádemną [*Spiritus Domini super me Is* 61/1]: dla tego mię pomázał/ ábym opowiedał Ewángeliá vbogim *WujNT Luc* 4/18; Coź to żeście fię zmwili ábyście kuřili Duchá Pánfkiego? *WujNT Act* 5/9; A my wfzyřcy/ odkrytym obliczem chwałę Pánfką iáko w źwierćiedle vpátruiąc/ w toź wyobraźenie przemienieni bywamy z iáfnoći w iáfnoć iáko od Duchá Pánfkiego (*marg*) ábo od Duchá Pána, iáko wykłáda z Graeckiego S. Bafilius. (-) *WujNT 2.Cor* 3/18, *2.Cor* 3/17, s. 662; *SiebRozmyśl [K3]v*.

»duch prawdy« = *spiritus veritatis Vulg, PolAnt (48): OpecŻyw 96; Yákož íye tám duchá fwyętego* ktory yeft duch prawdy/ małz nádzyewác? *KromRozm I G, F; MurzHistSekl ktv; KromRozm II f3, g [2 r.], t4, y; Abowiem dobre tho íeft nápominánie/ treštánie/ y láiiánie/ ktore pochodzi z vft Božych/* przez flugi wierne flowá iego/ z duchá prawdy *KrowObr C3v, 9v, 50; Wiedźiał cí Kryftus Pan/ y Bóg náłz/ komu nas poléćić miał: dał nam tákié Páłtyrze/* ktorym dał Duchá prawdy *OrzQuin G; RejPos 86, 129, 131, 137v, 284; WujJud 15; BudNT Ioann 15/26; CzechRozm 14v, 20; Duch Boży/* powiada [*Synod*]/ od fyná odłáczony nie íeft: Bo fię zowie Duch prawdy/ á prawdá Chryftus íeft *SkarJedn 281, 280 [3 r.]; SkarŻyw 456; Lecž kto íeft íercá ízczyrego/ tákže w nim odpoczywa duch* prawdy/ nie može dáleko być od prawdy. Abowiem nápiřano íeft: w duřę złořliwá nie wchodži duch prawdy *CzechEp 244, 244; ReszPrz 11; Pánie Kryfte [...] Rácžže nam zełłác Duchá ťwiętego/ Duchá práwdy, Doktorá práwego. ArtKanc G17, G17; LatHar 363; A gdy przyidźie poćiefzyćiel/ ktorego ia wam pořłę od Oycá/ Duchá prawdy/ ktory od Oycá pochodži; onći o mnie ťwiádczyć bęđzie WujNT Ioann 15/26; Duch S. pochodzi od Syná ták iáko y od Oycá. Y przetož íeft názwán Duchem Syná/ Duchem Chriřtuřowym y Duchem prawdy. WujNT 369, Ioann 14/17, 16/13, s. 369 marg, 372 [2 r.], 375 (13); SiebRozmyřl [K2]v.*

»duch prorocki, proroctwa, prorokow« = *propheticus spiritus Mqcz; spiritus prophetiae Vulg, PolAnt; spiritus prophetarum Vulg [szyk 59 : 13] (65 : 4 : 3): PatKaz II 55, 58 [2 r.]; WróbŻořł G2v; [Lamech] Mowi Duchem Prorockiem y z náłchnienia Božego ktory mu był przyřłzá zacnořć w Noem obiáwił. BibRadz I 4 marg, 5v marg; Potym Iezabel krolowa chcąc przekáźić flůžbę božá á Bálámowę rozmnożyć/ pobiłá proroki/ to íeft męže dobre/ s ktorymi Bog był w Izráelu/ ktorzy tež mieli duchá prorockie⁹⁰ drudzy. BielKron 84v, 3, 64, 66 [2 r.], 84v (9); Propheticu spiritu, Prorockim duchem. Mqcz 326c; moęę to rzec/ iż nie bes Duchá Prorockiégo Pan Bóg vpomina y przeřtręga džiwnym obyczáiem Królá Polkiégo⁹¹/ y Króleřtwo iego/ nie tylko przez nas Káznodźieie/ kćorzy Prorockié mieyřce w kořćiele Božym dźierzymy: ále tež y przez pořpolitégo człowieká. OrzQuin Yv; RejAp 157v; BiałKat 163v; BudBib B3; BudNT Apoc 19/10; CzechRozm 126v, 144v; Trzeći tákže przed ťiedmiá řet lath/ Mikołay wielki/ Prorockim Duchem do Ceřarzá Micháłá piřze *SkarJedn 400, 155, 180, 188 marg, 399; [řw. Antoni] Cudá wielkie czynił/ zwálzczá nád chorymi y opętanymi. Miał y Duchá Prorockiego/ ířz rzeczy ktore fię dáleko dźiały/ wiedźiał y bráćiey drugdy opowiádał. SkarŻyw 57; [Medardus] zmłodu towarzyřzowi řwemu Eleuteryuřzowi Prorockim duchem przepowiedziáł/ ířz Biřkupem być miał. SkarŻyw 526; [řw. Maryja z Egniej] Máiąc wielkie dáry Bořkie y Duchá prorockiego/ y niektory dar leczenia krzyřem S. wielká wtym pokoreę záchowáłá *SkarŻyw 581, 30 [2 r.], 57 marg, 161, 168, 211 (34); CzechEp 153; KochWr 21; Y duchowieć Prorokow/ poddáni řá (marg) duchći prorokow poddány íeft L. S. (-) Prorokom. WujNT 1.Cor 14/32; Bogu fię klániay. Abowiem ťwiádectwo Ieřuřowe/ íeft duch proroctwá. WujNT Apoc 19/10 [przekłád tego samego tekřtu RejAp 157v, BudNT], s. 726; SkarKaz 518b, 578b, 579b, 580a.***

»duch ust, warg [*Božych*]« = *spiritus oris Ps 32/6, spiritus labiorum Is 11/4 (32 : 3): á lámem duchem vft iego/ ítály řie řá wřlytki ochędożenia iego [Vulg Ps 32/6]. RejPs 47v; Mořnořći duchá vft twoich wody rozdmuchnęły [Vulg Ex 15/8] LubPs gg2v; Lecž pan duchem mořnym vft řwich dmuchnáł w vodi ony [flavit spiritus tuus; dunáęł wiatrem twym BudBib Ex 15/10] LubPs gg3,*

H4v; á duchem warg fwoich zabiie niepobożnego. *BibRadz Is* 11/4; *RejAp* [14]v, 24, 80v, 146v [2 r.], 163, 171; *RejPos* 210, 314v; *GrzegŚm* [A]v; *WujJudConf* 23; *CzechRozm* 3v, 122, 179v, 182, 255 [2 r.]; *SkarJedn* 281; K temu/ łowo á duch vft/ częłto fię zá iedno biorą. Iáko tu [*Ps* 32/6]: łowem Iehowinym [...] niebiofá fą vczynione/ á duchem vft ie⁸⁰ włyzytek záłtęp ich. *CzechEp* 278, 298 [2 r.], 322, 356, [378]; A co wietfza/ bije tego Antychriftá pan Chriftus duchem vft fwoich/ przez prawdziwe przepowiedanie Ewanieliey świętey *NiemObr* 65, 152, 161; *LatHar* 378; A tedy obiáwion będzie on złośnik: ktorego Pan zábiie duchem vft fwoich [*spiritu oris sui*] *WujNT 2.Thess* 2/8; *SkarKaz* 274a.

Szeregi: »Chrystus i Duch« (1): ták w kościele fwym włyzytko Chryftus y Duch iego przez wrzędniki y połfánce fwoie [práwuie/ náucza/ rżádzi *SkarJedn* 57 [cf *znac.* 1. a. β. »Chrystus i Duch Święty«].

»łaska i duch« (3): Iáko literá ftáregó teftámentu nie dobrze rozumiana/ y nie ná Chriftufá obrocona/ rofkázuiący/ á łáfki y Duchá ku wypełnieniu tego co rofkázuie nie dawájący/ zábija cielefne Zydy *WujNT* 629, 656; Przyidzi Pánie Iezu Chryfte/ przyidzi pierwey do fercá łáfka y duchem twoim *SkarKaz* 8b.

»duch i mądrość« [*szyk 1 : 1*] (2): A [*Mojżesz*] będąc Duchem Bożym y mądrością wielką/ iákiesy żaden człek ná świecie niemiał/ od Bogá opátrzony: fluchał iednák rády Ietrá świekrá fwego *SkarŻyw* 484; Lecz nie mogli fię [przećiwić mądrości y Duchowi [*sapientiae et Spiritui*] ktory (*marg*) ktorým. G. (-) mowił [*Szczepan*]. *WujNT Act* 6/10.

»moc i (abo) duch« [*szyk 7 : 4*] (11): Antychriftowe kroleństwo/ mocą y duchem Chriftufowym bywa zniłczóno. *CzechRozm* *, 228v, 235v; *SkarŻyw* 444; tedy też to iest iálnym świádecstwem tego/ iż on [*Chrystus*] iest człowiekiem prawdziwym z násieńia Dawidowego/ ktorego Bog pomázał mocą y duchem *CzechEp* 314, 69, 217, 311, 314; Lecz ielli palcem Bożym (*marg*) To iest, mocą Bożą, ábo duchem Bożym. (-) wyrzucam czárty: záifteć do was przyfzło kroleństwo Boże. *WujNT Luc* 11/20, 1.*Cor* 2/4.

»(Bog) Ociec, (i) Syn, (i) Duch« = *Trójca św.* (30): Gdyż ták potym mowi Mojżesz/ y vczynił Elohim/ to iest Bogowie/ wedłóg nich [*to jest katolików*]/ ábo ołoby Oćiec/ fyn/ y duch. *CzechRozm* 16, 13, 15 [2 r.], 15v, 16 [2 r.], 18v; Báčz iż mowi że ci trzye oćiec fyn y duch nie fą iedney części. *CzechEp* 248 *marg*, 145, 182, 222, 313 [2 r.]. Cf *Fraza*.

»w duchu, (i) w prawdzie; duchem i prawdą« [*w tym: chwalić, wychwalać itp. w duchu i w prawdzie* (48)] = *in spiritu et veritate* *Vulg*, *PolAnt* (57; 1): *OpecŻyw* 50; *SeklKat* F, Sv, T3, X3v; *KromRozm II* h3; *LubPs* Z3, gg *marg*; Kroleństwo Páná Kryfthufowe/ nienależy w máiętnościach/ w miefcach/ [...] iáko ty cielefnie rozumiełz. Ale należy w duchu/ w prawdzie/ w wierze/ w pokorze/ y w ćierpliwości *KrowObr* 23, 23, 107v, 154v; Aleć przydzie čás y theraz iest/ gdy prawdziwi chwalcy będą chwalić Oycá duchem y prawdą [*in spiritu et veritate*] *BibRadz Ioann* 4/23 [*przekład tego samego tekstu OpecŻyw* 50, *WujNT*], *Ioann* 4/24, *GrzegRóżn* D3; *RejPos* 133, 315, 349v; Prawdziwemu niewidomemu y niełmiertelnemu Bogu/ niechay będzie wieczna część y chwala/ przez Iezufá Kryfthufá/ w Duchu y wprawdzie AMEN. *GrzegŚm* [67]; *WujJud* 237; *WujJudConf* 54, 237, 245v; ábyście go [*Boga*] ze włyfłtkimi wybránymi iego/ mogli w duchu y w prawdzie wychwalać/ po włyfłtki

dni żywotá wálzcego *CzechRozm* [A4]v, 1, 83v, 84v, 88, 92 (15); *CzechEp* *4v, 5, 86, 107, 126 (8); *CzechEpPORz* **4v; *NiemObr* 53; *ArtKanc* Lv; *WujNT Ioann* 4/23, 24, s. 318, 319, Aaaaaa v, Bbbbbb, Bbbbbb 2v; Ten duchem y prawdą P. Bogu służy/ ktory do duchownego pokłonu/ áby fie prawdziwym pokazał: cíelefny przykláda. *SkarKaz* 454a, 453b.

»w duchu a w sprawiedliwości« (1): práwi chwalcy Boży nie będą szukác żadnego mieyfca/ iedno w duchu á w ísprawiedliwości fercá fwego będą chwalić Páná swoiego. *RejPos* 24.

»duch i wiara« [szyk 2 : 1] (3): Káždemu wiernemu zoobná dány bywa duch y wiará pod miarą, áby fie BOGu w fwey miárce służyć nie wymawiał. *CzechRozm* 228v *margin*, 115, **v.

»wola a duch [Boży]« (2): *RejWiz* 114; A náwet y bes vderzenia/ słowy tylko lámymi/ z okazánim prawdy Bożey/ z przeltrogá drugich y napráwą/ [...] zábije kto/ ábo obrázi ná cíele drugiego: tedy to znák pewny íeft woley y ducha Bożego. *CzechRozm* 239v.

Wyrażenie przyimkowe »w duchu« = *mający ducha* (hebr.); *będący w natchnieniu; in spiritu Vulg* (19): *PatKaz II* 55; *MurzNT Matth* 22/43; Co fie wam zda o Krystufie? Cžíyli fyn íeft? Odpowiedzieli mu Dawidow. A on im zás rzekł A íakoż go thedy Dawid w duchu miánuie być Pánem swoim/ mówiąc: Rzekł Pan Pánu memu *Leop Matth* 22/43; A nie tylko mu Pan Bog obiáwił/ przez niektore widzenie w duchu ítan fiedmi kościołow w Azyey.*Leop Apoc* 4 *arg*, *Apoc* 4 *arg*; Y wziął mię potym w duchu ná pułzczą. Y vyrzałem niewiáftę fiedzącą ná beftiey żółtey [*Vulg Apoc* 17/3] *RejAp* 140 [*przekład tego samego tekstu WujNT*], 94v, 181; *RejPos* 229v; *CzechRozm* 174, 177; *CzechEp* [404]; Y przyfzedł [*Symeon*] w duchu (*margin*) To íeft, z nádchnienia Duchá świętego. (–) do kościoła. *WujNT Luc* 2/27; Nátychmiał byłem w duchu: á oto ítolicá poftáwiona bylá ná niebie *WujNT Apoc* 4/2, *Matth* 22/43, s. 777, *Apoc* 1/10, 17/3, 21/10.

W przen (1) : [*Stojcież tedy*] y obuwlzy nogi w gotowość Ewángeliey pokoiu: [...] przyłbicę też zbáwienną weźmiecie/ y miecz ducha (ktore íeft słowo Boże). *WujNT Eph* 6/17.

Przen: *Pisarz natchniony, prorok, człowiek głoszący naukę o Bogu, także nauka przez niego głoszona* (157) : *RejPs* 88v; *KromRozm III* N4; *DiarDop* 101; I dla tego Ian święty nápiśał [1.*Ioann* 4/1]/ [...] á nie každemu Duchowi wierćcie/ aż by był z Bogá. A ten Duch íeft z Bogá/ kthory ma po łobie proroki y Apoftoły święte/ pímo íftzere/ niepomázáne/ y nieárufzone. Ten zálie Duch íeft z Dijablá/ ktory mowi/ álbo pífe/ nie według Prorokow/ álbo Apofthołow świętych/ ále przywodzi pímo/ ludzká mądrością wycinowáne/ náruřzone/ y nietyřthe. *KrowObr* C4, C4, 65v [4 r.]; Gdyż [*Bóg*] nam kazał dořwiadczać ducha prawdziwego/ Mówiąc: iż żaden nie íeft oprócz słowá iego. *RejWiz* 189v, 189v *margin*, Cc5v; *RejAp* 18v, 33; á dopuřzczác ná nię [*łódkę — kościół*] raczy y náuki y Proroki fáłřzywe: ále nas pilnie przelthrzega/ ábychmy káždego ducha dořwiadczáli/ á ktory íeft s prawdy á s słow iego/ ábychmy tego náłládowali. *RejPos* A5v; Íako też zálie ono y on drugi krol sławny y zacny Acháb/ ktory odstąpił Micheałzá Proroká Pánńkiego/ á prawdziwego ducha iego/ á vdał fie zá fwemi proroki fáłřzywemi *RejPos* 115v; A inřzy duch/ by też był nie tylko náwięřzy á nazacnieřzy/ ále też y Anyelřki/ á nie powieđał řczyrych słow Pánńkich/ iuż ma być wzgárdzony/ á nie ma mu być wiará daná. *RejPos* 286, 64, 65v, 121v, 126 [3 r.], 188 (25); *BiałKat* 201; Íako Ian pífe: (*margin*) i. Ioan, iij. Verřu i. ij. iij. (–) Namilřzy nie wierćcie ledá duchowi ále dořwiadczáycie Duchow íelli z Bogá řá/ A wnet thy duchy zowie Fáłřzywe Proroki mówiąc/ Abowiem wiele fáłřzywych

Prorokow wyłzło ná sviát. *GrzegŚm* 56; *RejZwierc* 8v [4 r.], 250v [2 r.], 259 [2 r.], Aaa3; *BudNT* b8v, c [2 r.]; *CzechRozm* 21, 38v [2 r.], 40, 189; *CzechEp* 75, 245, 322; Wolno tedy komu ten dar [proroctwa] od Bogá dány/ piśmo wykłádác: ále nie mnieyła wolność y inšzym wšytkim zořtála dořwiadczać duchow/ iefli z Bogá ľa. *NiemObr* 94, 94; A Prořimy was brácia [...] ábyřcie ľię nie ľatwie dáli vnořić od rozumu wářzego/ áni ľtráľzyć/ áni przez duchá/ áni przez powieřć/ áni przez ľift iákoby od nas poľłány/ žeby iuž nádeyřć miał dzień Páńľki *WujNT* 2.*Thess* 2/2; Ták teŹ/ gdy Apořtoľ kaŹe áby w kořćiele probowano duchow/ y exáminowano proroctwá y wykłády piřmá: tedy niechce/ áby ľię to działo od řzewcow/ y kráwcow/ y od poľpolitego człowieká: ále od Biřkupow/ ábo od tych ktore oni ná to wyľádzili. *WujNT* s. 825, 1.*Cor* 12/10, 1.*Tim* 4/1, s. 823, 1.*Ioann* 4/1 [2 r.], 2, 3 (19).

W charakterystycznych poľczeniach: duchy błędne (2), *duch nieprawdziwy, prawdziwy* (11), *z prawdy* (11); *dořwiadczać duchow* (7), *poznawać, probować* (5), *rozeznawać* (5) *duchy(-a)*; *duch BoŹy mowi* (4), *napomina, opisaľ* (6), *prorokuje* (3), *przepowiada, przestrzega, rozkazuje, upomina, zaleca* (2).

WyraŹenia: »duch BoŹy« (62): *KrowObr* 65v, 183; LecŹ náđ to wšyřtko/ gdy ľię nie tylko řłowam ále y rzeçy ľámey w nowym teřtámenćie przypátrzymy: tedy ia to widŹę/ iŹ odŹywać ľię imieniem Chriřtuřowym/ inřzymi řłowy duch BoŹy wyráziľ: á wŹywać zás imienia Páńľkiego ábo Chriřtuřowego inřzymi. *CzechRozm* 196v, 162v, 181, 188v, 192, 199v (9); iŹ przez nię [przez czwartą bestię] duch BoŹy páńřtvo RŹymľkie opisaľ, iákie miało być: co ľię w nim y pod nim dŹiać miało: [...] Co ľię teŹ dotyçe rogow: y o tych wáľpliwořći nie maľ/ z tey řtrony/ iŹ przez nie prorok/ Krole ábo moc Krolewľká/ ábo iáká inřzá wielká/ podobná krolewľkiej/ opifaľ [Vulg *Dan* 7]. *CzechEp* 371, 17, 45, 104, 374, [405]; Dla çzego vpomina w tym Pľáľmie duch BoŹy/ krole y przeľoŹone Źemie/ áby ľię temu Krolowi wřzech krolow/ [...] z pokora poddawali *NiemObr* 21; Mać pah Chriřtus w piřmie řwiętytm rozne tytuľy/ ktore od podobieńřtwá rzeçy ćieleřnych Źiemľkich/ duch BoŹy bierze/ y pánu Chriřtuřowi przywáľczá/ iáko zowiáç go páľtyrzem/ Dozorçá/ Miřtrzem Náučyćieľem řć. *NiemObr* 43; O çzym známienite řwiádecťvo duch BoŹy/ w Pľáľmie 72. wydaľ/ gđŹie pod figura Sáľomoná/ opifuie Meľyáľzá/ prawdziwe⁹⁰ potomká Dawidowego *NiemObr* 117; To řłyřç wwaŹay prořę Chriřtyáńľki czytelniku/ iefli to nie ony çáľy náľtáwały/ o ktorych duch BoŹy prorokowaľ *NiemObr* 131, 13 [2 r.], 15, 18, 68, 93 (39); *LatHar* 7 [2 r.]; Po tym znáć Duchá BoŹego. KáŹdy duch ktory wyznawa iŹ Ieřus Chriřtus przyředľ w ćiele/ z Bogá iefť *WujNT* 1.*Ioann* 4/2; Bo pewne ľá řłowá Duchá BoŹego: Niemáľz tám nic táiemnego/ gđŹie opilřtvo pánuie (*marg*) Pro: 31. V. 4. (-). *PowodPr* 74, 29 [2 r.].

»duch Nowego Przymierza« (1): AzaŹ nie znáçnie duch nowego przymierza mowi/ iŹ wšyřcy prorocy y zakon áŹ do Ianá prorokowali/ á od tąd opowiada ľię kroleřtvo BoŹe? [Vulg *Matth* 2/13] *CzechEp* 32.

»duchowice proroccy« (2): *Leop Apoc* 22/6; A Pan Bog duchow Proroçkich [*Dominus Deus spirituum proPhetarum*; Pan Bog on řwiętych Prorokow y Pátriárchow *RejAp* 189v] poľłaľ ánioľá řwego áby okazaľ řługam řwym co ľię ma řľtác w rychle. *WujNT Apoc* 22/6.

»duch řwięty« [szyk 1 : 1] (2): GdyŹ cie [biaľogłoweľ] piřmo zowie okraľá domu twoiego. GdyŹ cie Pan wyľawia przez Duchá s. iáki iefť zacny řtan twoy v niego *RejPos* 306, 338. Cf »duchowice i prorocy«.

Szereg: »duchowic i prorocy« (2): A co o nim oni święci duchowie/ á oni święci Prorocy pod figurami powiadáli/ to iuż wżytko iáśnie á widomie raczył [*Chrystus*] oświecić á obiáćnić świętym przyściem á zyáwieniem swoim. *RejPos* 338; To znak powżeczny y napewnieyży/ po którym prawdziwe duchy y prorocy od fałszywych rozeznáwáć mamy *WujNT* 825.

Wyrażenie przyimkowe: »wedle, według ducha« = *zgodnie z Pismem świętym, z prorocstwem* (2 : 1): gdyż też o tym piśmá ś. nie mam/ żeby on to Anioł/ miał być takim synem Bożym/ [...] Do ktorego łámego/ á nie do Anioła iákiego/ Bog łam ty słowá rzekł/ wedle ducha: Tyś iest syn moy *CzechRozm* 46; áż też Przyidzie do ośtátecznego zniśzczenia iego [*Antychrysta*]: o którym Dáni. 7. v 26. Bo się to też wedle ducha pełnić musi nád Antychriftem *CzechEp* [378], 260.

α. Łaska stanu przywiązana do stanowiska lub godności (32) : I rzekł Pan do Moizełlá: Zbierz mi siedmndziefiáth mężow z stárlých ludu Iiráelłkiego/ ktore ty znalaz że łá stárlými ludu tego y Miśtrzowie: [...] á ia stápię y będę mowil do ciebie: y wezmę nieco z ducha ktory w tobie iest á dam im/ áby mogli nieśc śthobá brzemię wślytkiego ludu/ á żebyś nie łam był obciáżon. *Leop Num* 11/17 [*przekład tego samego tekstu BibRadz, RejPosRozpr* [c2]v], *Num* 11/25 [2 r.], 26; *BibRadz Num* 11/17; *RejPosRozpr* [c2]v; Niechay we mnie przebywa/ ten twoy duch dwoiáki/ Odpowiedzyl Heliałz [*Helizeuszowi*]: trudny to dar taki. Wízákże kiedy ogládał/ gdy iuż będę wzyęty/ Wiedz o tym iż dwoiákciem/ duchem będzyełz zyęty. [*Vulg. 4.Reg 2/9*] *HistHel* D3v; *CzechRozm* 147v.

Z odmiennym przymiotnikiem dzierzawczym (9): *MurzNT Luc* 1/17; Moizełłowego ducha Pan wdzielił siedmndziefiáth stárlým z ludu *Leop Num* 11 arg, *Luc* 1/17; Widząc to synowie prorokow/ rzekli: odpoczywa duch Heliałzow ná Helizeufzu. [*Vulg 4.Reg 2/15*] *BielKron* [85]²; *RejPosRozpr* b3v; *CzechRozm* 105v; *LatHar* 686; *WujNT* 72, *Luc* 1/17. Cf »duch i moc«.

Z zaimkiem dzierzawczym (8): *BielKron* [84]²v; A gdy szli/ tedj rzekł Eliałz do Elizeufzá/ žáday ocz (á) vczynię tobie drzewiey niż będę wzięt od ciebie. Tedy rzekł Elizeufz/ Prośzę niech mam łowitá część ducha twego v siebie (*marg*) wła. niech będzie prośzę miárká dwu w duchu twoim v mnie. To iest/ niech mam tyle dwoie ducha twego/ niż drudzy twoi vczniowie. (–). *BudBib 4.Reg 2/9*; *HistHel* D3v; A co się tknie Eliałzá: kto nim nie iest/ iáko y Fineefem/ ducha iego od Bogá nie máiąc: niechby się łam nim nie czynil/ áni łobie ducha iego przyczytál *CzechEp* 49; *LatHar* 365.

Wyrażenia: »apostolski duch« (1): y żaden nigdy ná tey stolicy [*w Rzymie*] nie fiedział/ ktoryby ináczey od przodkow śwych vczył y rozumiał/ y owłzem Apostolskiego Duchá/ y tey łáłki Bożey/ ktorey byli pełni/ neodmienná/ y nie vřzpoconá [*wiarę*] dochowáli. *ReszList* 190.

»duch Boży« (2): Zá przyiáźniá Cefarzá Wigilius Papieżem zołtał: vpominał mu się obietnice Cefarz y z żoná: lecz iuż on ná tey S. stolicy siedząc/ Duchem Bożym y Piotrá S. iáko opoká práwey wiáry odmieniony/ ták Cefarzowey odpisál *SkarJedn* 136; Tey mądrości iáko ognia ktorego nie vbywa/ od Moyzełlá/ ná łpráwowanie ludu/ gdy iemu łámemu cięłzkie było/ wdzielił P. Bog siedmidzieśiáth mężom/ ktorzy wzięli ná ten vrząd Duchá Bożego. *SkarKazSej* 660b.

»duch kapłański« (1) : Skoro był ná krolełtwo od Sámuela pomázány/ [*Saul*] ducha kápłáńłkiego wziął *SkarKazSej* 679a.

»duch krolewski« (1): ktorego łłowá [Bożego, wymawianego przez arcybiskupa przy koronacji króla] tákowa moc ieft/ że hnet nagle odmienia Krolá w Człowieká inego/ dáie mu Duchá Krolewskiego: dáie mu też Przyftáwá/ y łtrozá z niebá Angiolá ofobliwego. *OrzRozm* B4v.

»duch Piotra świętego« (2): Widzieli Papieżowie Duchem Prorockim y Duchem Piotrá ś. iż to czći prozney prágnienie Bifikupow Cárogrockich/ wielkie niepokoie w kościele Bożym vczynić miáło *SkarJedn* [180], 136. Cf »duch Boży«.

»duch prorocki« (1): Gdy tedy łzedł Heliafz/ nadłzedł dwánaście mężow orząc/ káždy łwemi wołmi/ miedzy ktorymi też był Helizeufz oracz/ włożył nań Heliafz płászcz łwoy/ á wnet miał duchá prorockiego [parafraza *Vulg 3.Reg 19/19*]. *BielKron* 85.

Szereg: »duch i moc (a. siła)« [szyk 5 : 1] (6): *MurzNT Luc 1/17; Leop Luc 1/17*; otofz choćiafz Ian był z łtrony mocy y duchá Eliafzem: ále przedfię Eliafzem onym Tezbickim nie był/ bo też tákiego nigdy BOg nie obiecowáł *CzechRozm 147v; LatHar 686*; A on [syn Zachariasza] w przod poydźie przed nim [przed Panem]/ w duchu y mocy Eliafzowey: áby obrocił łercá oycow ku łynom; á niedowiárki ku rołtropności łprawiedliwych *WujNT Luc 1/17 [przekład tego samego tekstu MurzNT, Leop, LatHar 686*: w Duchu y łile], s. 72.

β. W zestawieniu »Duch Święty«, w przeważającej większości pisany dużą literą; *Spiritus sanctus Murm, Mącz, Cn; divinus Spiritus Mącz; Pneuma sanctum a. divinum Cn* [szyk 3637 : 26] (3663) : y łfeszłalefz ducha łwyathego włyercza apofłofłzkye. y włyerczya włchytkych thych kthorzy mayą naedzyyą [!] wthobye. *PowUrb +3*; Dźijs też ieft łwięto ducha łwięte⁸⁰/ dlá dziwné a nierozu^mné łprawy ciała łyna bożego *OpecŻyw 9v, 9 [2 r.], 10v, 11 [3 r.], 14, 20v (48); OpecŻywPrzedm C3; OpecŻywSandR nlb 4; PatKaz I 8v, 15v*; oto dom bozy y odpoczyuanye ducha łzwyátego ta myła panna *PatKaz II 40, 32v, 33v, 40 [2 r.], 40v [3 r.], 41 (65)*; dauyd dawno przełrzal był narodzenye tey panny duchem łzwyáтым *PatKaz III 87, 88v, 93, 93v [2 r.], 94v, 96v [3 r.] (20)*; Niebyłó s nich żádnęgo takęgo: Ktoryby był w tey radzie pobłádził/ Znatz że to Buog duche^m łwięтым zrzádził. *KlerPow 10*; Iezu ienżes ducha łwiętego w perlónie gołębicze na łię łthępować raczył. łmi. łie nad nami. *TarDuch B2, C8v; LibLeg 8/133v*; apofłofłom zesłe moci łwey, to ieft ducha łwiętego *WróbŻółt X3v, I7v, Q3, X2v, ii2 [2 r.], tt4; WróbŻółtGlab A4; RejPs 70, 77 [2 r.], 104v, 118, 164v, 220v; SekłWyzn a3 [2 r.], B, Bv, d3v [2 r.] (11)*; Wierzę w ducha łwięte⁸⁰/ łwięty kołcioł krzełciański *SekłKat B4v*; Duch łwięty ieft trzecia perlóna Troycze łwiętey *SekłKat P2, B3v, C3, L4v, N3v, O2 (35); RejKup r7, ł4v, ł5v, Z*; Tedy Luther yeft v łyebye duchem łwyęтым/ ktorego Syn Boży obyecał po łobye/ iż nas myáł náuczyc włlytkyey prawdy? *KromRozm I B2v, B2v [5 r.], B3 [3 r.], C3, D2, E2 [2 r.] (24)*; on niemiał niłkierki ducha łwiętego *MurzHist Q, Cv, C3v, C4v [2 r.], D3v [2 r.], H (23); MurzNT 8v, 33v, 46, 126, 176 (9)*; [*Pismo św.*] Ewányeliłtowye y Apofłofłowye páńłcy/ duchem łwyęтым náđchnyeni nápiłáli *KromRozm II c3v, c4, f3, f 3 v [2 r.], g [2 r.], gv (35)*; yáko łye byłá zrułłýłá myędzy Greki gadká o duchu S. yełtli yedney łftności z bogyem oycem y łynem *KromRozm III O5, A2, C4v [3 r.], C5, C5v [2 r.], D6, E2v (34); Diar 69*; Bo dla tego Pan Bog ku zachowaniu kołcioła łwego duchem łwem ś. pasterze postawić raczył, aby wodzmi byli owcom poruczonym náuką i dobrymi przykłady. *DiarDop 107; GliczKsiąż C5v, C6, Dv; [Krystus] kthory włtawłzy z martwyh włtąpił ná niebiołá/ y zełłá Duchá łwego łwiętego z známienitemi dáry *LubPs**

P4v, A3v, A6, Cv, E3, E3v *marg* (18); Prośba/ którą mamy prosić świętego Ducha przed początkiem kazania/ na ftarą notę Polłką. *SeklPieś* 6, 6, 6v [2 r.], 7; ábowiem Pan Bog Duchá fwego fwiętego/ do tych wáfzych znákw/ mááfkar y kiow [!] nieprzywiázal *KrowObr* 94, A2v, A3, 2v, 36v, 124 (165); á będzie nápełnion Duchá fwiętego iefłcze w żywoćie mátki fwoiey *Leop Luc* 1/15, *Ps* 50/13, *Zach* 12 *arg*, *Mar* 1/8, 10, *Luc* 1 *arg* (22); *OrzList* f2; Niech tedy íam pan Bog wfzechmogący przez Duchá fwego s. thę miłość w fercach wfzytkich do tego należących ípráwi etc. Amen. *LeszczRzecz* [A6]v; *RejFig* Dd6; Leśniowłki. TEn práwie z Duchem fwiętym/ vprzeymie chce zmowá Bo go z dawná Gołábkíem/ ták y s przodkow zowá. *RejZwierz* 82, 106; Mężowie bráćia/ potrzebác fię było wypełnić pímu onemu/ ktore opowiedział Duch fwięty przez vftá Dawidowe *BibRadz Act* 1/16; Zaden nie wie íáko íeft wielka dobroć/ mądrość/ y możność Páná náłzego/ íedno then ktory íeft náuczony przez duchá S. 1.Kor. 12. *BibRadz II* 135v *marg*, *3, *4, I 1v *marg*, *Rom* 14/17, *Act* 16/6 (44); Słuchaymy Moyżefzá/ to íeft Páná Bogá/ á niemożemy lepłzey rády náleść nád tę którą nam Duch Swięty w písmie Śwíetym íáwnie w ręce dáie *OrzRozm* T3, F2, G2v, I2 [3 r.], M2v, P4v, Q2v; Pííal [Ezaiasz] drugie rozdzyały Duchem s. o poczęćiu pány/ y o śmierći dobrowolney Páná Kryftulá *BielKron* 94; kiedy [Machumet] kazał ludzyem/ przyleciáá [gołębica] pádlá mu ná rámieniu y zobála z vchá. Lud proftý mniámá by tho był fwięty duch *BielKron* 165v, 70, 73v, 132, 133, 137 (26); [abyś] poddał fię w posłufzeńftwo Duchowi swíetemu/ Místrzowi á wodzowi prawdy/ bárzo cię oto prośimy. *GrzegRóżn* A2v, A3, A4 [2 r.], A4v, B [3 r.], B4 (63); Divino spiritu tactus Duchem fwiętym podufzczony/ nadchniony/ podwiedziony. *Mącz* 439d, 117d, 144a; íeft Káplán/ Duchem S. przez rękę Bífkupiá/ íákoby láternia ośwíecony *OrzQuin* G3v, G4, L3v, P3, V3v, X (9); *Prot* C2 [2 r.]; *SarnUzn* [A4]v [2 r.], B2v [2 r.], B3, B4, B4v (46); Abowiem tho závždy bywał obyczáy Duchá fwiętego/ íz poípolicie pod zákryciem fwiátu oznáyomwał táiemnice Boftwá fwego *RejAp* AA3v, AA3v, 14, 146, 191, 197v (195); *GórnDworz* Yv; *HistRzym* 40, 50v, 84, 87, 98 (8); Nákoniec íuż y Moíżefzowi włáfná ręká fwoią nápiíaná podał thę fwiętá á chwálebná fwiátłość/ á to oświecenie fwoie/ ízyroce íá przez Proroki obíafniáiąc/ á przez Duchá fwego fwiętego *RejPos* 338; Nie íeft táyno íuż z nas káždemu/ kto íeft Pánem náłzym/ gdyż go nam íáwnie á íáwnie Bog Ociec przez wfzytki píímá á przez Duchá s. obwołác rofkazał. *RejPos* 343v, 70v, 167, 186v, 235, 286v (444); *RejPosWiecz*² 91v, 92v [4 r.], 93 [2 r.], 93v, 94, 94v; A we krzcie/ íługá kołćiołá fwiętego omywa wodá ciáło/ á Duch s. krwiá páná Kryftulowá dułżę. *RejPosWiecz*³ 97v, 96v, 97v [4 r.], 98v [2 r.], 99 [4 r.], 99v [3 r.]; Y íeden Duch S. dołkonálé zupełny/ dołkonály żywot/ żywiących/ fwiátłość/ poczátek fwiętobliwoći/ y íprawcá ítworzenia *BialKat* b4v; Duch s. pochodzi od Oycá y od Syná wedle náuki Coⁿftantinopolitáńfkiég^o: Tolletáńfkiég^o trzeciég^o/ ołmégo y trzynáftég^o Conciliu^m: y według piátég^o Synodu Coⁿftántinopolitáńfkiég^o. *BialKat* c *marg*, a4, c [2 r.], c3v [5 r.], 8v [6 r.], 83v (34); Swięty Duchu nádchni zwierzchne pány/ A day zgodę miedzy Krześcíjány. *BielSat* G2v [*idem* *BielSen* 16]; Abowiem Angioł v Lukáfzá íáwnie mowi/ íz nie duch ktory przed Kryftufem íeft Synem Bożym/ ále to co íię z Máryey národzić miáło z Duchá Swiętego oney mocy Naywyzłżego. *GrzegŚm* 64, 18 [2 r.], 24, 30, 33 [2 r.], 36 (21); *KuczbKat* 15 [3 r.], 25, 30 [2 r.], 65 [3 r.], 70 [5 r.] (20); *RejZwierc* 8v [5 r.], 9v, 11 [5 r.], 11v [3 r.], 46v, 65 (25); Y w Duchá fwiętego [wierzę]/ Páná/ á ożywiájącego/ ktory z Oycá y z Syná pochodzi *WujJud* 25v [*idem* *KromRozm III* C5, *LatHar* 91];

á zaľz nie lepiej ieľt wykłádu łtárożytnych łwiętych Doktorow/ Duchá S. peľnych [...] przyjmowáć *WujJud* 75v; A iáko byľ Duch ł. zgromádzil ięzyki w iedność wiáry; ták teź Duch pychy roľproľzyľ ięzyki ná rozmáite wiáry. *WujJud* 132v; Kto rzeczé łowo przeciw Duchowi łwiętemu/ nie będzie mu odpulzczone ani na tym/ áni na onym łwiecie [*Vulg Matth* 12/32], *WujJud* 203v, 30 [2 r.], 44v, 73, 159v, 165v (60); Abowiem we wnątrz odrodza y odnawia y omywa nas Pan Bog przez Duchá ł. á pozwierzchu tego wľzyľtkie⁸⁰ pieczęć y vpewnienie bierzemy w wodźie Krztu łwiętego. *WujJudConf* 167, 6, 22v, 23 [4 r.], 23v (16); *RejPosRozpr* b3v [2 r.], b4 [4 r.], c [3 r.], c2v; [słowa te] krotko ále bárzo cudnie á doľtátecznie wyrażáią nam łkutek Duchá S. w ludzyoch wiernych. *RejPosWstaw* [143²], 21v [2 r.], [41²], [41³], 42v, [110²] (24); *BudBib* C3v, 4.*Esdr* 14/21; *BialKaz* F2, F4v, G3; chcáć przez to pokázáć žeby Ewán-ieliťowie y ini Apoľtoľowie nie duchem łwięty m piľáli/ ále leda iakie baľni łkłádali *BudNT* Ff8v, b8v, c4v, *Luc* 1/31[35], *Act* 8/17[18], 2.*Petr* 1/21 (27); A duch łwięty ieľt dar/ ktory Bog łam ludziom dawa/ przeto nie duchá oń ále Bogá proľili. *CzechRozm* 14; Chriťtus męká y łmiercią łwá/ vproľil nam duchá łwiętego/ ktory nie co ieľt innego/ iedno náđchnienie Boże/ ktorym nádycha łercá náľze y zápala ku łwięty m vcźynkom. *CzechRozm* 14v, 11v, 13, 14 [4 r.], 158v [5 r.], 159v (127); *KarnNap* B, Bv, C4, F; Bo prawdá/ ktokolwiek iá mowi/ z Duchá łwiętego pochodzi/ ták iź Duchowi łwiętemu przeciwiá się wľzyťcy/ ktorzi się prawđzie poznáney przeciwiá. *ModrzBaz* 28v, 55v, 139v; Tedy Papieź Dámáľus z onym zborem Rzymľkim/ wľzyťko co łię wiáry wyznáania okoľo Duchá S. dotkľo poćwierdzil. *SkarJedn* [176]; To prorocťwo z Duchá S. á nie z ludzkiego dowćipu vroľo. *SkarJedn* 327, A4v, 16, 18, 32, 44 (121); Przy ktorego národzeniu Lámech oćiec iego [*Noego*] poznáľ duchem S. y prorockim/ iľz miał być nowym oycem rodzáiu ludzkiego. *SkarŻyw* 269; A żegnáiąc Pániá łwoię/ Duchem S. rzekľ Bonifacyulf. Zyczę łobie tego/ áby moie ciáľo dla Chryťtuľá zábite/ tobie przywiezione byľo. *SkarŻyw* 440; Miał ofobny dar od Pána Bogá/ iľz gdy Pánowie łwieccy/ grzechámi obćiaźeni nań pátrzyli: bać łię go y drzżeć muľieli: ták ie Duch ł. w ie⁸⁰ łercu mieľzkáiący łtráľzyľ. *SkarŻyw* 574, A4v, 40, 250, 259, 363 (92); *MWilkHist* [K4]v, L; Teźbyľmy y o łtworzeniu łwiátá nieobefzľego/ [...] y náuce zbáwienney zádney wiadomoľci niemieli/ by nam byľ tego Moizeľz piľłaná z Duchá S. Hiťtoriá/ á potym Ezdras/ y Helchias ná potomne czáľy/ nie podáli *StryjKron* A, 146; Iź/ áćzkolwiek/ záchwyconym będac/ wyuczony byľ/ y duchá ł. wzięľ hoynego y obfitego: iednáć łię nigdy tego náuczyciela od Bogá dánego nie puľzczał *CzechEp* 125, *3v, 25, 35, 38 [2 r.], 112 [3 r.] (80); *CzechEpPORz* **4, *; iź dla te⁸⁰ ieľt Chriťtus łynem Boźym/ iź z duchá ł. poczęty/ y mocá Bożą łpráwiony/ w żywoćie pánieńľkim. *NiemObr* 98; toź o duchu ł. [*wyznawamy*] ktorego nie łtworzeniem (iáko nas niektorzy potwarzáią) ále duchem Boźym/ mocá Bożą/ páľcem Boźym/ y innymi tytuľy/ ktore w piľmie ma/ názywamy. *NiemObr* 110, 3, 16, 69, 78, 126 (51); *ReszPrz* 7, 11, 13, 19, 87 (14); *ReszList* 147; *WerGość* 268 [2 r.]; *BielSen* 16; *BielSjem* 16; Ktory łię poczáľ z Duchá łwiętego/ národzil łię z Máryey dzievice. *ArtKanc* M9, A5, A8v, B9v, C3v, H18 (54); *GrabowSet* I3v, N; DVchu łwięty łtworzyćielu/ łerc ludzkich náwiedźićielu *LatHar* 36; Anyoľ Páńľki zwiáľtowaľ Máryey. Y poczęła z Duchá łwiętego. *LatHar* 480; Modlitwy do Duchá S. *LatHar* [740], 5, 7, 8, 371, 373 (86); GŁOS DVCHA S. Przez Oyce łwięte/ Doktory Koľciola Boże⁸⁰/ á namieľtniki y Succęľsory Apoľtoľľkie. *KoľakSzczęľł* Cv, [A4]v, B3, [B4]v [3 r.], C; Ioľephie łynu Dawidow/ nie boy łię przyáć Máryey małźonki twey. ábowiem co

fię w niey vrodziło; iest z Duchá świętego. *WujNT Matth* 1/20; Duch ś. dowcipu ludzkiego nie broni. *WujNT* 193 *marg*; Ná ktorego vyźrzyłz Duchá sftępuiącego y ná nim zoftawaiącego/ tenći iest który krzći Duchem świętym. *WujNT Ioann* 1/33; Biskupi, chocia zli, máią állyftencyą Duchá S. *WujNT* 354 *marg*; A Symon chcąc pieniądzmi vkupić dawanie Duchá świętego. Srodze zfkukan iest od Piotrá. *WujNT* 425; áby przy [nas] odrodzonych był Duch Święty ftrozem/ opiekunem y poćielzyćielem. *WujNT* 430; Prawdę mowię w Chriftušie nie kłámam: gdyż mi poświadcza sumnienie moje w Duchu świętym *WujNT Rom* 9/1; Na Konciliách porządnych Duch S. praeliduię: y vczy ich wízelákiesy prawdy. *WujNT Zzzzz* 2v, s. 5, *Luc* 1/67, s. 193, 362, *Act* 7/51 (266); wízyfcy Doktorá Lutrá zálecáią mężem Bożym/ Piątym Ewángeliřtą/ Heliařzem y Dánielem/ y pełnym Duchá ś. zowiąc. *WysKaz* 38, 2, 3 [2 r.], 9, 19, 32, 48; *SiebRozmyśl* [F3]v, [G4]v, [K3] [2 r.], [K3]v [2 r.], [L3] (14); *KlonKr* E3v; *PowodPr* 22, 29, 34 [2 r.], 40, 43, 62; Izali řprawcá ábo vrzędnik kořciolá Bożego/ to iest Duch ś. nie odpráwował vrzędu řwego? *SkarKaz* 550b; Od řyná wyřłá moc ná mátkę: Dźiwnie Duchem ś. prorokowác poczęłá [*Helźbieta św.*]. *SkarKaz* 580a, 43a, 85b, 117a, 118a, 121a (61); *CzahTr* B4, E4; *PaxLiz* E2; Mądrość z Duchá ś. do řprawowania kroleřtw. *Gene*: 41. *SkarKazSej* 660a *marg*, 662a, 663a [3 r.], 670a, 702b; *KlonWor ded* **2v.

W formułach modlitewnych lub w przysięgach [w tym: W imię (Boga) Ojca i Syna i Ducha Świętego (Matth 28/19) (81); Chwała (Bogu) Ojcu i Synu(owi) i Duchu(owi) Świętemu (23)] (264): yen ziwyefł ij krolyuyefł řbogiem oycem ij řduchem řwyatim nawyeky wyekow. Amen. BierRaj 21, 22; *PowUrb* +v, +2; Chwála bądż oyttzu żywemu/ Y z řynem duchu řwiętemu *OpecŻyw* 177v, 161v, 171, 190v; Chwála oyczu y řynu y duchu s. *TarDuch* A8; który żywies y panuiefz z Bogiem oyczem w iednořci ducha řwiętego Bog/ przez wřzytki wieki wiekow. Amen. *TarDuch* Dv, D2v, D6, Ev, E2, E4 (11); *RejPs* 59v, 70, 70v, 99v, 220; Zamawyá cziebye [*burzo*] [...] yřchbi řła wpuřthe lyáři [...] gdziebi nykomu nycz nyezáfkodziło wymyá oycza y řyna y ducha řzwyethego *LibMal* 1544/84v, 1544/84 [2 r.]; *SeklWyzn* d3, d3v; Wřtawřzy rano máią řię dziatki naprzod przezegnać a ty řłowa mowyc. Wymię oica y řyua [!] y ducha řwiętego. Amen. *SeklKat* C3; Tedy ie [*dziecię*] leda kto moe [!] mianowac/ y ochrcyc/ mowiac. N. iaciebye chrczę/ wymię oycza/ y řyna/ y ducha řwięte⁸⁰ *SeklKat* Vv, C2 [2 r.], O4, P2, T4, V, Vv; *MurzNT Matth* 28/19; *KromRozm II* c, x2v; GDy iuz Burgrábiá ma wřtác z mieyřtácá řądu řwego/ zda w moc řády wřzytki Woytowi y Przyřyęźnikom/ przes Imię Bogá Oycá/ y Syná/ y Duchá řwiętego. *GroicPorz* k2; Przyřięgá Cefářfka. Thobie Pánu Ianowi Papieřowi Ia Krol Otto obiecuię y przyřięgam/ przes Oycá y Syná/ y Duchá řwiętego/ y przes to Drzewo Żywego Krzyřá *KrowObr* 32v; Záklinam ćię wřzelkie řtworzenie Kwiatkow y Gáłáźek/ w imię Bogá Oycá y Syná y Duchá řwiętego poćielzyćielá. *KrowObr* 93, 33v, 41, 46, 46v [2 r.], 71 (19); Ktoremu [*Chrystusowi*] z Oycem y z Duchem řwiętym niechay bęđcie wieczna cześć y chwála ná wieki wiekow. AMEN. *BibRadz* I *7; [*biskup Stanisław*] tknął go řáfká bífkupiá á rękę mu podał y rzekł: W imię oycá y Syná y Duchá řwiętego Piętrze wřtáń *BielKron* 348v, 149; *GrzegRóżn* A4, F, [H4]v, K, M; *SarnUzn* F; *RejAp* 67, 86; wřzechmogácy Pánie [...] rácz nam być Bogiem miłofiernym řpołu z Bogiem Oycem y z Duchem řwiętym twoim/ w iedney řpołecznořci kroluiącym ná wieki wiekom/ Amen. *RejPos* 76v; Co nam rácz dáć z řáfkí á z miłofięrdzya řwego řwiętego Bog Ociec/ y Syn/ y Duch řwięty/ Amen. *RejPos* 160v; który żywiefz á kroluiefz z Bogiem Oycem y z Duchem

świętem w iedyności Bołtwá twoiego ná wieki wiekom. Amen. *RejPos* 237v, A6v, 34v, 58v, 83, 87v (16); *RejPosWiecz*³ 96; *BiałKat* 250v; *KuczbKat* 125 [4 r.]; *RejZwierc* 27v, 28v, 196v; *WujJud* 20, 99, 170; *BiałKaz* N; *BudNT Matth* 28/19; *CzechRozm* 257v, 267; kthory [żywot] wam rácz dáć z námi wżyftkimi/ Pánie Boże w Troycy iedyny/ Oycze Synu y Duchu Święty/ Amen. *KarnNap* G, A4v, B2, B3, C; *SkarJedn* 271, 330; Idz Synu w imię Oycá y Syná y Duchá S. miey z łobą Páná Iezufa *SkarŻyw* 134; przez łáfkę Páná náłzego Iezufa/ ktoremu ławá y cześć z Oycem y Duchem S. ná wieki Amen. *SkarŻyw* 136, 553, 567, 589, 593, 601 (45); *StryjKron* 140; *CzechEp* 248; *WerGość* 270; Przez Páná náłzego IEzufa Chryłtufa/ ktoremu z Oycem y z Duchem świętym Bogu w Troycy iedynemu/ niech będzie cześć y chwałá/ ná wieki wieczne. AMEN. *WerKaz* 306; Bądźze wieczna chwałá Pánu Bogu Oycu náłzemu/ Y Synowi iego, wełpolek y Duchu Świętemu. *ArtKanc* A18v; Przez KRyftá Páná náłzego kthory z tobą żywie/ w iedności Duchá świętego Bog wieczny prawdziwie. Amen. *ArtKanc* T12, B2Ov, C4, G6v, H16v, O17 (26); O Niechże nam błogofławi włzechmocny Pan Bog/ Ociec Syn y Duch święty Amen. *LatHar* 105; V. Błogofławmy Oycá/ y Syná/ y Duchá świętego. R. Cześć y chwałę iemu dawamy ná wieki. *LatHar* 574, 67, 87, 101, 481, 660 (50); Idąc tedy náuczaycie wżytki narody: krzcząc ie w imię Oycá y Syná y Duchá świętego *WujNT Matth* 28/19 [przekład tego samego tekstu *OpecŻyw* 171, *SeklWyzn* d3v, *MurzNT*, *BudNT*], Chwałá niech będzie Bogu w Troycy iedynemu/ Oycu/ y Synowi/ y Duchowi świętemu. *WujNT* Dddddd v, 576, 611; *WysKaz* 48; *SiebRozmyśl* [E2]v, [K2]v; *SkarKaz* 45b, 85b, 123b, 210b, 275a (14); Przez tegoż Páná náłzego Iezufa Chryłtufa/ kthory z tobą w iedności Duchá ś. kroluie Bog ieden ná wieki. Amen. *SkarKazSej* 688b, 664b, 677b, 683b, 696a, 702b, 707b.

W charakterystycznych połączeniach: (przez, od, z) *Duchem* (-a) *Świętym* (-ego) *napelńiony* (42), *natchniony* (17), *nauczony*, *oświecony* (4), *poruszony*, *sprawiony* (39), *wzruszony*, *zapalony* (3); (przez, z) *Duchem*(-a) *Świętym* (-ego) *mowić* (6), *(na)писаć* (5), *poznać* (2); *napisany*, *potwierdzony* (5); *Ducha* *Świętego* *brać*, *mieć* (9), *wziąć* (9); *pełen* *Ducha* *Świętego* (33).

Wyrażenia: »Bog Duch Święty« (6): Deus spiritus sanctus, Gott der heilige geift. Bog duch fwyęty. *Murm* 1; Rácz też máluchną tę niegodney modlitwy moiey ofiárę/ z Bogiem Synem y Bogiem Duchem ś. łáfkáwie przyiąć y przypuścić *LatHar* 14. Cf »Bog Ociec, Bog Syn, Bog Duch Święty«.

»bostwo Ducha Świętego« (6): A ták gdy iuż wielz iż to nieomyłne Bołtwo Duchá fwiętego w nas łprawowác raczy wżytki dáry y dobrodzyeyłtwá Páná náłzego *RejPos* 142; *BiałKat* 201; *SkarJedn* [A*2]v; Náđ to obác z tego mieyfcá iáfný dowod bołtwá Duchá S. *WujNT* 416 [2 r.], 551.

»Duch Święty Boży« = *Spiritus sanctus Dei Vulg*, *PolAnt* (4): A nie zámucayćie Duchá onego świętego Bożego/ przez ktorego ieftełcie zápieczętowáni na dzień odkupienia. *BibRadz Eph* 4/30 [przekład tego samego tekstu] *RejPosWstaw* [110³]v; *BudNT Eph* 4/30; *WujNT Eph* 4/30.

»dar, siedm darow, siedmioraki(e) dar(y), siedmiore dáry Ducha Świętego« = *donum Spiritus Sancti Vulg* [dar dany przez D. Ś., lub dar kthorym jest D. Ś.] (48 : 8 : 3 : 1): aboczyem przelz yey rácze ydą wżelkyemu żadayączemu dáry ducha łzwyątego *PatKaz II* 49v; *PatKaz III* 94, 111v, 126v; Nápomínánye áby fie wżyfcy wyerni kupili do ł. gory Pánłkiey/ to iefł/ do kościołá ie⁸⁰/ kędy łą hoyne dáry Duchá s. *LubPs* P5 marg, A3, A5, Z3; *KrowObr* 53v, 55v [2 r.], 59, Vu2; niech fie koždy zwas okrzći w imię Iefu krjftá ná odpufzczenie grzechow wálzich/ á wezmiećie dar Duchá Świętego.

Leop Act 2/38; *BibRadz* I 358v, 461 *marg*, II 49v *marg*; A tak rozumiey iżci tu thobie podawác raczy ony wdzyęczne chleby/ y ony to błogofławione dary siedmiorákíe Duchá fwe⁸⁰ fwiętego *RejPos* 185; Trzecie vcz fie/ iż bez opátrności Páná twego á bez dárú Duchá iego fwiętego/ á bez ofobliwey łáfkí iego/ ty tak fprofnego grzechu tego/ nigdy pražen być áni fie vmiárowác możelz *RejPos* 228v, 47, 142, 185 *marg*, 186, 210v, 215; *BiałKat* 198v; *GrzegŚm* 56; *KuczbKat* 65, 70 [2 r.]; A fładze to wiećie/ że ci wálzy Miłtrzowie máią dary Duchá fwiętego ku wykłádaniu Pífmá? *WujJud* 39; *WujJudConf* 32v, 39; Gdy wierni w dzyeń fwiąteczny w Ieruzalem przyięli dar Duchá f. y rozmáitemi ięzyki mowili rzeczy wielkie o Bodze *RejPosWstaw* [143³], [143³]v [2 r.]; *BudBib* B3; *CzechRozm* 257v, 267; *SkarJedn* 300, 347; prośíłá Páná Bogá/ áby dał iednemu Káplánowi dar Duchá S. do kazánia/ ná iey prośbę *SkarŻyw* 581, 136; *ArtKanc* H13v; Śíedm dárów Duchá S. Mądrość/ rozum/ rádá/ męłtwo/ vmieiętność/pobožność/ y boiaźń Pánfka. *LatHar* + + +; W fíedmi Páćierzách/ fíedmiorákíe dary Duchá S. fíedmiorákím głównym grzechom/ gotowe á potężne lekárftwá iednájące *LatHar* 509, 34, 58; gdyż dary Duchá S. idą zá ich [przełożonych Kościoła] vrzędámi/ á nie zá perfonámi/ áni załługámi. *WujNT* s. 354, 387, *Act* 2/38, 10/45, s. 576, 608 [2 r.], 866; namíłfzy odkupícíelú/ wywíedźże mię z cięmnice potępienia wieczného/ á niewolftwá grzéchu/ á ośwíeć mię fíedmiá dárów Duchá fwiętego *SiebRozmyśl* Cv; *SkarKaz* 484b, 516b; *SkarKazSej* 661a.

»dekret Ducha Świętego« (4): *RejAp* 66v; [Chrystus] ftoiać połfuzen ná krzyżu Bogu oycu fwemu/ y onym wfzythkim obietnicam Prorockim/ y dekretem Duchá s. ktore o nim ná píłáne były/ iż fie tho wfzythko wypełnić nád nim miáło *RejPos* 100v, 104v, 345v.

»łaska Ducha Świętego« [szyk 34 : 3] (37): *BierRaj* 19; aby iéy [Panny Maryji] fwięte⁸⁰ ciala/ wflytki czlonki byly pelné chwály/ ktore ná ziemi íełfcze będatz/ byly pelneé ducha fwiętego łáfkí. *OpecŻyw* 181; *PatKaz* I 6v; *PatKaz* II 66, 73v; *PatKaz* III 145v [2 r.]; *MurzHist* L3; *KromRozm* II f4; *KromRozm* III Bv, D3v; *KrowObr* 105v; *RejPos* 130, 140; Wiárę bogu połlubioná popłowáli: á ná ofáték Sákrámentá álbo zwiérzchnié znáki łáfkí niewíedóméy Duchá S: wygládzili *BiałKat* 216, 383v; íáko pokázuie rozmáitá łáfkę Duchá Świętego ktora ludzím Bierzmowaným daná bywa *KuczbKat* 150; *WujJud* 160; *WujJudConf* 249, 250; Mężowie také ofobliwá łáfká Duchá fwiętego nádchnieni/ wíedząc y przepowíedájąc rzeczy przyfzłe/ [...] mogą być názwáni Prorocy. *RejPosRozpr* c3; *RejPosWstaw* [143²]v; Máże też Káplán dziećię ná plecách y ná pierśiách fwiętým oleíem/ ktory znáczy łáfkę Duchá fwiętego. *KarnNap* B4v, B4v; *SkarJedn* 270; *ReszPrz* 63; *ReszList* 181, 185; Zíednay mi też obfítość wfzelká dobr duchownych y cíelefnych/ y łáfkę Duchá fwiętego/ ktoryby mię dobrze we wfzytkím rządzíl *LatHar* 489, 211, 617, 631, 677; *WujNT* 85, 315 *marg*; *SarnStat* 993; vćiekaćie fię do kościołá y ołtarzá/ do fzukánia łáfkí Duchá s. z ktoreyby wam [połłom ná sejm] był dány rozum y mądrość *SkarKazSej* 657a.

»moc Ducha Świętego« = *virtus Spiritus sancti* *Vulg*, *PolAnt* [szyk 30 : 4] (34): *OpecŻyw* 176; yey czyáło fzwýęte przed wlányem dułche bylo moczá ducha fzwýętego oczyłczyono *PatKaz* I 6v; *PatKaz* II 73v; *WróbŻołt* 17; *KromRozm* II x4; *KrowObr* 71v; Tha pochodnia íełt fłowo z mocá Duchá s. zá ktorego fpráwá ftawáią fię mądre fercá ludzkie/ ktore z przyrodzenia fwego fá tępe y cíemne. *BibRadz* I 341 *marg*; Ale weźmiećie moc Duchá fwiętego gdy przydźie ná was/ y będziećie mi fwiádkí w Ieruzálem *BibRadz Act* 1/8, I 381 *marg*, II 133 *marg*; *GrzegRóżn* B; *RejAp* 114; A

Szczępan s. iuż był pełen wiary y mocy Duchá s. czynił dziwy y znaki wielkые między ludźmi. *RejPos* 22, 136v; *RejPos Wiecz²* 94v [2 r.]; *KuczbKat* 30, 120; Ale dochodzić tego po kármu [*duchownego*] mamy/ nie pátrząc ná odległość mieścá/ przez moc á siłę Duchá s. *WujJudConf* 255v, 250, 252, 256; *RejPosWstaw* [143²]v; *BudNT Rom* 15/13; *KarnNap* Bv; á przez Biskupich rąk kładzienie [*przy bierzmowaniu*]/ niechay moc Duchá S. bierzą. *SkarŻyw* 320; *CzechEp* 217; *NiemObr* 14; A Bog nádzieie niech was nápełni wízelákíey rádości y pokoiu w wierzeniu: ábyście obfitowali w nádziei/ y w mocy Duchá świętego. *WujNT Rom* 15/13, s. 314, 387, *Act* 1/8, *Rom* 15/19; Tákże y my/ ieśli niepowściągłiwi będziem/ á ciáł náłzych w pokućie nie ftrudźim/ pálcá Bożego/ y mocy Duchá s. ná fercách náłzych/ [...] nie vczuiem. *SkarKaz* 119b. Cf »sprawa Ducha Świętego«.

»naczynie Ducha Świętego« = o św. Pawle; *vas electionis Act* 9/15 (2): Ná koniec/ ieśliżeby thák nie było/ thedy Páweł fwięty (ktory był naczyniem Duchá s. y ófwiadczáł fie/ że thák wzywał od Páná) grzeżył przeciwko Bogu/ iż tę fwiątość przy vżywaniu/ chlebem y winem názywał. *RejPos Wiecz³* 96; On [*Paweł*] ktory nas zábijał y tu y indzie ná śmierć fzucał/ owo ieft: owo go wam ftawię iáko cichego báránká/ owo towarzysz kazania náłzego/ owo naczynie Duchá S. ráduymy fię *SkarŻyw* 535.

»natchnienie Ducha Świętego« (31): myla panna przenablogoflawnyeyfcha byla poczata w proroczach przesz nathchnyeny ducha fzwýtego *PatKaz II* 54; A to prorocztwo tey fybylle bylo znathchnyeny y uoley ducha fzwýtego przeth dawnymy czafy *PatKaz II* 57v, 85v; Abowym ácz w fercach ludzkich bog zakon fwoy nowy nápiśác przez Hyeremiafłá proroká obyecał/ y nápiśál pálcem fwoim/ to yeft nádchnyeniem ducha fwyętego *KromRozm II* g4, g4v; *KromRozm III* A4v, C3v, E5v, 16; *GliczKsiąz* K3v; *BibRadz II* 143v *marg*; Tenći to ogień Pan náłz fpufcza á zmiothuie wiernym fwoim/ zápalenie á nádchnienie Duchá fwiętego/ áby byli náwřzem vtwordzeni. *RejAp* 72v, 36; *RejPos* 126, 325; *WujJud* 66; A tá ieft przyczyná/ że Lukałz fwięty z nádchnienia Duchá S. on pirwřzy á dawny Kofcioł s taką pilnościá nam opifuie. *RejPosWstaw* [143²]; *KarnNap* D2; *SkarŻyw* 26, 46, 178, 318, 536, 543; *LatHar* 128; Iáko te modlitwy dziatek/ pochodzące z natchnienia Duchá świętego/ były wdzięczne y przyjemne Bogu *WujNT* 89, 198 *marg*, 463, 487, 811; od tego czáfu/ od któręgo zá nádchnieniem Duchá świętego/ wiary Powřzechnę poznawřzy iafność [!] Koronę Królestwá Polkíęgo przyęłifmy *SarnStat* 987.

»nauczyciel (wiernych) Duch Święty« (2): Lecz káplánřtwo zakonu nowego wieczne ieft/ y trwác muśi do fkończenia świátá: máiac náuczyciela Duchá s. ktory go vczy wřzytkíey prawdy *WujNT* 184, Aaaaaa2.

»nauka Ducha Świętego« [*szyk 7 : 1*] (8): *KromRozm II* gv; Okázuie fię tu twoie wielkie bluznierřtwo/ náprzećiwko wierze Świętey krześciánřkíey/ ktory ták fmielz fromoćić/ náukę Duchá Świętego *KrowObr* 58v; Ale wnet łácna á krociuchna ieft náuká Duchá s. káždemu iáwnie opowiedzianá przez Dawidá s. *RejPos* 228v, 290v; *SkarŻyw* 108; Co teź opowiedamy nie przez wyuczone powieści ludzkíey mądrości: ále przez náukę Duchá (*marg*) świętego. (—) [*in doctrina Spiritus*] duchownym duchowne rzeczy przyftofuiąc. *WujNT* 1.*Cor* 2/13, s. 815; A Bozka Duchá s. náuká/ máiac rzeczy bárzo wielkie/ [...] o fłowá nie dba/ y owřzem profřtá y nizká wymowá wielkość y máieftat prawdy fwey pokrywa *SkarKaz* 122a.

»objawienie Ducha Świętego« (15): boczyem anyely telko uyedzą zobyauyenya ducha łzwyątego czo yeft uolą bofką *PatKaz II* 51v, 32, 52 [2 r.], 53, 54, 59v (9); *PatKaz III* 134; *WróbŻolt* qq2; *KromRozm III* 15v; *KrowObr* 22v; Gdyż wiará nie ieft tylko z łamego obiáwienia Duchá łwiątego/ ále też y z łłuchánia/ wedle Apoštołu/ do vchá. *SkarJedn* 14; *SkarŻyw* 47.

»Oblubienica Ducha Świętego« = *Matka Boska* (1): Bądź pozdrowioná oblubienico Duchá ł. nagodnieyfa. Bądź pozdrowioná mátko Páná náłzego Iezulá Chryftulá przenedołtoynieyfa. *LatHar* 38.

»ogień Ducha łwiątego« (7): *RejAp* 72v, 73v, 171; małz Páná Bogá pilnie prołić/ áby ożięble ferce twoie/ ogniem Duchá łwego łwiątego zápalil/ á pobudził cię ku pokućie prawdziwey. *KarnNap D*; gdy włlyfał o krzyżu/ wzbudziło fię ferce iego/ y ogniem Duchá ł. zápaliło. *SkarŻyw* 73; RAcz palić ogniem Duchá łwiątego nyrki náłze/ y ferca náłze *LatHar* 182 [*idem*] 618.

»owoce Ducha Świętego« (2): *KromRozm I* B3v; Dwánałłie owocow Duchá ł. Ták ie Apoštoł Páweł do Gálátow w piątym [*Gal* 5/12] wylicza *LatHar* + + +.

»ołwiecenie Ducha Świętego« (8): ona [*Maryja*] uedyzala z ołzwyeczenya ducha łzwyątego yłz ona myala zołtacz matką łyna bozego *PatKaz II* 80, 50v, 55, 79v, 80v; *RejPos* 116, 120v; O Pánie BOże/ ktorył dniá džiłeyłzego ferca wiernych twoich/ przez ołwiecenie Duchá ł. vmiejętnołciá y rozumem obdárzył *LatHar* 366.

»pismo Ducha Świętego« = *Pismo łwiąte* (3): Czemu łobie Czárnokxiężnicy/ ná ono pímo Duchá łwiątego niewłpomieniećie/ iáko nápiłá Moizełz *KrowObr* 93; A batzyłz iulz twoy fáłłz/ iáko łie nierymuie łtym pímem Duchá łwiątego/ áby Apoštołowie mieli opułłić żony *KrowObr* 224, 223.

»pocieszenie Ducha Świętego« = *zelańie Ducha łw.* (1): A ták po w niebo włtápieniu Páná Kryftulá/ wroćili łie zwolennicy od gory Oliwney do Ieruzálem/ trwáli w modlitwach łpolnych áż do pociełzenia ducha łwiątego/ s pánná Máriá y z inemi niewiáłtámi. *BielKron* 139v.

»Duch łwiąty pocieszyciel, cieszyciel, parakletus« = *Paracletus Spiritus Sanctus Vulg* [*szyk* 19 : 9] (26 : 1 : 1): O pociełfycielu dułłny duchu łwiąty/ twá łprawá ij zatzmienijm/ łynam bołego pocłęła *OpecŻyw* 147, 96v; przez dziwne włtápienie twe/ przez przyłzcie ducha łwiąte⁸⁰ pociełfyciela/ przez dzień łtrałzliwego łádu/ [...] wyłluchay mie panie *TarDuch* D5; Iż tełz Duchá łwiątego poćiełfyciela/ y Duchá prawdy/ zwolennikom łwoim połłá y dził niewidomie połyla *KrowObr* 50, 93; *GrzegRóżn* L4v, M; A kochay łie w tym co thu Duch ł. pociełfyciel twoy powieda tobie przez włtá łtarcá tego Symeoná ł. *RejPos* 30, 70v, 129v, 136v, 137v, 142v [2 r.], 150v; *CzechRozm* 20; Ciełfycielu Duchu łwiąty/ tył od Apoštołow w dárzech zacnych przyięty/ przez cię mądrołci łá nábyli *ArtKanc* H15, I6v, K14v; Ciebie też po włzyltkim łwiećie łwiąty Kołciół wyznawa. Oycá niezmiernego Máiełtatu: Chwálebnego też/ y prawdziwego á iednorodnego Syná twego: Y Duchá łwiątego Párákletá. *LatHar* 573, 17, 176, 547; Lecz poćiełfyciel Duch łwiąty/ ktorego Oćiec połle w imię moie/ onći was włzyltkiego náuczyl *WujNT Ioann* 14/26 [*przeład tego łamego tekstu OpecŻyw* 96v, *CzechRozm* 20], ł. 362, 366, 392, Bbbbbb. Cf *W formulach modlitewnych*, »pocieszyciel a Duch łwiąty«.

»przybytek, kołciół, dom Ducha Świętego« = *ciálo ludzkie; templum Spiritus Sancti Vulg* [*szyk* 28 : 1] (21: 7 : 1): *SeklWyzn* e4; wiele takich ktoryz odrzuciłwly vcziwe małzonki łwoie płodłtliwie znierrádnymy niewiáłtámi przebiwaiá y czyniá łciála łwego a przybytku ducha łwiątego ciálo

kurewkie iako święty Paweł mowy j. Corint. vj. cap. *SeklKat* K3, K2, L, V2v, Yv; dziękuiemy Pánu Bogu/ offiárując mu [...] y ciála náłze włafne/ kthore fą przybytkiem Duchá Świętego *KrowObr* 178v, 116; A což owłzem rozumieć możemy/ iákie ieft frółfze rozgniewánie [*Boga*] nád tym domem á kościołem Duchá iego świętego/ nád tym nędznym człowieczeństwem náłzym *RejPos* 194v; Gdyż ferce twoie/ thák iáko ie piłmo zowie/ ieft dom á przybytek Duchá s. *RejPos* 351v, 134, 180v, 198, 203, 284 (9); *BialKat* 153v; *WujJud* 60v; Piłmo święte rofkázuie/ áby Ciála wiernych ludzi/ ktore fą Duchá ś. przybytki/ [...] vczćiwie były bez zabobonow wólzelákich w ziemię pochowane. *WujJudConf* 200; Ciáło lepak ktoreby miało być czyłtym przybytkiem ábo kościołem Duchá świętego/ bywa pomázano obzárłtwem y piyańłtwem. *RejPosWstaw* [110³]; *SkarŻyw* 16; *ReszList* 182; *LatHar* 504, 618; Aza niewiećie iż członki wálze (*marg*) ciála wálze. G. (-) fą kościołem Duchá świętego ktory w was ieft *WujNT* 1.*Cor* 6/19, Yyyyy v; *SkarKaz* 386a; *SkarKazSej* 700a.

»przywiedzenie Ducha Świętego« (2): káždy połtępek náłz/ kázde ftánowienie náłze/ nie miałoby być ináczey fpráwowano áni ftánowiono/ iedno áz s práwego przywiedzenia Duchá s. kthore nam ieft lzyroce zołtáwione w świętym piłmie iego/ y w náukach iego. *RejPos* 70, 70v.

»słowa Ducha Świętego« [*szyk* 32 : 4] (36): według fłow Duchá S: Płod dobrych Pan Bog fłćczęśćić będzye/ álbo będzye zbáwyoná mátká przez płod fwoy. *GliczKsiąz* Cv; thedy ony fłowá Duchá Świętego fą nieprawdziwe/ ktore Sálomon mowił/ do Bogá. *KrowObr* 166, 12, 83v [3 r.], 111, 139, 151v [2 r.] (25); *RejAp* 196, 198, Ee; *RejPos* 298v, 321v, 354; Złote Duchá ś. sł[o]wá prze vftá Le[o]ná. *SkarJedn* 185 *marg*; Bo ácz obiedwie [*siostry*] ku fłulzbie Bożey gorácey/ fwoią mądrą odpowiedzią y fłowy Duchá S. wzrułzył *SkarŻyw* 200, 517; Ná iáfnieyfze tedy wyrozumienie y wykład tego ártykułu weźmiem Apołtołá ś. fłowá/ ktore do Zydw piłfze/ mowiąc (Przyftąpiliście do Syońfkiey gory Ieruzálem niebieskie⁵⁰/ [...]) Z ktorych fłow Duchá ś. obaczym zá pomocą Bozką do iákiegołmy miałtá wwierywłzy w Chryłtułá przyłtáli *SkarKaz* 633b. Cf »słowa pańskie a słowa Ducha Świętego«.

»sprawa Ducha Świętego« [*w tym: przez sprawę* (19), *za sprawą* (16), *sprawą* (15)] [*szyk* 91 : 1] (92): Odpowiedziál Gabriel: Tocz będzie fpráwa ducha świętego/ ktory ołobną laską napelni żywot twoy / zamku dziewitwta twégo nieporułfaiątz. *OpecŻyw* 8v, 9v; *PatKaz II* 48, 73; Y onoć nye było bez fpráwy ducha S. gdy ná yedno krotkye kazánye Pyotrowo/ trzy/ ná drugye dwa tyfące ludzi fye náwroćilo *KromRozm II* g4v; wyele rzeczy ku wyerze á zakonowi krzelciyáńłkyemu należących ápołtołowye fpráwą ducha śwýętego/ nye ná piłmye/ ále vłtmye [*podali*] *KromRozm II* iv, d2v; *KromRozm III* C4; Słowo Páńskie iáko myecz ognifthy fpráwą ducha fwiethego przenika ferca ludzkye. *LubPs* E3 *marg*, G4, Z2, Z3 [2 r.]; *BibRadzBaz* ktv; W tey rzece S. Ian Pána Kryłtułá okrzcił fpráwą ducha świętego. *BielKron* 264v; *RejAp* 2, 3, 7, 46, 85v, 188; Dziwna fpráwą Duchá świętego/ iż wypełnił włzytki Prorocthwá o národzeniu Páńłkim. *RejPos* 18v *marg*; iż Pan dał Apołtołom fwoim Duchá fwego świętego/ áby infzemi žadnemi fpráwami áni wymyłly/ nie rozeznawáli vpadkow ludzkich/ iedno zá fpráwą Duchá s. w piłmiech świętych połtánowioną. *RejPos* 121v, 16v, 18v [2 r.], 21, 70v, 141v (38); *RejPosWiecz*³ 97, 97v [2 r.], 99v; z náтуры fwéy wodá tego mieć nie możé/ co ná chrzćie czyni: ále mocą Bożą y ducha S. fpráwą *BialKat* 241; *RejZwierc* 196, 196v, 197 [2 r.]; *WujJud* 72v; *WujJudConf* 106; *RejPosRozpr* b4v [2 r.]; Wielkieć to fą cudá/ ále to włzytko ieft fpráwą Duchá f. *RejPosWstaw* [143²]v, 41v, [143⁴]v; A to włzyłtko dzieie fie mocą á fpráwą Duchá Świętego dzieie [!]/

zá ľáľká y miľofierdzim Bożym/ przez Iezu Chriřtá Páná y Zbáwićielá náľzego. *KarnNap* Bv, B, Cv; *SkarŻyw* 108; *ReszPrz* 79; Spráwá Duchá řwiętego rádę záčzynaymy/ A mieyľce ku Seymowi ľľufzne obieraymy. *BielSjem* 16; *ArtKanc* E6v; NIenáńania na nigdy řpráwá Duchá řwiętego/ przywodzi ćię do tego teraz/ w Kořciele Bożym/ o duľzo moiá miľa *LatHar* 393, 7, 483; *WujNT* 51 [2 r.], 195, 330; *SkarKaz* 578a; Lecz do rżáďow y do ľáďow řwiećkich/ kroleřtwá Chreřćijáńńkie wńętrźney řpráwy Duchá ř. potrzebuia/ ktora řię pilnořćia y vmieiętnořćia wřzeláķá praw wřzytkich ľudzkich/ y nabożeńřtwem nábywa. *SkarKazSej* 700a.

»řwiátnica Ducha řwiętego« (1): Prořľá: cya nablogořlawnyeyřľa dzyewyce maria kořcyelye pańńky řwyńnyco ducha řwyátego abi řyá: prziczynyla zamńę. *BierRaj* 17.

»řwiádecťwo Ducha řwiętego« [szyk 20 : 1] (21): I záľię: Niebo řiedzenie moie/ á ziemiá podnořľkiem nog moich. To ľá iáľne řwiádecťwá Duchá řwiętego. *KrowObr* 165v; Tu maľ řwiádecťwo/ nie Cypryaná/ áni Grzegorzá/ áni řadnego innego Doktorá/ ále řwiádecťwo Duchá řwiętego. *KrowObr* 181 v; Ale tzemu pierwey nie ľľli do piřmá řwiętego/ y nieprzetzytali onego řwiádecťwa Duchá řwiętego *KrowObr* 231v, 14v [2 r.], 84v, 113v, 122v, 148v (21).

»trába Ducha řwiętego« [o apostoľach] (3): *KrowObr* 148; Theodoryt Biřkup Cyro/ do Leoná Papieźá ták piřze po Grecku: Ieřli Páweľ/ powiáda/ trába Duchá ř. wćiekľ řię do Piotrá/ áby tym ktorzy w Antyochiey o zakonie gaďáli/ wáťpienie rořrzygnione y rozwiáźane przyniořľ: dáľeko my więcey podľemi bęďac/ do řtolice Apořtolńkiey wćiekamy řię *SkarJedn* 129; Co ná tey drodze řpráwili/ á iáko wiele ći dwa wielcy Apořtoľowie y tráby Duchá ř. [Paweľ i Barnaba] Pogáńřtwá do wiáry ř. obroćili/ y co teľ wćierpieli/ křięgi dzieiow Apořtolńkich wypifuiá. *SkarŻyw* 536.

»wiatr Ducha řwiętego« (2): *Leop* *B4v; Tedy ná onego Káplána gdy Mľzá miaľ/ puřćil řię wiatr ducha ř. y rořtopniaľ řerce ná dobrodzieyřtwá y ľáľkę onę/ ktora ćzyni nám v oľtářzá *SkarŻyw* 580.

»zeřłanie Ducha řwiętego« [szyk 14 : 9] (23): Panna gdy po w niebo wřtápieniu/ ij ducha řwiętego zeřłaniu/ ľama na ziemi zořłala/ na męķę řyna řwe⁸⁰ ćzęľto wřpominala *OpecŻyw* 176, 175 [2 r.]; *OpecŻywSandR nlb* 6; [to pienie] Teź wyřłauia dobroći pod figurá ktore daľ pan bog kořcioľowi řwemu/ iako zeřłanie ducha řwiętego [!] widome. *WróćŻoľt* V6; *KromRozm III* G4v; *BiaľKat* 116; *WujJud* 43v; *SkarŻyw* 600; *ArtKanc* H16v; Nákoniec [Mřzy řw.] przeźegnáńiem kapľáńńkim/ wyraźa řię Duchá ř. w dzień řwiátecźny zeřłanie. *LatHar* 80, 339, 503, 515, 586; Oto prawdziwy kořcioľ Chriřtuřow/ ktory on po ľobie zořławiľ/ byľo ono widziáľne zgromáďzenie/ ktoremu rořkazaľ pořpoľu mieľzkáięć czekáć zeřłania Duchá ř. *WujNT* 397; A te obáďwá dni kořcioľ ř. koźdego roku naboźnie obchodzi/ ná pámiáťkę zmartwychwřtania Páná náľzego y zeřłania Duchá řwiętego. *WujNT* 402, 399 [2 r.], 400 *marg*, 403, 510; *SiebRozmyřľ* [L3].

»znak Ducha řwiętego« [szyk 8 : 1] (9): Weźmi pierřćień wiáry/ znak Duchá řwiętego/ ábyř weźwana byľa obľubienicá Boźá/ ieřľiźe mu bęďdzieľ wiernie y tzyřćie řľuźyľá. *KrowObr* 150, 150 [4 r.], 150v, Ss2, Tt4; *RejPos* 9.

»zřzáďenie Ducha řwiętego« (4): y řtala řyá [Maryja] przed wřźemy vyeky mathķá bořtwa, a to zřzáďenya ducha řźwyátego *PatKaz II* 43v, 48; zřzáďeniem Duchá řwiętego/ przymnaźay Kořcioľá twego *ArtKanc* M15v, A19.

Zestawienia: »grzech przeciw (przeciwko) Duchowi (-u) Świętemu« (18): Pytanie. Ktore łą vczinki á grzechy przeciw duchu łwiętemu? *SeklKat* P3, P4; Grzech (mowi) przeciwko duchowi łwiętemy[!]/ ktory iełt tak ciężki/ że j téż piłmo zowie grzechem na śmierć *MurzHist* Q; *BibRadz* II 133 marg [2 r.]; *RejPos* 180v, 245 marg; Grzech przeciw Duchowi łwiętemu nie będzie odpułczony/ áni ná tym łwiecie áni ná przyłżłym *SkarŻyw* 337; *LatHar* +++2; Włzakże iednák miedzy włzytkimi grzechy przeciw Duchowi ł. (ktorych łześć miánuią) ieden tylko iełt ktory zgołá nie bywa odpułczony *WujNT* 51, 48, 51 [2 r.], Yyyyy 3v; *WysKaz* 37; *PowodPr* 41; *SkarKaz* 382b, Oooov a.

»klasztor Świętego Ducha« (1): [*Jagiello*] kołciółow wiele pozákłádał: w Lublinie S. Brygidy/ z námowy pierwłzey żony Edwigi/ kłáztor S. Duchá w Sączu: też pánni Máryey ná piałku przed Krákowem *BielKron* 387v.

»szpital Świętego Ducha« (6): [*Innocencyjus papież*] Ten w Rzymie miełcie Leoninie łzpital łwiętego duchá záložyl dzyećinny *BielKron* 182v; Tenże Iwo łzpytal S. Duchá ná Prądniku/ ktory pothym do Krákowá przeniełiono/ zbudowál *BielKron* 359v, 189v [2 r.]; Działkam ktore mátki porzucywáią/ álbo łierotkam/ w iednym łzpitalu ł. Duchá/ chowáią włtáwicźnie okołó dwu łet mámek dla odchowánia *ReszHoz* 132; *ReszList* 166.

»Zesłanie Ducha Świętego, dzień zesłania Ducha Świętego« = *uroczystość Zesłania Ducha Świętego, Zielone Święta* [szyk 3 : 2] (3 : 2): áż do thego czáłu/ tho iełt/ áż do zesłánia Duchá łwiętego od Adwentu/ włzytki piłmá á náuki/ łciągály łie o łpráwach łwiętych Bołtwá y człowyeczeńłtwá Páná náłżego. *RejPos* 156; *RejPosWstaw* 143v; [*Święta w Kołsciele*] Tákie iełt Národzenie Pánłkie/ Obrzezánie/ Zmartwychwłtánie / w Niebo włtápienie/ Duchá S. zesłánie/ y kilká inłżych. *LatHar* 322; W dzień chwáłebny zesłánia Duchá łwiętego/ áż do łwiętey Troyce/ modlitwy. *LatHar* 365, [+3]. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

Szeregi: »Bog i (a, albo) Duch Święty« (6): Skąd moželz rozumyeć/ iz tám Bogá y duchá S. nyemálz/ kto nyepokoy á rołtyrki łyeye. *KromRozm I* C; Stąd moželz bez włfelákyey wátpliwólci poznác/ iz tá Luterłka náuká nye yełt z Bogá álbo z duchá S. *KromRozm I* K2, C2v; *KromRozm II* ł2v; Abowiem tu Ian łwięty iákoby páłcem vkazał ty/ być z Bogá/ y z Duchá łwiętego *KrowObr* 65v; áby [*szatan*] odłzedł od niego/ á prawdziwemu y żywemu Bogu/ y Duchowi łwiętemu mieyłce dał *KarnNap* B3v.

»(Pan) Krystus (a. Chrystus) i Duch (jego) Święty« (10): Kryłtus y duch yego łwyęty nigdy do tych czáłow kołcyołá łwego nye opułcił *KromRozm I* Fv, F3, N3v; *KromRozm II* t, v4; *KromRozm III* C2v, D8, G6; iákóz więcey my pewni być mamy/ że Pan Chriłtus y Duch iego łwięty nigdy nie opułci łtolice Piotrá S. *WujNT* 354, 124.

»pełen mądrołci i Ducha Świętego« [szyk 3 : 3] (6): Abowiem iáko tu Ewányelia łwiádczy/ iz potym łzedł z rodzicmi łwemi/ á był im połłuzen/ á rołł w młodołci łwoiey/ będąc pełen mądrołci á Duchá ł. *RejPos* 40v, 22; *BudNT Act* 6/3; Święci Oycowie oni zakonu nowego/ Pełni będąc mądrołci y Duchá łwiętego. V łámych Apołtołow ták łię náuczyli/ To piłmámi łwoimi też nam ołwiádczyli. *KołakSzczęłł* C2; Vpátrzciefz tedy/ Brácia/ miedzy łobá łiedmi mężow dobre łwiádcctwo máiących/ pełnych Duchá ł. y mądrołci [*plenos Spiritu sancto et sapientia*]/ ktorebyłmy przełožyli nád tą łpráwą. *WujNT Act* 6/3 [*przekłád tego samego tekstu RejPos* 22, *BudNT*], s. 419.

»Duch Święty i moc« [szyk 4 : 2] (6): *BudNT Act* 10/39 [38]; My z łalki Bożey/ iednegoż fyná Bożego wyznawamy/ ktorego Bog wzbudził mocą fwoią/ y duchem ś. z naśienia Dawidowe[go] *NiemObr* 104, 97, 103 [2 r.]; Iefufá onego z Názárethu iáko pomázał Bog Duchem świętym y mocą [*Spiritu sancto et virtute*]: ktory chodził czyniąc dobrze/ y vzdrawiáiąc wżytkie opánowane od dyablá: ábowiem z nim był Bog. *WujNT Act* 10/38.

peryfr. »mądre a Ducha Świętego słowa« = *mądre a natchnione* (1): ftyfząc mądre á Duchá S. fłowá w młodzięczyku onym Zakonnik on: musiał mu obieć/ wroćić fię ná zad/ y wziąć go z fobą *SkarŻyw* 133.

peryfr. »Ducha Świętego pełno a mocne słowa« = *natchnione a mocne* (1): á Książę widząc przenaświętfze ciáło Boże w ręku iego/ y ftyfząc ony Duchá S. pełne á mocne fłowá: drzżec y prawie drewniec począł/ á iáko zárożony [!] vpadł ná ziemię. *SkarŻyw* 165.

»słowa Pańskie a słowa Ducha Świętego« (1): A pilnie vważay/ [...] kthory ieft duch s prawdy/ gdyż żadny iny nie iefth/ iedno kthory ieft z Duchá s. á iz nic infzego nie powieda/ iedno fłowá Páńkie/ á fłowá Duchá s. *RejPos* 121v.

»pocieszyciel a Duch Święty« (1): gdyż fie nam Oycem fwym miłościwym dopuścić zwác raczył/ áby tym to pociefzycielem á duchem fwiętym fercá á myfii [!] náfze obiáśnić raczył/ ábychmy go iáko Bogá Oycá fwoiego poznać mogli. *RejPos* 142v.

Szeregi oznaczające Tróję Świętą:

»Bog (Ociec), Słowo, (i) Duch Święty« = *Pater, Verbum et Spiritus sanctus Vulg, PolAnt* (10): Ábowiem trzy fą ktorzy świádczą ná niebie/ Oćiec/ Słowo/ y Duch święty/ á ci trzy iednoć fą. *BibRadz* 1.*Ioann* 5/7; Tedy w iednym Bogu trzech fprofnie pokázuiefz/ Oycá á Słowo iego y Duchá świętego/ Profzę cię coż to zá Bog z wykłádu twoie⁸⁰? *GrzegRóżn* N, K, M2; *BiałKat* 11; *BudNT* b3, b8v; *WujNT* 13 *przedm*, 1.*Ioann* 5/7; *SkarKaz* 274a.

»(Bog) O(j)ciec, (i) Syn, (i) Duch Święty« (264): Tho nam racz dacz bog oczyecz. y Szyn y duch fzwyręthy *PowUrb* +4v; *OpecŻyw* 103v, 171, 185, 186v; PAnie Boże wfzechmogący/ ociecz y Syn/ y duch fwięty/ daymi zwicęłtwo naprzeciw nieprzyjacielom moim *TarDuch* D6v, *ktv*, A4, A5v, A8, Ev, E4; *RejPs* 59v, 69v, 70v, 99v, 220; *LibMal* 1544/84 [2 r.], 1544/84v, 1554/189v; Tegoż wierzę być troiakiego w perfonach/ oicza/ Syna/ y Ducha fwiętego/ iednym bogiem być w ifności/ y w mocznoci. *SeklWyzn* B, d3, d3v [2 r.]; *SeklKat* C2, C3, D3, G4v, N3v (13); *KromRozm I* K3, L4v; *MurzNT Matth* 28/19; *KromRozm II* c, x2v; *GroicPorz* k2; *KrowObr* A4, 10v, 32v, 33v [2 r.], 41 (27); *BibRadz I* 6v *marg*; *BielKron* 149, 348v; Iednę ifność má/ Oćiec/ Syn/ y Duch S. Abo iedná ifność pófpolitha ieft Oycowi/ Synowi/ y Duchowi S. Ieden Bog we Trzech Perfonách. Trzy Perfony w Iednym Bogu. *GrzegRóżn* D4, *kt*, A4 [2 r.], A4v [3 r.], C4v, D4v (37); *SarnUzn* A4v, F, F8v, G, G7, H4v; Ociec Sin y Duch fwięthy ieden nie rozdzielny Bog. *RejAp* 188v *marg*, 7 [2 r.], 67, 182v, 188v, 190v [2 r.] (13); *HistRzym* 97, 100v [2 r.]; *RejPos* A6v, 136v, 137, 138 [2 r.], 148 (15); *RejPosWiecz*³ 98v; Zná ten chrzełt ieft: przy którym ieft wzywánie imieniá Bożego Oycá/ Syná/ y Duchá S. Bogá w Tróycy iedynego *BiałKat* 257, 8v, 9 *marg*, 71, 108v, 110v (10); *KuczbKat* 80, 125 [3 r.]; *RejZwierc* 9v [2 r.], 27v, 28v, 196v; *WujJud* 20, 99, 170; Przetoż w Imieniu Oycá Syná y Duchá S. iednego wyznawamy Bogá/ ktore imię B O G/ náleży do możności nie do wláności. *WujJudConf* 23, 8, 22,

23; *BiałKaz* N; *BudNT Matth* 28/19; *CzechRozm* A4, 13, 19, 43, 257, 267; *KarnNap* A4v, Bv, B2, B3, B4v, C, G; *SkarJedn* 271; *SkarŻyw* 16, 134, 258, 319, 388 (9); *StryjKron* 140; *CzechEp* 184, 248, 262, 322; iż lię tego żadnym łpołobem czynić nie godziło/ áby raz ochrzczonego/ ná imię oycá/ y fyná/ y ducha ś. chociaż przez nayświętżego Heretyká/ znowu chrzcić miano. *NiemObr* 150, 95, 126, 134, 135, 149; *ArtKanc* D2, G16v, K12v, V13; Naprzod tego nas vczy/ iż trzy łą Bołkie perfony/ álbo ołoby. Oćiec/ Syn/ y Duch S. *LatHar* 376, 4, 16, 44, 60, 61 (26); *KołakSzczęśl* C4v; *WujNT przedm* 6 [2 r.], s. 374 marg, 576, 611 (10); *SiebRozmyśl* K2v, M [2 r.]; W bołtwie liczby nie máłz dwoiákiew/ áni troiákiew. bo lię bołtwo nie dzieli: ále tylo w łamych perfonách z łtrony pochodzenia iedney od drugiey/ tám liczbá ieft trzech/ Oycá/ Syná y Duchá ś. *SkarKaz* 276b, 274a, 275a, 276a [5 r.], 516a. Cf *W formułach modlitewnych lub w przysięgach*.

»Bog Ociec, Bog Syn, Bog Duch Święty« (4): Sárnicki ták wierzy/ y ták vczy/ iż Bog w Trócy iedyny nie ieft/ ále iż łą trzey między łobą w náturze różni/ Bóg Oćiec/ Bóg Syn/ Bóg Duch S. *OrzQuin* V3v; *SarnUzn* F8v, H; *ArtKanc* J6.

Wyrażenia przyimkowe: »o Świętym Duchu« = w święto Zesłania Ducha Świętego (2): Látá Páńkiego 1025. Mİełzko wtory ná Krolełtwo Polłkie o świętym Duchu wybran w Poznánium *BielKron* 346, 419.

»o Świętym Duchu« = ku czci Ducha Świętego (7):

~Zwrot: »śpiewać o Świętym Duchu« (1): chlōpi zápomnieli fie/ áni fie bronili/ áni vciékáli/ áni łálki łzukáli łtali iáko ná celu/ tilko o Swietym Duchu łpiewáli/ łnadż chcieli áby bog od nich walczył/ iáko Myncarz obiecował *BielKron* 202v.

Wyrażenia: »Msza o Duchu Świętym, o Świętym Duchu« (1 : 1): Krol Jego Miłóść przyjechawszy [na Sejm] oczekiwał na Rad Koronnych zjechanie. A tak aż w drugą niedzielę była Msza o Duchu świętym, acz panow mało było *Diar* 19; *BielKron* 330.

»pieśń o Świętym Duchu, hymn o Duchu Świętym« (3 : 1): Piełń o s: duchu/ noty Niemietzkié. Veni Creator. *OpecŻyw kt*, 177; Piełń o łwiętym duchu na procesyá *OpecŻywSandR nlb* 6; Hymn Kościelny o Duchu S. Veni Creator. *LatHar* 35. ~

»u Świętego Ducha« = w (przy) klasztorze, kościele pod wezwaniem Świętego Ducha (2): Ithem thu wełchpitalyv v szwyethego ducha łvknya schara y myecz parobku vkradł przed syedmya lyath. *LibMal* 1545/107v; Item v łzwyenthego ducha thełz wełpithalyu łchati skrzyńka y ze dwvdziełtha grołchi pyenyedzi przed thym nyedawno bila vkradla *LibMal* 1547/130.

»w Duchu Świętym« = hebr. mający Ducha Świętego, będący w natchnieniu (13): *PatKaz* III 132v, 140v; *KromRozm I* D3v; *KromRozm III* Q; Rozumieją temu dobrze IchM, że concilium chrześcijańskie, ktore jest w Duchu ś. zebrane, nie może nic stanowić, co by było przeciwnego Duchowi temu. *DiarDop* 101; *BibRadz I* *7; W Duchu łwiętym przyłzedł [Jezus] do kościołá/ tám wyganiał przedáiące y kupuiące s kościołá Bożego *BielKron* 138v; *RejAp* 186v; iż Dawid nie o inłzym Pánu mowił áni rozumiał/ iedno o thym ktorego iuż widział w Duchu łwiętym/ iż miał być Pánem iego y odkupicielem iego. *RejPos* 231v, 231, 231v [2 r.]; Abowiem łam Dawid mowi w Duchu S. [in Spiritu Sancto] Rzekł Pan Pánu memu/ śiádz po práwicy moiey *WujNT Mar* 12/36.

W przen (2) : CHłopu o świętey Troycy trudny fie węzeł zdał/ Kłiędz rzekł áby po trofze y domá przykład brał/ Małz lyna łam bądź oycem/ zóná duchem świętym/ [...] Przyšzedł potym do kłiędzá/ [..] [powiedział] Ale w ducha nie wierzę/ bo ten iedno tyie/ Co lyna z oycem zárobi/ duch święty przepije. *RejFig* Dd6.

Zwrot: »Duchem Świątym wlecić« (1): (podpisek) powiedział: Coć mamy wydać albo ukazać, kiedy tego nimasz u nas przy księgach, wiatrem ani Duchem świętym nie mogło to wlecić *ZapMaz* IIG 78/407.

b. *Istota niematerialna, bezcielesna, rozumna, dobra lub zła stworzona przez Boga, od Niego zależna (stąd duch Boży); ingerująca w życie ludzkie (512)* : *KromRozm III* A8; *RejWiz* A7; *Arithmancia* o Anyelech/ o dułzach/ o czárctiech/ y o wšytkich duchoch vczy. *BielKron* 46; A to ktemu/ iż [powietrze] teraz ofádzone iest duchy niewidomemi ták dobrimi iáko y złemi. *RejAp* 175; łowo Zydowłkie Máleách [...] tákże iáko y greckie angelos: nie tylko ániółowi duchem od Bogá łtworzonemu/ ále teź y człowiekowi/ lub od Bogá lub teź y od człowieká drugiego poślánemu łłuży *CzechRozm* 57v, 18, 57v; *CzechEp* 258, 259 [3 r.].

Szereg: »duch, (abo, i)anioł« [szyk 9 : 3] (12): Włzákże ie [te, ktore Bog zowie bogami] [...] ná dwie części rozdzielemy. Z ktorých iedni są duchowie/ ábo ániółowie: á drudzy są ludzie. Duchowie ábo ániółowie są dwoiácy: iedni dobrzy á drudzy zli *CzechRozm* 7v, 7v, 45v, 54v, 55, 56 (12).

a. *Anioł; eudaemon Mącz; angelus, caelestis animus, caelestis mens, daemon, genius, nuntius, mens beata corpore semper vacans Cn (133)* : *GlabGad* L7 [2 r.]; Nie wąpiąc nic w łwey wierze y w łprawach pocźciwych/ Iż pewien towarzýłtwá w niebie duchow żywych. *RejWiz* 63, 119, 154v, 186v; *Azałz* włlyłscy ángiółowie/ nie są duchowie łluźebni [administratorii spiritus]: pośláni ná poślugę dla onych ktorzy dziedzictwo máią przyiąć zbáwienia? *Leop Hebr* 1/14 [przekład tego samego tekstu *BibRadz*, *WujNT*, *SkarKaz* 635a]; *BibRadz Act* 8/29, *Hebr* 1/14, 12/23; *KochSat* B4; *Pirwey* ku gorze Włłá wroći łię od Morzá. Niź zgasnie iego łlawá ná tey niłkiey ziemi/ Gdy łpolnie będzie w Niebie z duchy łzczęśliwemi. *Prot E*; *RejAp* 124; *RejPos* 249; *CzechRozm* 57v; *DVchy* próźné łmiertelnołci/ Dayćie czełć ná wyłokołci Pánu ze włzech nawyźłżému *KochPs* 214; *SkarŻyw* 119; [Bóg] teź inłzych wiele duchow łtworzył/ ktore Aniołami názywamy *CzechEp* 259; Iużeł w licźbie niełmiertelnych duchow/ iuź nádzieie W łkutek łię tám obroćiły/ wiátr ich nie rozwieie. *KlonŻal* D4; A ia ćiebie chwalić Boże nie przełtáne/ Tu w ćiele y ondzie kędy z duchy łtáne. *GrabowSet* C2v, E3, O, V4v, X2, X3v; *KołakCath* B4; *Wierłz* y po ziemi płatny/ wierłz y w niebie w wadze/ Y tám wierłz duchy krzyczá Bogu wielkiey władze. *RybGęłli* D4; Y rzekł duch Philippowi: Przyłtáp/ á przyłącz łię do wozu tego. *WujNT Act* 8/29 [cf: ániół Páńłki mowił do Philippá *WujNT Act* 8/26], *Act* 10/19, 11/12, *Hebr* 1/14, 12/23; *SkarKaz* 634a, 635a, 663b.

W charakterystycznych połączeniach: duchy(-owie) chwalebne (2), czyste (2), doskonałe (4), dostojne, niecielesne, niełmiertelne (4), niewinne, próźne łmiertelnołci, sprawiedliwe (5), szczęłłiwe, łzlachetne, tryumfujące, wieczne, wiekuiste, wielebne (3), żywe.

Wyrażenia: »duch anielski« [szyk 3 : 2] (5): *OpecŻyw* 151; *Nyebyełki* on [kołciół]/ gđzye duchowye ták Anyelłcy/ yáko ludzcy teraz bez ćyał/ [...] pewney y wyeczney rádołci vżywáýą *KromRozm III* B3; áni duch Páńłki wedle obietnic iego/ áni duch Anyelłki nie może zołtác áni długo wytrwác

przy złościwey á wżego śwowoleństwą nápełnionej duży iego *RejPos* 330; Iako wiele ieść kropli morskich/ y piałku ziemskiego/ y gwiazd niebieskich/ y Anyelskich Duchow/ tak wiele rázow bądź pozdrowioná z Synem twoim naczytłza Mátko Boża *LatHar* 465, 567.

»duch Boży« = *spiritus Dei Modrz* (3): Także też y Saul znacznie potym był pokáran/ gdy naprzod Duch Boży dobry od niego odstąpił/ á duch go zły od Páná ofiadł 1. Sám: 16. v 14. *CzechRozm* 246, 140; *ModrzBaz* 23v.

»duch dobry« = *eudaemon Mącz*; *spiritus bonus Vulg* [szyk 9 : 4] (13): *OpecŻyw* 108v; Gdyby sie kto bał czar piy tę wodkę á bądź prześpieczen/ y tam gdzie rad siadałz dawzi vchędozić pokropł tą wodką á będą przy tobie dobrzy duchowie ku pothwierdzeniu ciebie. *FalZioł* II 5d; *WróbŻołt* 142/10; *Mącz* 77b; żadny duch dobry ze złym sie długo zgodzić nie może. *RejPos* 331, 115v [2 r.]; *CzechRozm* 7v, 18, 140, 246; *LatHar* 184. Cf »duch Boży«, »duch abo anioł«, »duchowiemie dobrzy a duchowie święci«.

»duch niebieski« [szyk 9 : 6] (15): Pieniem rozmáitem z orgány wołaycie doniego [...] ábowiem to ieść powinien vczynić wśfelyáki duch tak niebieski iáko ziemski *RejPs* 220; *RejAp* 55, 156v; Iz iáko tu Pan niżej w Ewányeliey wśpomináć raczy/ iz wśytkim duchom niebieskim wielkie wefele á wielka pociechá zázwdy sie sítáć musí *RejPos* 165v; *KuczbKat* 400; *SkarŻyw* 589; Nie pokaże tego nigdy/ o świętych duchách niebieskich z Bogiem kroluýcych/ ábym kiedy co zle mówić y piáć miał. *CzechEp* 78, 78; *WisznTr* 31; *GrabowSet* V4v; *LatHar* 230, 173, 234, 379. Cf »duch niebieski a duch błogosławiony«.

»duch pański« (6): *Leop* 1.Reg 16/14; Ale iáka tho musí być dośtoyność á powagá thych duchow Páńskich? *RejAp* 159v, 130, 159v; *RejPos* 71 v, 115v.

»duchy sługi Boże« (1): Nie mówić tám Máláchiałz o ániele iákim/ duchem wprzod będącym: tak iáko my/ to słowo greckie póspolicie o ániołách/ angelos/ wykładamy/ rozumiejąc to o onych duchách sługách Bożych *CzechRozm* 57v.

»duchowiemie święci« [szyk 38 : 4] (42): A kiedy tego niechcą y święci duchowie/ Przecżże wáłzy máią chcieć tám zyemscy oślowie *RejWiz* 179; vpadnúmy póspołu s tymi duchy świętymi przed tym świętym máyełtatem Páná tego *RejAp* 56; Tho wiemy iz w niebie ieść wielki pokoy/ miłość á iedność miedzy duchy świętymi *RejAp* 102; Powiedáią ci duchowie święci o Pánie swoim/ iz on iedno łam ieść wśzechmogący/ iz on iedno łam ieść Krolem świętym *RejAp* 129v, 53v, 54, 54v [3 r.], 55, 61 (35); *RejPos* 345v; *RejZwierc* 1v; *CzechEp* 78 [2 r.]; *SkarKaz* 636b. Cf »anjelski i duchow świętych«, »duch niebieski«, »duch abo anioł«, »duchowiemie dobrzy a duchowie święci«.

Szeregi: »(ani) duch, (abo, albo, i, a, to jest, ani) anjoł« [szyk 19 : 4] (23): *KromRozm* III A7, A8v; A ielliż mu co powiedział Duch ábo Anioł/ nie śprzećiwiaymyż się Bogu. *BibRadz Act* 23/9; Eudaemon, Dobry ániól álbo dobry duch. *Mącz* 77b; oto sľuchay iz Anyeli y duchowie święci wołáią dawáiąc cześć á chwałę sľedzącemu ná máyełtacie Bożym y Báránkowi. *RejAp* 68v, 68v, 147v, 162; *RejPos* 115v [2 r.]; *RejZwierc* 1v; *CzechRozm* 7v, 46; Gdzie sľworzył y ofadził Anioły y Duchy ony/ woyłká/ mocy sľwey niezliczone/ vśce ná dziewięć chorow rozdzielone/ wśzykowány poczet chwały sľwoiey/ y sľugi sľwiatłości sľwey. *SkarŻyw* 258; *KochTr* 21; *CzechEp* 100, 213; *ArtKanc* J3; *LatHar* 234; *WujNT Act* 23/9; Iáko Anyoł y duch nie ma kochánia w cíelefnych dobrách/ bo cíálá nie ma *SkarKaz* 118a, 122b, 634b.

»anjelski i duchow świętych« (1): W niebie dwa ony łtany/ zwłazczá Anyelłki y duchow świętych [Jezusowi się kłaniają] *SkarKaz* 634b.

»duchowie dobrzy a duchowie święci« (1): A iáką zálie záłość á łmętek máią duchowie dobrzy á duchowie fwięci/ pátrząc ná ony obłędliwe bráciłzki łwoie *RejPos* 115v.

»duch niebieski a duch błogosławiony« (1): A to był Duch niebieski á duch błogofławiony. *RejAp* 191v.

β. *Diabeł, czart, demon, szatan oraz jego działalność w duszy ludzkiej; cacodaemon, genius ater, malus genius, genius sinister, orcus Cn* [Występuje zwykle z charakterystyczną przydawką lub zaimkiem] (356): Tu możefs vbaczytz niewymowną pokorę zbawiciela łwego/ ktory łie tak poddál niłko duchowi potępionému/ a to włfytko dlá zbawienia łwego *OpecŻyw* 37v; *BielŻyw* 91; Bo iełli ducha tego rady będziefz naśladowál/ krom wątpieniá zginiefz *MurzHist* M3; *MurzNT Luc* 10/20, 11/26; niechay tám niebędzie Duch powietrza/ y zárázenia/ y niechay odstąpiá zdrády potáiemne nieprzyaciela. *KrowObr* 71v, 84, 103; Ale owy [wiatry] łzkodliwe co łzkody dzyáláią/ Ci od duchow powietrznych/ wierz mi tę moc máią (*marg*) Wyátr czárci źli burzá (-) *RejWiz* 149v, 138v, 150; *Leop Iudic* 9/23, *Eph* 2/2; A przethoż oto teraz podál Pan ducha kłamliwego w włtá tych włzytkich prorokow twoich *BibRadz* 2.Reg 22/23 [przekład tego samego tekstu *BielKron* [85²]]; ábowiem duch cudzołofthwá w wiodł gi w błąd/ ták iż opuściłwzy Bogá łwego zcudzołóżyli fię. *BibRadz Os* 4/12, 3.Reg 22/21, 22, II 141 *marg*; *BielKron* 19, [85²]; *Mącz* 120d; Apołtoł piłze iáką burdę máią Anyeli fwięci z duchy przewrotnemi *RejAp* CC2v, 137 *marg*, Ff2; Ewányelia Niedziele łyodmey po Nowym Lecie/ ktorá nápiłál Lukálz s. w VIII. Przeciłwko duchom fáłecznył á náukam omyłnym. *RejPos* 62; to iuż zrozumiefz/ iż łpráwy Duchá Bożego w tobie nie máłz: ále iuż duch łprzeciłwny w wodzi cie w rołpácż á w wątpienie o Pánu twoim. *RejPos* 139, 77, 113v *marg*, 114v, 115v [2 r.], 117 (13); *RejPosWiecz*² 93v; *RejPosWiecz*³ 98v; *RejZwierc* 199 [2 r.]; A iáko był Duch ł. zgromádził ięzyki w iedność wiáry, ták też Duch pychy rołprołżył ięzyki ná rozmaíte wiáry. *WujJud* 132v; *HistHel* D2; *CzechRozm* 18, 178v; *SkarJedn* 19; Czálú iednego mátká iedná łyná mu przywiodłá wielkiego zárłoká/ ktory miał ducha obżárliwego *SkarŻyw* 35; Lekárłtwo ná pokufę ducha bluznierłkiego. *SkarŻyw* 294 *marg*, 290, 584; *CzechEp* 359; Nieprzyacielłki duch/ połmiechem trapi/ Wybáw z przykrołci/ niż mnie łmierć záłapi. *GrabowSet* I, Dv, Lv, X2; O Pánie BOże/ ktory imię wielebne IEzulá Chryłtułá/ [...] wczyniefł wiernym twym wdźięczne y przyięmne á przekłętym duchom boiázliwe y łtráfłzliwe *LatHar* 343, 410, 476, 670; A gdy był wieczor/ przywiedli mu wiele opętánych: y wyrzucál duchy łłowem [obtulerunt ei multos daemona habentes: et eiebat spiritus verbo]: y włzytkie ktorzy fię zle mieli vzdrowił. *WujNT Matth* 8/16; Náuczycielu/ przywiodłem do ciebie łyná mego/ ktory ma ducha niemego [spiritum mutum]. *WujNT Mar* 9/17[16]; dziewczá niektořa co miałá Duchá wielczego [spiritum pythonem]/ zábieżálá nam: ktořa zyłk wielki pánom łwym czyniłá wrożąc. *WujNT Act* 16/16, *Mar* 9/20, 25, 26, s. 207 *marg*, *Luc* 9/39 (16); Pułcił miedzy nie [Egipcyan] P. Bog Duchá wártogłowá [spiritum vertiginis *Is* 19/14]/ y byli przyczyná błędow Egipcy *SkarKazSej* 675b.

W charakterystycznych połączeniach: *duch bluznierski* (3), *błędny*, *cudzołostwa*, *fáłeczny*, *falszywy*, *kłamlivy* (3), *łżywy*, *nieprawdy*, *nieprzyacielski*, *niespokojny*, *niewidomy*, *obłędliwy*, *obłędny*, *obżarliwy*,

omylności, omylny (3), piekielny (2), potępiony, powietrzny (2), przeklęty (3), przewrotny, pychy, sprosny (2), sprzeciwny (5), wieszcz (2).

Wyrażenia: »duch antykrystow, antykrystusow« (1 : 1): Ofądz że sie tu sam profzę cie/ ieliś ty iest z Duchá Bożego y Kryftułowego/ czyli z Duchá Antykryftułowego? *KrowObr* 66v, 65v.

»duch czarta, czartowski« (3 : 2): Abowiem są duchy czártow [*spiritus daemoniorum*] tych którzy czynią cudá *BibRadz Apoc* 16/14 [*przekład tego samego tekstu RejAp* 134, *WujNT*]; *RejAp* 134; ábychmy nie byli rządzeni duchem ciáła náłze⁶⁰ złym á popędliwym/ áni duchem Czárthowłkim nieczyłtym *GrzegŚm* 65; A włzkole był człowiek máiący ducha czártá nieczyłtego *BudNT Luc* 4/33 [*przekład tego samego tekstu WujNT*: máiący czártá nieczyłtego]; *WujNT Apoc* 16/14.

»duch nieczysty (a. najnieczystszy)« = *spiritus immundus Vulg, PolAnt* [szyk 98 : 12] (110): Iezu ienżes timże Apoštołom twoim mocz wymiatania nieczyłtich duchow od opętanych dał. łmi. sie nad nami. *TarDuch* B2v; *MurzNT Luc* 8/29; on chytry wąż duch nietzyłty Dyabeł/ który pyłzne miłue/ y nowe im Tytuły y przezwifká dáie. *KrowObr* 7, B4v, C3v, 38v, 52 [4 r.], 52v [4 r.] (45); *Leop Luc* 4/36, *Act* 8/7, *Apoc* 18/2; *BibRadz Mar* 7/25, *Act* 5/16, *Apoc* 16/13; *RejAp* 134, 137v, 147, 148 [2 r.], *Ee2*; *RejPos* 77, 98v, 308v [2 r.]; *GrzegŚm* 65; Vpádłá/ vpadłá Bábilonia wielka/ j złtáá fię miełzkaniem czártow/ y łtrażá włzelkiego ducha nieczyłtego *BudNT Apoc* 18/2 [*przekład tego samego tekstu Leop, RejAp* 147, *WujNT*], k. a4, *Matth* 10/1, *Mar* 3/30, 5/8, 13 (8); *CzechRozm* 25v; ci Heretykowie dzišieyłzy/ towarzyłtvo z duchy nieczyłtymi máią *SkarŻyw* 92, 213 [2 r.], 436, 453 [2 r.]; Bo tylko fámej miłósci ducha ł. duch nieczyłty náśładowáć nie móże. *CzechEp* 38; *NiemObr* 174; Od ducha nieczyłtego wybaw nas Pá. *LatHar* 176; Abowiem rofkázował duchowi nieczyłtemu áby wyłzedł od człowieka onego. *WujNT Luc* 8/29; Y widziałem z vłt łmokowych/ y z vłt bełtyey/ y z vłt fáłzywego Proroká (*marg*) wychodzące. (-) trzy nieczyłte duchy podobne żabam. *WujNT Apoc* 16/13 [*przekład tego samego tekstu BibRadz, RejAp* 134, *NiemObr* 174], *Matth* 10/1, 12/43, *Mar* 1/23, 26, 27 (26). Cf »duch czarta«, »duch nieczysty i antykryst«.

»duch niemocy« = *spiritus infirmitatis Vulg* (1): A oto niewiáłtá/ która miáłá ducha niemocy (*marg*) = ciężką niemoc. (-) od ośmińáście lat, á byłá łkurczona: y nie mogłá żadná miárá wzgorę poyżrzeć *WujNT Luc* 13/11.

»duch szatański« [szyk 2 : 1] (3): Abowiem iáko ten w Pánu Kryftu łie miełzkáć ma/ ábo w tym Pan Kryftus ma mieć miełzkanie łwoie/ który duchem łzátáńłkim ku włzelákim złófciam bywa wiedzyon *RejPosWiecz*² 93v; *CzechRozm* 81v; *WujNT* 875.

»duch złościwy (a. złośliwy)« [szyk 2 : 1] (3): Dáy mi motz iłżbych od ducha złościwé⁶⁰/ ił téż od człowieka złégo/ ku zádnému grzéchu niebył przywiedzion *OpecŻyw* 108v; Iezus chodził po miáłtach/ y miáłteczkach/ vcżác y opowiadáiąc Krolełtvo Boże/ á dwánałcie z nim/ y niewiáłty niekthore/ kthore były vzdrowione od duchow złołliwych [*a spiritibus malignis*]/ y od chorob (iáko) Márya kthorá zwano Mágdálená/ z kthorey było wyłłto łiedm czártow *Leop Luc* 8/2 [*przekład tego samego tekstu BibRadz, WujNT*: od duchow złych]; *BielKron* 19.

Zestawienie: »zły duch« = *cacodaemon Mącz, Calep; catabolicus, laevum numen, paredrus, spiritus insincerus, zabulus vel zabolus Cn* [szyk 82 : 69; *pisownia łączna złyduch* (11), w tym *N pl złyduchy* (1) *RejWiz* 138v] (151): dułfa twá náłwiéłłá do odchłani piekielné w ciemności iłdz by mułila

w motz złého ducha *OpecŻyw* 81v; opętál złyduch ferce Iudáffowo *OpecŻyw* 83; zły duch ieft w połodku twého fertza/ dlá tego będzie tobie na wieki biada. *OpecŻyw* 93v, 19v, 35, 37v [3 r.], 53v, 54v (19); *PatKaz I* 5 [2 r.], 8, 15; pyerua eua nyeuyafta myala bycz od złého ducha nauyedzona kufzona y fzwyledzyoną *PatKaz III* 90v, 89v, 114v, 134v; przy brzegu morza połnocnego bywa wielkie wołanie duchow złych ftrafząc ludzi podrożne zwłáfzca około zachodu floncza *MiechGlab* *5; *WróbŻółt* N, pp2v; *RejKup* cc6; *RejKupSekl* a8; *HistAl* K7; *MurzHist* L3v; Ták ludźye y Anyołowye fwowolni/ ktore złymi duchy/ czárty/ y dyabły zowyemy/ z kołcyoła onego wypádli. *KromRozm III* A8; *MrowPieś* A3v; Vftreżelz fie też fpráwy chodzącey w cyemności/ Ktorą duch zły záflepya człowycze krewkości *LubPs* V, S; A ták obatz pierwey dobrze/ co małz gánić/ álbo co małz chwalić/ ábyś Duchá świętego nie gánił/ y nie fromocił á Duchá złého nie chwalił *KrowObr* C4, C4, 67v [2 r.], 69, 71v, 72 (10); Też wiefz iáko powietrze ieft onymi duchy/ Ták mocnie ofadzono/ co zową złyduchy. *RejWiz* 138v; Duch też Páńki wyffedł od Saulá/ á wzruftał go zły Duch [*spiritus nequam*]/ z dopuřfczenia Páńkiego *Leop 1.Reg* 16/14; Tedy rzekli flufzebnicy Sáulowi do niegofz: Oto cie trzęfie zły Duch Boży [*spiritus Dei malus*]. *Leop 1.Reg* 16/15 [*przekład tego samego tekstu BielKron* 65], *1.Reg* 16 arg, 16/16, *Is* 34/14; *OrzList* d4, h3v; Niechayże fie nikt miedzy wámi nie znáyduie coby miał przenáfzać przez ogień fyná fwego/ [...] Tákże áni czárnokliężnik/ áni ten ktory ma fpráwę z duchy złemi [*et interrogans pythonem*] *BibRadz Deut* 18/11; Abowiem [*Sara*] byłá wydána zá fiedm mężow/ á niekthory zły duch *Asmodeus* [*Asmodeus nequam daemonium*] pomordował ie niź fie z nią zefzli iáko z żoną. *BibRadz Tob* 3/8, *1.Reg* 18/10, I 201 marg, *Luc* 8/2, II 141 marg; *BielKron* 65 [2 r.], 68; *Cacodaemon*, Zły duch/ *Diyabeł*, *Mącz* 77b, 28c, 184d; *Szuldbryff* álbo *Zapis*/ ktory ná nas dłuźniki fwé Złyduch miał/ ná Krzyżu zmázány y vmorzóny ieft. *OrzQuin* Nv, X2; nie ieftes thy Cefárz/ ále zły duch w ofobie człowieczey. *HistRzym* 45, 29, 29v; Tu iuż pewnie wiedz/ iż on duch zły á obłudny kfiążę fwiátá tego/ tuż ftoi nád tobą *RejPos* 114v, 23v, 26, 36, 43v, 49 (10); *RejZwierc* 199, 244, [272]; Dał [*Pan*] w vftá tym Prorokom/ duchá omylności. Ktory ie tám omamił/ iże to mowili/ Czego zły duch náuczył/ ktorym fie fzałili [*Vulg 3.Reg* 22/22–23]. *HistHel* D2; *CzechRozm* 18, 74, 157 [2 r.], 178v, 230, 240, 243, 246; ktory [*Duch Święty*] niedrzewiey poczyňa w nim [*w dziecku*] ftánowić mieřzkánie fwoie/ áż duch zły á głowny ludzki nieprzyiaćiel/ będzie precz wyrzucon *KarnNap* B3v, B3v, E3v; przetoż też od Duchá Bożego będąc opuřczony/ Duchowi Złemu [*spiritui maligno*] był podány *ModrzBaz* 23v; *SkarŻyw* 308, 393, 453 [2 r.]; *MWilkHist* E3, E4, Fv; Iż ieftli fie ták zacny Anioł Boży/ ták fprofnemu duchowi złemu zlorzeczyć nie ważył: á z iákąż śmiałością poważyć fie będzie mógł/ zlorzeczyć człowiek śmiertelny y grzełzny bliźniemu fwoiemu fobie rownemu? *CzechEp* 100, 28; Abowiem nář Nieprzyiaćiel/ zły duch, przewrotny kuřcićiel/ pokuřy nam ciężkie ftroi *ArtKanc* M19v, I5v, Nv, N11; *Calep* 145a; *GrabowSet* D4; potężnieyřze ieft iedno fkynienie ftráfzliwego máieřtatu Bořtwá y człowieczeńřtwá twego/ niźli moc wřyřtkich duchow złych/ powietrznych y piekielnych *LatHar* 641, 17, 111, 258, 462, 536 (9); A oneyże godziny wiele ich vzdrowił od niemocy y trapienia/ y od duchow złych [*et spiritibus malis*] *WujNT Luc* 7/21; Smok ten ieftci řzátan/ [...] máiaćy řiedm głow/ to ieft/ řiedm grzechow głownych ktore řą řiedm duchow złych/ fiedmi dárom Duchá S. przeciwnych. *WujNT*

866, 71 *marg*, *Luc* 8/2, *Act* 19/12, 13, 15, 16; *PowodPr* 52 [2 r.]; Tá drogá pełná rozboynikow y duchow złych/ ktorzy nas bárzo ftráfzają. *SkarKaz* 245b, 6a, 488a, 488 *marg*, 635a; *SkarKazSej* 675b.

~ *W przezwiskach i przekleństwach* (7 : 4): miáfto Boga/ dufnego nieprzyaciela wzywaią/ albo go mienia/ y iego ymięniem dziatki/ albo czelać fwoię przeziwaią gdi fię nanie gniewaią/ mowiac wftañ zły duchu/ piy diabie/ yć dofkoły zły duchu *SeklKat* F2v; rzekla knyemv [*do Słonika*] thafch tho Anna podobnośch go [*Ciesielczyka*] barzo vbill a on odpowedyzyl zliduchczy mv wfchakczy vczyekl *LibMal* 1554/194v, 1551/166v; *RejZwierz* 140v; *HistRzym* 45; Abowiem on pátrząc ná to [*łamanie zboża w czasie polowania*] nie może bez záłości być/ á mowi poćichu bodayż w niey [*w upolowanej przepiórcę*] zyadł złego ducha. *RejZwierz* 109v; *BielRozm* 6; A iefli twoiá przysięgá [*żydowska*] nie iefł fprawiedliwa/ [...] niech cię wezmą wfzyfcy źliduchowie [*et te suscipiant diaboli JanStat* 1130] *SarnStat* 265; *CiekPotr* 76; *ZbylPrzyg* A4v. ~

Szeregi: »duch nieczysty i antykryst« (1): Przefto tu Pan Kryftus Duchowi nietzyftemu prawdę wyznawaiącemu/ miltzeć á wynidz kazał/ áby fwoim wiernym przykłąd dał/ iżeby Duchowi nietzyftemu/ y Antykryftowowi/ y flugam iego niewierzyli/ y miltzeć kazáli *KrowObr* 52v.

»duch obłędliwy (a. obłędny) i nauka czartowska (a. diabelska, szatańska)« (3): *KrowObr* 228; *BiałKat* 113v; Duch iáwnie powieda iż w oftáteczne czáfy odftapia niektórzy od wiary/ przyftawaiąc do duchow obłędliwych y náuk czártowfkich [*attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum*] *WujNT* 1.Tim 4/1 [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 228, *BiałKat* 113v].

»diabeł i duch zły« (1): Poydzie też zá Pánem iedno czarne woýfko ftráfzliwe/ kátowfkie/ dyabłow y duchow złych *SkarKaz* 6a.

»szatański i duchow złych« (1): Záłował fię też człowiek iż niewolą ćierpiał fzátáńfką y duchow złych *SkarKaz* 488a.

Wyrażenie przyimkowe: »w duchu« = *hebr. mający ducha* (1): A gdy on wychodził z łodzi/ nátychmiał mu [*Jezusowi*] zábieżał z grobow człowiek w duchu nieczyftym [*in spiritu immundo*] (*marg*) máiący ducha nieczyftego. *Hebráífm.* (–) *WujNT* Mar 5/2.

Przen: Człowiek mający błędny pogląd na osobę Jezusa Chrystusa, fałszywy prorok (3) :

Wyrażenie: »duch antychrystow (antychrystusow)« (3): A wfzelki Duch ktory niewyznawa Iezu Kryftá/ iż w ćiele przyzedł/ z Boga nieieft á ten iefth on Duch Antykryftow [*spiritus* [...] *hic est antichristus Vulg* 1.Ioann 4/3]/ o ktorymeście flyfzeli/iż miał przyść y teras iufz ná fwiećie iefth. *KrowObr* 65v; *CzechRozm* 38v; *CzechEp* 322 [*Cf znac.* **1. b. a.** *RejPos* 331].

c. *Dusza ludzka, w większości wyznań chrześcijańskich pojmowana jako niematerialny, nieśmiertelny pierwiastek życia ludzkiego, istniejący niezależnie od ciała po śmierci człowieka; anima, animus, spiritus Cn* (266) : *MurzHist* Pv; Iż śmyerć docześna choć s ciálá duch wynidzie/ nam nic fzkodzić nie może/ gdyż przeftępuyem s śmyerći do żywotá. *LubPs* X4v *marg*, H2; Abowiem nietylko Duchá náźego Pan Bog chce/ ále też y ciálá náźego *KrowObr* 116; *Leop Act* 7/59; Abowiem Sáduceufzowie powiedaią iż nie máłz zmartwychwftania/ áni Anioła/ áni Duchá/ Faryzeufzowie záfię tho oboie wyznawaią *BibRadz Act* 23/8, *k.* I 7, *Rom* 8/10, 16; Orygenes powiedał być przed fwiátem ftworzone duchy/ á w ludzkie ciálá sfępować. Przeto Auguftynt s. ma zá to/ iż w Adámá pirwízego człowieká duřzá z niebá wftapila. *BielKron* 127v, 467v; *Mącz* 364a; *RejPos* 22v, 24, 153; *GrzegŚm* 18, 28, 46 *marg*, 52, 53,

63; *KuczKat* 400; wpuścił weń [w Adama] Pan ducha żywiącego (*marg*) Dużá ieft ząwždy żywiąca. (-)/ to ieft ducha rozumnego á rołtropnego/ áby tu łwe to źwirzące ciało ták onym rołtropnym duchem rządził á łpráwował *RejZwierc* 4, 4, [272]v; *WujJud* 54v [2 r.], 190; *BudBib* 2.*Mach* 14/46; *BiałKaz* G2; *BudNT* 1.*Cor* 5/6 [5], *Hebr* 12/9; Iż przez zdráde porázon vmárł żáłościwie/ Sławá iego tu wiecznie á duch w niebie żywie. *PaprPan* Ee; *KochPs* 194; Proszę weźmi ducha mego/ á czyń z nim co raczył: boć ią iufz vmieram. *SkarŻyw* 188, 51, 52, 252; Ziemiá w ziemię łye wraca/ á duch z niebá dány Miałby zginąć/ áni ná mieyfćá łwé wezwány? *KochTr* 21, 21; *CzechEp* 30; *KochMRot* A3; BOGOBOYNEY/ TV / ROZEY WISNIEWSKIEY SPOCZYVVA CIAŁO: ALE PRZED PANEM DVCH WIECZNIE PRZEBYVVA. *WisznTr* 19, 15, 31; *PudłFr* 27, 48; Żywie duch v Páná łwego/ ciało łpi do dnia ładnego *ArtKanc* S17v, S17v; *GórnRozm* A3 [2 r.]; *ZawJeft* 19; *GrochKal* 19, 20; *GórnTroas* 30 [2 r.], 31, 44; DZiękuięć o Boże moy/ żeś/ ácz niegodnego/ Ráczył Oycze przypuścić do łtołu twoiego/ Y vczyniłeś Duchá mego/ vczeńnikiem Láłki/ w łpráwie kápláńskiey/ ácz się znam nędznikiem. *GrabowSet* P3, F4v, Hv, I, K2v, P2, S4, V4; *LatHar* 54, 300, 652; Y kámionowáli Szczepaná wzywáiącego á mowiącego: Pánie Iezu/ przyimi ducha moiego. *WujNT Act* 7/59 [*przekład tego samego tekstu Leop, RejPos* 22v]; Lecz iefli Chrifus w was ieft: tedyć ciało ieft vmárłe dla grzechu/ á Duch żywie dla włpráwiedliwienia *WujNT Rom* 8/10 [*przekład tego samego tekstu BibRadz, GrzegŚm* 18, 52]; Abowiem tenże Duch/ połwiadcza duchowi náłzemu iżełmy łą łynámi Bożymi. *WujNT Rom* 8/16, *Act* 23/8, 1.*Cor* 5/5, s. 590 *marg, Hebr* 12/9, Xxxxxv, Zzzzz2; *KlonKr* D4; *SkarKaz* 489a; *SapEpit* [B2]; Twá láłką wolny/ pomocą twą nogi Moie nie złtąpią z twoiey łwiętey drogi/ Dokąd duchowi moiemu miełzkánie W tym wáłłym cíele będzie/ o moy Pánie. *SzarzRyt* Bv, A2, Cv [2 r.].

Zwroty: »ducha [Bogu] oddawać (*a. oddać, a. podawać*)« = *tradere spiritum Vulg Ioann* 19/30 [*szyk zmienny*] (11): [*Chrystus wolę swą*] zapyeczętował włty łwoiemi/ podawáiąc Duchá łwego Bogu Oyczu łwoiemu/ wołáiąc iż łie iuż włzytko wypełniło [*Vulg Ioann* 19/30] *RejPos* A6; Ták y Kryfus wiárą pewną/ oddawa ducha łwego Pánu Bogu łwemu/ pewien thego będąc że mu go zásię miał wroćić *GrzegŚm* 49, [A2], 44; *CzechRozm* 9v, 198, 198v, 201; *CzechEp* 329; Stefan ł. názwáł Iezufá łynem człowieczym/ ktorego potym wzywał/ y ducha łwego iemu oddał. *NiemObr* 120; *LatHar* [544]. Cf »polecać ducha«.

peryfr. »ducha [Bogu] (od)dać (*a. oddawać*)« = *umrzeć; tradere spiritum Vulg* (32): *KrowObr* 49v; Bo y łwięty Chryzostom/ niłzli ná to mieyfće gdzie był wygnány doiáchał/ oddał Duchá Pánu Bogu: á Epiphániufz łkoro włiadł w okręt/ do Cypru płynąc/ w okręcie niedoiáchawłzy/ vmárł. *SkarŻyw* 455; A Ephrem S. [...] ná ich rękú dobrze łtáry włeciech łwiátá tego kończąc Pánu Bogu ducha oddał *SkarŻyw* 119, 15, 58, 136, 143, 193 (20); *WisznTr* 4; [*Chrystus*] W ręce miłe⁸⁰ Oycá ducha dał łwoiego/ Włzelkie łtworzenie łmierći żáłowáło iego. *LatHar* 522, 300, 320, 735; Iefus tedy gdy wził ocet/ rzekł: Wykonało się. A łkłoniwłzy głowę ducha oddał. *WujNT Ioann* 19/30, s. 181, 289, 379; Zyiąc łat wiele w pánieńskiey czyłtości, Dał ducha Bogu, ziemi z cíálem kołci. *KlonKr* D3; *SkarKaz* 161b.

»pokládać ducha [Bogu]« [*szyk zmienny*] (5): W ręce thwe pokládam Duchá mego Oycze: Wnet piłmo mowi/ iż tho rzekłzy łkonał [*Vulg Luc* 23/46] *GrzegŚm* 47, 22, 44, 46 [2 r.].

»polecać (a. polecić, a. zalecać) ducha [Bogu]« = *commendare spiritum Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (23): *BierRaj* 17v; Iezus z wielkim wolaniym/ nad ludŕkié domnimanijé/ ducha bogu oyttzu poletzá *OpecŻyw* 151v; Iezu ktyrys [!] godziny dziewięthey na krzyżu vmieraiący ducha twego oyczu zaleczał. łmi. fie nad nami. *TarDuch* G6v, D4v, E3v; *KrowObr* 49v; potey modlitwie trzy rázy mowił [Luter]: w ręce twoje Pánie polecam ducha moie⁸⁰/ zatym łkonał éicho iáko zálnął *BielKron* 224v; *GrzegŚm* 49; *BudNT Luc* 23/46; *SkarŻyw* 161, 373, 403; *ArtKanc* D10; ktyrys [...] Duchá twego S. w ręce Oycá niebieskiego polecił y oddał. *LatHar* [544], 30, 283, 300, 310, 653, 726; A Iefus záwoławfzy głólem wielkim/ rzekł: Oycze/ w ręce tve polecam ducha moiego. A to rzekłzy/ łkonał. *WujNT Luc* 23/46 [przekład tego samego tekstu *BudNT, LatHar* 726]; *SiebRozmyśl* Kv; *SkarKaz* 635a.

»ducha wypuścić« = *skonać* (1): Y włożywŕzy powroz ná fzyię/ włóczyli go ták długo po ostrych kámieniách [...] afz w tym S. [= *święty*] Boży Duchá Chryŕtułowi w ręce wypuścił. *SkarŻyw* 363.

Wyrażenia: »duch człówieczy, ludzki« = *spiritus hominis Vulg* (5 : 1): *KrowObr* 166; *GrzegŚm* 30, 47; Bo ktoz z ludzi wie co ieft człówieczego/ iedno duch człówieczy ktyry w nim ieft? *WujNT 1.Cor* 2/11; K temu iáko Duch ludzki zna to co ieft w człówiecze/ przeto że ieft wnątrznny/ y łpołiftny człówiekowi: ták też Duch Boży znáiąc Bozkie rzeczy/ mósi być wnątrznny y łpołiftny Bogu *WujNT* 582, 581.

»duch nieśmiertelny« (2): [człówiek] ze czterzech żywiól w éiele/ á z ducha nieśmiertelného zložón ieft *Oczko* 3v; *SkarKaz* 85a.

»duch wieczny« (1): [Bóg] dnia fzołtego ofobę człówieczá żywą rozumná s łztuki zyemie łtworzył/ [...] y nátnął weń ducha wiecznego/ y sftał fie přetko człówiek z dułzá żywą nieśmiertelná. *BielKron* 1v.

»duch żywy, żywiący« (1 : 1): Iż gdy Pan raczył łtworzyć pirwżego człówieká/ Tedy weń wpuścił ducha żywego od wieká. *RejWiz* 119; *RejZwierc* 4.

Szeregi: »ciało i (a) duch« [szyk 13 : 7] (20): raczy datz mnie grzełfnému/ ijżebych [...] tobie ciało ij ducha pod motz twoię dołkonale poddál. *OpecŻyw* 72v; *KromRozm III* E8; Iż iáko tylko łam pan Bog tżłowieká włzelkiego łtworzył ze dwu rzetzu/ s éiálá y z Duchá/ ták thełz chce mieć nie połowicę/ ále obiedwie tżęści zupelnego tżłowieká/ y Duchá y éiálá *KrowObr* 116; *Leop 1.Cor* 7/34, *2.Cor* 7/1; *GrzegŚm* 49; Iáko ieft Ludzkie przyrodzenie zložone od Bogá z éiálá á z Duchá/ tákże ie też y my ná dwoie obrácamy/ iedno ná Smyłł/ drugie ná Pracá *BielSpr* b3v; *BudNT 2.Cor* 6/19 [7/1]; *CzechRozm* 54v, 220v; *SkarŻyw* 112; *GrabowSet* X2; Ták ia niezczęśliwy człówiek z łobá walkę wiodę/ á łamem fię łobie sftał éięłzkim: gdy duch chce ku niebu/ á éiáło éięgnie ku ziemi. *LatHar* 603, 570; Máiác tedy/ namileyłzy/ te obietnice: oczyściaymyż łami łiebie od włzelákicy zmásy éiálá y ducha [ab omni inquinamento carnis et spiritus] *WujNT 2.Cor* 7/1 [przekład tego samego tekstu *Leop, BudNT, CzechRozm* 220v], s. 27, 547, *1.Cor* 7/34; *SkarKaz* 423b.

»duch abo dusza« (3): *GrzegŚm* 53; Nie tylo ducha ábo dułżę mamy/ ále y éiáło. *SkarKaz* 453b, 208b. [cf znac. 1. b. a. *KromRozm III* B3]

a. Dusza, która opuściła ciało: zbawiona, czyli święci w niebie, lub potępiona; dusza człówieka zmarłego objawiająca się: mara, zjawa, widmo; manes *Calag, Calep, Cn*; umbra *Mącz, Cn*; anima *Calag, Cn*; genius *Cn* (76) : *OpecŻyw* 169, 169v; *KrowObr* 200; *RejWiz* 159; *BibRadz Luc* 24/37,

39; [mnich] tłukł tám nad fklepem á powiadał/ iżem duch potępiony Ratuszney/ rofkázuiąc áby iey
ciało było z kościoła wyrzucono *BielKron* 212, 212 [3 r.]; Empusa, Genus larvae et terriculamenti
dicatum Hecate uno pede incedens, *Calep. Lárwá/ Strálfzidło/ Duch. Mqcz* 103c; Lamia, Nocna
nędzá Matólká/ nocne ftrálfzidło/ Duch álbo czárownicá. *Mqcz* 183b; Phantasma. Duch/ pokufá/
fálfziwe mniemánie/ ukazánie álbo widzenie/ tám ná yáwie yáko y we fnie. *Mqcz* 297a; pewnie
wiemy iż duchowie błogofłáwieni nie fpią/ tám iáko o nich niektorzy dzierzeli/ ále oto ftyfzyfz
iż rofkofzy vzywáią przy Pánu fwoim. *RejAp* 168, 50, 60v, 117v, 118, 118v (11); *RejPos* 114 [2
r.], 114v; *GrzegŚm* 54, 62; *RejZwierc* 197v; O Pogrzebie wiernych/ o pracy álbo pieczy około
vmártych/ o czyfscu/ y o obiáwieniu duchow. *WujJud* 200 [*idem* (1)] B7 204v [4 r.], 205, 252v,
L16v, Mm8, 204v *żp*; *CzechRozm* 264; Nie przepłácony duchu/ z tobá pofpólu Y oyczyzná vmárłá
iednáż mogliá oboie was przykryie. *KochOdpr* D2; Geiffter, Duchowie. Niebofzczycy. Pokufy. Manes
Animae. *Calag* 224a; *MWilcHist* K3v, K4 [2 r.]; To też wielkie głupftwo/ ná vmárłe wołác/ y onych
wzywác: Bo chociaż duchy wfzyftkich wiernych fwiętyimi/ z pánem Chriftufem odpoczywáią/ pánu
Bogu żywác: iednák nie czytamy tego/ áby fię tu rzeczámí náfzymi báwić y párác mieli. *NiemObr*
121; *KochProp* 10; A w Elyfium ftańáł fwą ofobá: Y chodźi pátrząc/ áby vřzał fwęgo W liczbie cnych
duchów/ Hectorá miłego. *GórnTroas* 16; *GrabowSet* Pv; Niewinna dufo/ owaś ty iuż w niebie/ A
iam tu zoftáł niefczęfny bez ciebie/ [...] Tám cię oględác mam dobrá nádźieię/ Szláchetny duchu/
dla którégo mdleię. *KochFrag* 53; A przelęknáwfy fię y przeftráfzeni będąc/ mniemáli iż ducha
widzieli [*se spiritum videre*] *WujNT Luc* 24/37 [*przekład tego samego tekstu i nawiązania OpecŻyw*
169, *BibRadz*, *RejPos* 114, 114v, *WujJud* 204v, *MWilcHist* K3v], 24/39, s. 386, 1.*Petr* 3/19, s. 803
marg; Do tych duchow [*patriarchów*]/ mowi Apoftól/ y do innych iuż po wniebowftąpieniu Páńfkim
vmártych: przyftáliście/ y z nimi do iednych praw y fáfiedztwá przypufzczeni iefteście. *SkarKaz* 634a;
Duchowie też fwiętych Pátryárchow/ Apoftólow/ Męczennikow/ y wfzyftkich fwiętych płci oboiey
ktorzy z Chryftufem kroluią/ pewne y poćiefzne nam ná źiemí pořugi czynią *SkarKaz* 635b, 204a,
207a [2 r.], 244a; *SzarzRyt* D.

*W charakterystycznych połączeniach: duch(y) błogofłáwiony (5), przebrany, wiernych Pańskich, ludzi
fwiętych, ojcow fwiętych, wielebny (2), zbawiony; potępiony; objawienie duchow (7), duchow okazowanie;
ducha widzieć (6).*

Wyrażenie: »duchowie (ludzi) umarłych (a. zmarłych)« (4): WujJud 204v; Y wiemy to/ że Pan
w zakonie ftárym zákazał fie dowiádowác prawdy od vmártych ludzi/ áni chce ábyfmy fpráwę iáká
mieć mieli z duchy ludzi vmártych. *WujJudConf* 205; Manes Duchowie vmarpich [!] *Calep* 635a. Cf
»duchowie (zmarłych) (i, abo) dusze«.

*Szeregi: »dusza abo duch« (2): Nie dármo fię/ [...] ná przybyćie nagłe Páná fwego vczniowie
przeftráfzyli/ y zátrożyli: mnimáiąc áby duřzá iáká ábo duch do nich przyřzedł [*Vulg Luc* 24/37]
SkarKaz 204a, 204a.*

»duchowie (zmarłych), (i, abo) dusze zmarłych ludzi, (a. ludzi sprawiedliwych)« [*szyk* 2 : 1]
(3): *Umbrae* item, Duřze/ duchy zmarłych. *Mqcz* 501d; *WujJudConf* 204v; Trzeći ftan iefť tego
miáftá duchowie ábo duřze ludzi fprawiedliwych/ ktorzy tu w cieie żyli/ á řmierćią fię iuż do niebá
przenieřli/ tu miedzy námi ciáłá fwoie zoftáwiwfy. *SkarKaz* 634a.

»(nie) duch czy (ani) mara« (2): Coż ieŝt przebog/ duch/ czy mára? Dżiwnać iákaŝ Boża ŝtworá. *MWilKHist* K4, K4.

»duchowice ludzcy (a. z Chrystusem krolujácy) abo (i) ŝwiéci umarli (a. Boży)« [szyk 1 : 1] (2): Trzeći ŝtan/ duchowice ludzcy/ ábo ŝwiéci vmárlí. *SkarKaz* 634a *marg*, 636b.

2. Wewnętrzna, psychiczna strona człowieka (524) :

Wyrażenie: »duch ludzki« (1): Częŝto/ człowieká/ y właŝny ŝmyŝł/ zdrádzi/ Coż zá dżiw ieŝli obcy zdrádni rádzi? Kłámcá duch ludzki/ komuż wierzyć Pánie? W kim ieŝt beŝpieczne/ krom ciebie wfánie? *GrabowSet* I4v.

a. *Cechy osobowości ludzkiej, umysł, nastrój, stan psychiczny, myśl, wola, serce, zamierzenia; uczucia ożywiające człowieka, sposób postępowania, myśl przewodnia, intencja; wytwór myśli, nauka; anima, spiritus Vulg, PolAnt; [myśl, siła duszna, którą myślemy – mens, animus, spiritus; myśl, gmyŝli komu uczynić co, idem skłonność, afekt, smak, humor, upodobanie, fantazyja, puls – sensus, animus, spiritus, sententia, stomachus, studium Cn] (456) :* Mily Iezus wzrzáwŝy iŝ ona [Maryja] pláczé/ iŝ żydowie pláczá ktorzy s nią byli/ poruŝyŝy ŝie duchem ku pláczu/ iŝ plákáŝ gorzko/ zarzewniwŝy ŝie iŝ zaŝmucil ŝie ŝám w ŝobie [Vulg Ioann 9/33] *OpecŻyw* 67v; [Jezus] zaŝmuciwŝy ŝie w duchu/ iáŝ gorzko plákatz nad grzéchem iŝ potępieniem iego [Judasza] *OpecŻyw* 93v, 99v [2 r.], 100; *PatKaz III* 143; *HistJóz* Ev; DVíza moia w vcífkoch poŝożona ieŝth/ A duch moy paŝaiáczy woŝa k tobie wyŝluchay mię panie *TarDuch* A2, A4v; Pierŝi ciaŝne á nieiako podnieŝione, vkazuiá człowieka ŝubtilnego ducha, rozumu wyŝokiego/ prawdziwego y dobrej porady *GlabGad* P4, P4v; A poŝożyŝ mię miedzy ciemnoŝciami/ tham gdzie ŝá martwi tego ŝwiata á vdręcżon ieŝt we mnie duch moy/ zaŝmuciŝo ŝie we mnie ŝercze moie. *WróbŻoŝt* 142/4, 31/2, 76/7; *SeklWyzn ktv*; chciaŝbych ia záprawdę w pokoiu trwáć/ ále mam tákiego ducha w ŝobie ktori ŝmyŝlowi memu ták mocnie pánuie/ iŝ żadnym obyczáiem ŝpokoinem mię być niedopuŝzcza *HistAl* Iv; I przetoŝ gdym poczuŝł/ żem ieŝt naŝamym duchu/ na ŝamym ŝumnięniu/ i vmyŝle ranion/ wnetem poznáŝ iŝę iuŝ pomnie *MurzHist* P, B2v, K2v, N4; A dziecię [ŝw. Jan Chrzciel] roŝo i mocniŝo ŝię duchem *MurzNT Luc* 1/80, *Luc* 10/21, *Ioann* 13/21; Ofyárá Bogu duch vdręcżony: Sercem ŝkruffonym á vkorzonym ty boże nye zgárdziŝz. [VulgPs 50/19] *KromRozm II* 12v [przekłád tego samego tekstu *LubPs* N4v, *KrowObr* 238v, *Leop*, *KochPs* 77, *LatHar* 166], h2v [2 r.], 12v; A kto ŝie kocha w czytániu/ Bywa z duchem w rozmawániu. *BielKom* Av; Bo on [Koŝcioŝ] iedno tego chce/ áby káżdy w proŝtoŝci ducha chwaliŝ Pána Bogá. *LubPs* A5v; ACh Pánie moy k tobiem wzniŝoŝ záwždy ducha mego/ Ráczże ty mnie iáko Bog moy záchowác od zŝe⁸⁰ *LubPs* F4v, H2v *marg*, H3v, N4v, R5 [2 r.], bb5v (16); Duchem ia klękam przed Pánem Bogiem/ á nie przed Obrázy. *KrowObr* 116, 116 [2 r.], 238v; Nie fráŝuyże ŝie názbýt Sálómon ták tuŝzy/ Iŝ ŝmętny duch y tŝuŝte czáŝem koŝci ŝuŝzy. [Vulg Prov 17/22] *RejWiz* 62 [w *nawiazaniach LubPs* H2v *marg*, *Grzegŝm* 47, *RejZwierz* 139v, 230, 239v], 186v; Oto dotychmiaŝ ŝpracowanym ná vmyŝle/ y zemdlaem w duchu moim bárzo [ecce adhuc fatigatus sum animo et spiritu meo invalidus sum valde]/ thák że przed wyeŝkim ŝtráchem/ ni kęŝá we mnie mocy niemáŝz/ tákem ŝie przelękl tey nocy. *Leop* 4.*Esdr* 12/5; I rozważaem ŝobie w nocy w ŝercu moim/ y ćwiczyem ŝie: y vmiáthaem ducha mego [scopebam spiritum meum]. *Leop Ps* 76/7; Ale ná kogoŝz ia weyżrzę iedno ná vbożuchnego/ y ŝkruffonego ná duchu/ y ná tego ktorzy drzy przed mowámi moiemi? *Leop Is* 66/2; Duch ci ieŝt

pogotowiu/ ále ciáło krewkie á nie mocne. *Leop Matth 26/41* [przekład tego samego tekstu *LatHar 692, WujNT*]; A gdy ich Páweł czekał w Atenách/ wzbudzał fie w nim duch iego [*incitabatur spiritus eius*]/ widząc że fie miałto vdało ná báłwochwálftwo. *Leop Act 17/16, Ps 50/19, Eccle 4/16, Eccli 34/14, Is 27/8, 57/15* [2 r.] (16); [*Kain*] tylko zwierzchownie Bogu ofiárę czynił/ á nie wnątrznie w duchu kędy iefth chwałá prawdziwa *BibRadz I 3 marg*; Thedy ia Dániel byłem zátrwożon w duchu mym w pośrod ciáálá mego/ á widzenia głowy mey prześtrálzyły mię *BibRadz Dan 7/15*; duch nász nápełniony mądrością Bożą przez Duchá Swięthego przyimuie Kryśtułá zá zbawicielá. *BibRadz II 133 marg, Ps 33/19, Prov 15/13, Is 66/2, Hab 1/11, Mar 8/12* (16); *OrzRozm T4*; Y weyrzałem ná wśytko dzyeło swoie/ ktore vczyniły ręce moie/ áno wśytko márnosc niczemna/ á trapienie duchá/ á nic wiecznego pod łóńcem [*Vulg Eccle 2/11*] *BielKron 79v, 79* [2 r.], 80, 80v, 89v; *KochSat* [C2]; *OrzQuin N2v*; oto łóbie obrał instrument Ianá świętego/ ktorego duchá brał w záchwyceniu iego áż przed Máyełtat Bośtwá swoiego/ [...] ktory ślyżał głos y rośkázowanie iego. *RejAp 2v, 94*; [*na starość*] ná mieysce dobrej á wełóley myśli/ wchodzi w nas zła/ á śmęthna/ á iefzcie nie lámá/ ále przywiedzie s łobá wśytki niedośtátki/ wśytki niewczáły/ thák iż wten czás iuż nie iedno ciáło/ ále y duch w człówiecze choruie *GórnDworz H5v, H5v*; Iż iefli Bog duch ieft/ tedy też tego potrzebuie/ áby był duchem/ fercem/ á wiernym vmyśłem chwalon *RejPos 200v, 13v, 32v, 55, 86, 112* (20); *RejPosWiecz² 94, 95v*; Vczynił tedy łobie trzech Bogów: gdy nábrawšy Duchá oného Arriufzá/ Eunomiufzá/ Eudoxiufzá/ Pálládiufzá/ wołał/ y vczyl: Trzey fą/ trzey fą/ nie ieden ieft *BiałKat 111*; Iáko y o kryśtuśie mowi Ian/ (*marg*) Ioan, xi Verfu xxxiiij. (-) gdy wkrześić miał Lázárzá/ iż wzrúfzył się w Duchu/ to ieft/ iáko wneth wykłáda/ y záfrálował się łam w łobie y plákał. *GrzegŚm 55*; Pośpólicie theż Duchem zowie piśmo wołá/ zgodę/ moc/ Iáko Páweł mowi/ A wy będąc w imię Kryśtułowe. zgromádzeni z duchem moim. *GrzegŚm 56, 9, 20, 30* [2 r.], 47 [7 r.], 54 (16); ále o to się niech łtáráią/ áby ten człówiek ferdeczny ktory ieft śkryty/ w nienáruśzeniu śpokoynego y śkromnego duchá/ ktory ieft przed oblicznością Bożą/ był bogátym. *KuczbaKat 260, 180, 370*; *RejZwierc 139v, 230, 239v*; *WujJud 35v, 39v, 54v*; *WujJudConf 121v*; *BudBib Num 14/24, Iob 7/11, Prov 25/27* [28], *Eccle 1/14, 17* (15); *BudNT Eph 6/18*; Biádá Prorokom fałšywym/ ktorzy idą zá duchem śwym prorokuiąc to częgo nie widzieli [*Vulg Ez 13/3*] *CzechRozm 149, 89v, 107v, 207, 213, 239v* [3 r.], 240 [2 r.] (12); *KochOdpr Dv*; Duchu móy/ czemu mdleiefz? Czemu wemnie truchleiefz? Vfay pánu/ któremu/ Iáko Bogu wiecznemu/ Iefzcie ia mam dziękowác/ Ze mię raczył záchowác. *KochPs 64, 20, 77*; A on [*Symeon*] wziáwšy dzieciátko: iáko łtáry orzeł odmłódnął w duchu/ y człónki iego dotykáiąc fię żywotá dáiącego ciáálá krzepić fię poczęły. *SkarŻyw 113*; Czytáiąc żywoty S. Męczennikow/ y Męczenniczek/ wielce krew swoię rozlać/ zá Páná śwego prágnęlá: y onych czáłow gorącym duchem/ zádáłá kiedy to wolno było zá Páná vmrzeć. *SkarŻyw 161, 74, 113, 115, 268, 581* (13); *CzechEp 9, 49* [2 r.], 51, 95; *NiemObr 17*; *BielSjem 10*; *ArtKanc L5v, L8v, L9v, M*; *KochWr 33, 40*; Zły nieprzyaciél/ śnadź to miał w śwym duchu/ Zeby zá wozem kroczył Król w łáncuchu. *GórnTroas 15, 44*; GDym żył bez ciebie/ duśzá žimna byłá/ Duch pełen pychy/ ferce nieczyśtości *GrabowSet I3*; Duch wnątrznosci mych/ łczyrością zmocniony/ Niech nie przyimuie fałšow/ z žadney śtrony. *GrabowSet I3v, Bv, E4v, Fv* [2 r.], F4v, G (12); *LatHar +10, 160, 165, 166, 170* (13); Czuyćiefz/ á modłćie fię byście nie przyśzli w pokuśzenie. Boć duch ochotny/ ále

ciało mdłe. *WujNT Mar 14/38* [przekład tego samego tekstu *OpecŻyw 99v, Leop, BibRadz, LatHar 707*]; Iáko iest iáwna rzecz miedzy haeretyki: ktorych herstowie nie vfáięc prawdzie/ niechcą fię dác ná rozłádek áni Papieżá potomká Piotrowego/ áni Koncyliow/ ábo Seymow duchownych: ále káždy násláduie duchá fwego/ phántázyey fwoiey/ fwego rozumienia písmá *WujNT 460*; Abowiem świádek mi iest Bog/ ktoremu fluzę w duchu moim (*marg*) z dufze. Hebr. (-) w opowiedániu Ewángeliey Syná iego/ zec bez przestánku ná was pámiętam *WujNT Rom 1/9*; Nic vczynionego z požádlivosti (ktorá tu Apoštoł zowie grzechem) gdy duch/ rozum y wola ludzka nie zezwala/ nie może człowieká winnym przed Bogiem vczynić. *WujNT 547*; Z vczynkowli zakonnych wzięliście Duchá/ czyli z fluchánia wiáry? *WujNT Gal 3/2*, s. 63, *Matth 26/41*, s. 132 [2 r.], *Mar 8/12*, *Luc 1/80 (40)*; A *vitalia membra* (iáko iest ferce, głowá) winné duchem, poráda, y mocá pošílkowác oné odleglé członki: iáko fá ręce, nogi, etc, rámioná którými fie człowiek zwykl brónić. *SarnStat 131*; *SkarKaz 45b, 578b*; Y ták on dobry człowiek zápomniawfzy džiádow: Hárdy z cudzego chlebá/ y z Páńfkich obiádow. Koń go noši/ Krol żywi: tchnie Páńfkimi duchy: Tyle broi/ ile ma od Páná potuchy. *KlonWor 56, 63*.

W charakterystycznych połączeniach: duch cierpiący, dobry, frasowny, gorzki, nędzny, pałający, pokorny, prawdziwy, prawy (4), rychły, sfrasowany (2), skruszony, smętny (9), streskany, strapiony, subtylny, uporny, zasmucon (2); cichość, lichosć, pokoj, prostosć, rozweselenie, struchlenie, subtylnosć, strapienie (5), udręczenie, ufrasowanie, zapalczywosć, zlosć ducha; rozradowác się, uradowác się (2), westchnąc, widzieć, wzruszyć się (2), zasmucić się, zatrwożyć się (3), zemdleć (w, na) duchem(-u); cichy, gorący, uweselon, zafrasowany (3), zapalony, zatrwożony (2) (w, na) duchem (-u),

*Zwroty: »duchem [jakim, którym] czynić« (2): ábowiem gdy ci krolowie przereczeni wierne wyznawce słowá Bożego morduiá [...] gdy ich kto pyta iákim to duchem czyniá/ odpowiediá iź ie ruřza miłosć Kryřtuřowá y kořciolá iego *BibRadz II 141a marg*; tedy wam to przyřzlo z niektoryeh Rábinow wářzych: ktorzy wam wiáre řpiřáli/ y plotek wiele kłámliwych o nowym nářzym teřtámenćie [przydali] [...] A wřzyřtko to duchem tym czyniá/ áby nas v pořpolřtwá nářzego ohydźili/ á Iezufá z náuká iego obrzyřdźili. *CzechRozm 70v*.*

»duchem [czyim] mowić« = [jego to on duchem mowil i według jego wolej *Cn*] (1): Pořpolicie theř Duchem zowie pímo wolá/ zgodę/ moc [...] Tym řpofobem ludźie zwykli mowić/ Duchem moim/ tego/ owego: mowifz. *Grzegřm 56*.

»nie wiem jakim (*a. ktorým*) duchem natchniony (*a. wiedzion*)« (3): Rokv przeřzłego Xięřa Capituli Pořnanřkei veřpołek y ř bifkvpem/ niewiem iákim dvchem nadchnieni/ y pobvdzeni/ chcieli mię gwałtem przymvřić/ naczięřke przifięgi *SeklWyzn 4*; Swátopłuh Krol Moráwřki potym niewiem kthorym duchem wiedzion/ zebrał wořřko przeřciw Cefářzowi Arnolřfowi řzurzemu řwemu *BielKron 322*; *ActReg 165*.

»duchem [kthorym] postępowác« (1): Izali przeř ktorego z tych ktorem do was pořłáł/ ofřzukałem was? Prořięm Tytuřá: y pořłáłem z nim brátá. Izali was Tytus ofřzukał? Izaliřmy nie tymře duchem pořtępowáli? Izali nie tymiř řtopámi? *WujNT 2.Cor 12/18*.

»duchem sprawowác« (1): [*Skanderbeg pisał do Amurata*] mac káždy řwoy duch kthorym řwá fortunę řpráwuie/ ktorým fie ia theř řpráwowác będę według Bořkiey woli/ nieřáđáięc v nieprzyacielá rády/ pomocy/ pokoiá/ iedno zwyřięřtwá. *BielKron 246*.

Wyrażenia: »duch Apolinowy« = *duch prorocki (1)*: moia to niešťzczęśliwa corá Káfándrá: widzę/ że ią duch Apollinowy Zwykły nágárną: nielża ieno iey poľłuchác *KochOdpr D*.

»dobrem duchem« = *w dobrej wierze, w dobrej intencji (1)*: Co widząc Krol on mądry Sztephan/ poľtánovil wybráńce/ y wierzę że dobrem duchem/ lecz kto pátrzy dáley/ siła złego z tych wybráńcow zá czáfem vrość może *GórnRozm M*.

»jeden duch« [*w tym: jedno ciało jeden duch Eph 4/4 (4), w jednym duchu Eph 2/18, Philipp 1/27 (6)*] (*szuk 17 : 1*) (*18*): *KromRozm I B4v; Leop Eph 2/18*; mamy przyľtęp do Oycá przez Kryľtuľá w iednym Duchu. *GrzegRózn A4v, Mv; RejPosWiecz² 94*; A ná inľzym mieľcu [*św. Paweľ*] wyľwiadcza ľam siebie/ y od siebie poľtánowione vcźnie/ że iednáką drogá chodzą/ y iednym duchem wľzyľtko ľpolnie czynią. *WujJudConf 42v, 116; RejPosWstaw [143²]v; BudNT Eph 2/18; SkarŻyw 251*; Iáko prawdzíwey náuki á nieomyľney w koľściele Bożym pewny nie omyľny znák ieľt/ iedno ferce/ ieden duch/ iedno zdánie/ iedno rozumienie: ták nieprawdzíwey/ faľzywey náuki roźność á niezgodá. *ReszPrz 54; LatHar 184*; ábym chociaź przybywľzy/ y ogládawľzy was/ chociaź w niebytnoľci ľlyľzał o was iź ľtoiće w iednym duchu/ iednomyľľnie/ práciuiác okoľo *pomnozenia* wiáry Ewáγγελiey. *WujNT Philipp 1/27, 1.Cor 6/17, Eph 2/18, 4/4*; Iednoľcie ciáľo/ y duch ieden/ iákoľcie wezwáni w iedney nádziei powoľania wáľzego. *SkarKazSej 671b; KlonFlis D3v*.

»jedność ducha« = *unitas spiritus Vulg (11)*: *KromRozm I B4v*; Drugi záľię pożytek Pána Kryľtuľá w nas mieľzkaíącego ten ieľth/ iź on nas weľpoľek iáko człónki do człónkow w cieľe ľwym/ ktorego on ieľt głowá/ przez iedność ducha/ ľpaiác á zľączác raczy. *RejPosWiecz² 94 [idem 94v], 94, 94v*; Spoľeczność tedy áľbo ono ľpolne vźyczenie/ o ktorey tu teraz rzecź mamy/ zależy napirwey w iednoľci Duchá/ ferc y vmyľľow/ Potym y w vcźynnoľci/ y w zobopolney rádzye y podpomożeniu. *RejPosWstaw [143⁴], [143⁴]; CzechRozm 118v; ArtKanc K11v; PRoľzę was tedy ia więźień w Pánu/ ábyľcie żyli przyľtoynie temu powoľaniu ktorymeľcie powoľáni/ ze wľzeláką pokorá y ćichoľciá/ z ćierpliwoľciá/ znofząc ieden drugiego w miľoľci/ ľtaráiąc fię ábyľcie záchowáli iedność ducha w zwiáźce pokoiu *WujNT Eph 4/3 [przekład tego samego tekstu KromRozm I B4v], s. 673; SkarKazSej 671b*.*

»ludzkie duchy« = *duchowe wartości ludzkie, wytwory myśli ludzkiej (1)*: [*bez pisma*] ludzkie duchy áľbo vcźynki cnotliwe poľpoľuby z ľwiátá z ciáły zchodziły bez pámięci ludzkiej. *BielKron 334*.

»mistrz w duchu« [*szuk 1 : 1*] (*2*): Lecz za rádá ľwoich w duchu miľtrzew/ wľzyťki Czártowľkie sieci potárgáľ. *SkarŻyw 74, 334*.

»ojciec w duchu« (*2*): Tám go teľz [*św. Anzelma do Anglii*] y ogládanie Lánfráńká oycá iego w Duchu y miľtrzá [...] przygnáľo. *SkarŻyw 334, 196*.

»pokoj ducha« (*1*): Sprawcá pokoiu/ do iednoľci y do Pokoju ducha [*pacis spiritum JanStat 838*]/ ľwémi ogrómnémi mándaty ná káždy czás nas wzywa. *SarnStat 110*.

»ducha spoľeczność [*z kim*]« [*szuk 1 : 1*] (*2*): *CzechRozm 34*; lecz Chriľtyáninem prawdzíwym żaden być nie może/ ktoby wiárá prawdzíwá/ przez poľwięcenie ducha ľpoľecznoľci z Chriľtuľem pánem nie miáľ. *NiemObr 146*.

»ubogi (*a. ubostwo*) w duchu; ubogi (*a. żebrak*) duchem; duch ubogi« [*szuk 27 : 3*] (*23 : 6 : 1*): *OpecŻyw 42, 59v; LubPs C3v marg; KrowObr 189v; Leop Matth 5/3*; kto ieľt vbogi w duchu/ á ćichy

też w duchu/ iuż też wżytko w duchu znośić może/ każdą krzywdę fwoię y każde vćinienie fwoie *RejPos* 265v, 263v [3 r.], 264 [2 r.], 264v [2 r.], 265; Błogośławieni vbodzy w Duchu/ tho ieft w łobie wewnątrz/ álbo w ferce pokorni *GrzegŚm* 55; *RejZwierc* 138v, 139 [2 r.], 190; Błodzy żebracy duchem/ że ich ieft kroleństwo niebiefkie. *BudNT Matth* 5/3; *SkarŻyw* 76; *LatHar* + + +v, 264, 599; *KolakSzczęśl* B2; Błogośławieni vbodzy duchem [*pauperes spiritu*]: ábowiem ich ieft kroleństwo niebiefkie *WujNT Matth* 5/3 [*przekład tego samego tekstu OpecŻyw* 42, 59, *LubPs* C3v marg, *KrowObr* 189v, *Leop*, *RejPos* 263v, *BudNT*, *KolakSzczęśl* B2], *Ccccc* 2v; Vboństwo w duchu chowaymy: ktore ná tym ieft/ áby człowiek wolne miał ferce od świátá/ á iego nie miłował/ áni fię w doftátkách iego kochał. *SkarKaz* 638a, 83a, 638a.

»duch umysłu, myśli« [*w tym: z zaimkiem dzierzawczym (11); człowieczego (4), człowieka (1)*] = *spiritus mentis* *Vulg*, *PolAnt* (16 : 1): *BibRadz Eph* 4/23; którą [*sprawiedliwością Bożą*] bywamy odnowieni w Duchu myśli náfzey *WujJud* 100v; *RejPosWstaw* [110³]v; A gdzieby czynić z dobrej wolej niechciał/ tám go funnienienie iego ftrofuie/ że bes świádkow y instygatorow vfpokoić fie ná duchu vmyśłu fwego nie może. *CzechRozm* 89v; nie cudá/ ábo iákie infze známioná/ fktukámi fá fłużby przepowiedánia fłowá Bożego: ále odnowienie ducha vmyśłu człowieczego *CzechRozm* 187, 88, 89v, 95, 98v, 111v (13); A odnowicie fię duchem vwyśłu [!] wáfzego: y obleczcie fię w nowego człowieka ktory wedle Bogá ftworzony ieft w fprawiedliwości/ y świętobliwości prawdziwey. *WujNT Eph* 4/23 [*przekład tego samego tekstu BibRadz*, *RejPosWstaw* [110³]v].

»wieszczy duch« (2): KASSANDRA. Po co mie prozno/ frogi Apollo trapifz. Ktozey wielczczego ducha dawfzy/ niedałes Wagi w fłowiech: ále me wżytki proroctwá Na wiátr idą *KochOdpr* D; *GórnTroas* 10.

»zachwycon(y) (a. zachwycenie) w duchu, duchem« [*szyk 6 : 5*] (10 : 1): Pan cię zołtháwił káplánem ná mieyfcu Ioiády káplaná/ ábyś był ftrożem domu Páńfkiego/ nád każdym záchwyconym w duchu y nád prorokuiącym [*omni viro furioso et prophetans*]/ ábyś go włádził w kunę y w pętá. *BibRadz Ier* 29/26; Oto fłyfzyfz iż iedno tym[*rozliczne błogosławieństwa Pan czyni*] ktorzy bywáią záchwyczeni w duchu fwoim/ to ieft/ ktorzy z myllámi fwoiemi wzgorę lataią *RejAp* 11, 10, 11 [2 r.], 47 [2 r.]; *RejPos* 135v, 148; Iufz częfte miáła záchwycenia w duchu/ prze rokofz przyfzley chwały. *SkarŻyw* 582, 403.

»duch i (a, albo) myśl« [*szyk 3 : 1*] (4): *LubPs* ee4v; Iednáko vmiera vczony iáko y nieuczony/ przetom żywot wzgárdził widząc wżytki rzeczy pod niebem márne á nie trwałe/ y trapienie ducha álbo myfli. [*Vulg Eccle* 2/17] *BielKron* 79v; A gdy fie iuż thá fwięta fpołeczność rozmnażála/ thák iáko Lukáf s. piŕze/ iż Duch s. ták był vtwardził myfli ich/ iż między nimi było iáko iedno ferce/ iednoftáyny duch / á iednoftáyna myśl [*cor unum et anima una Act* 4/32; ferce iedno y duŕzá iedná *WujNT*] *RejPos* 23; Z Krolewfkiego rodu poczęta dźiwnie fłynie Márya: ktorey modlitwą/ ábyfmy byli porátowani/ myślá y duchem nabożnie y uprzeymie o to prósimy. *LatHar* 414.

»bez rozumu i bez ducha« (1): Tákże głupie i zdrożnie Kálwinus piŕze/ iż Pan Chryftus zbáwićiel náfz/ bez rozumu/ y bez ducha od Oycá to fwego profił/ áby był kielich od niego odźzedł *ReszPrz* 82.

»duch i rozumienie« (1): To iest nie ma być według włafnego ołobnego, ábo priwatnego ducha y rozumienia człowiecze⁸⁰ wykłádane [*pismo prorockie*] ále według póspolitego rozumienia kościoła powfzechnego. *WujNT* 810 *marg*.

»duch i (albo) serce« [*szyk 10 : 4*] (14): *OpecŻyw* 8; Iż zá fprawą mocney wiary bywa wfpokoiene funnienie od grzechow/ á prawie łalką fwą odnawya Pan w nas ferce y ducha nowego. *LubPs* N4 *marg*; *OrzQuin* N3; Iż Bog duch iest/ też ducha á ferczą pátrzy.*RejPos* 200v *marg*, 86v, 209, 283v, 306v; Duch moy wrádował się w Pánu/ to iest/ ia duchem/ álbo fercem/ álbo wnąthrznościámi moim/ myflámi/ y chućiámi rozmaitymi. *GrzegŚm* 48, 47 [3 r.]; *SkarKaz*)(3v, 454a.

»duch i sposob« (1): Ale infzym duchem y fpołobem gdy co vczynią niewiem kto im to pochwali. *CzechEp* 51.

»duch i (a, abo) umysł« (3): *KromRozm II* h3; *RejPos* 264; To rzekfzy Iefus/ zátrwożył fię duchem (*marg*) w duchu, ábo ná vmyśle (–) *WujNT Ioann* 13/21.

W przen (3) : *KochFr* 96; *WujNT* 472 *marg*; Vćiekay bezecny Nestoryušie: tá cię iedná ftára święta páni [*św. Elżbieta*] duche^m oftrym iáko mieczem zábilá. tá fałz twoy potępiłá. *SkarKaz* 579a.

α. *Cały człowiek z duszą i ciałem, osoba ludzka (ja, ty, on); anima, spiritus Vulg, PolAnt (51)* : Pytánie pocyefzliwe trofkiwego ducha/ áby fie nie trwożył/ máiąc mocne vfanie w wfpomozeniu Páńfkim. *LubPs* L4v *marg*; *GosłCast* 27.

Z zaimkiem dzierzawczym (47): OpecŻyw 6, 11, 186; A s ftráchu nieprzijacioł wyrwi ducha mego [*animam meam Ps* 63/2] *LubPs* P2, X6; *KrowObr* 196; ia od oney trwogi/ y od záchwycenia myfli/ y od boiáźni wielkney ocuciłem/ y rzekłem duchowi memu [*et dixi spiritui meo*]: Otożes ty mnie to vcznil [!]/ że fie bádałz drog Nawyflśfego. *Leop* 4.*Esdr* 12/3; Niechćiáłá fie vćiełfyć dułzá moiá/ pámiętałem ná Bogá/ y kochałem fie/ y ćwiczyłem fie: y vftał duch moy. Vprzedzáły czućia oczy moie: fráłowałem fie/ á nicem niemowił. *Leop Ps* 76/4, *Iob* 9/18, *2.Tim* 4/22, BBB3; *BibRadz Iob* 21/4; *BielKron* 40; *RejPos* 303, 304; *GrzegŚm* 47, 48; *BudBib Gen* 41/8, *Dan* 2/1, 3; *BudNT Gal* 6/20 [18]; Kiedyż fwęgo dobrodzieiá/ Oko vyźrzy nie nádzieiá? Tego dawno duch moy żáda/ Tego z rádością wygláda *KochMRot* B4; Otoż ia to widzę iáwnie/ iż ták káždy żywie fprawnie/ což gdy Pánie ducha mego/ ták karzesz z preyźrzenia fwego *ArtKanc* P18v, Q8v; Wiem y znam Pánie/ zem człowiek złośliwy/ Iednák cię proši/ duch moy záłościwy *GrabowSet* S3v, Dv, M4v, R4, S3, V2v; Miei fię zá tym dobrze/ Czytelniku miły/ w łálce Bozey: á Pan Iezus/ niech z duchem twoim przebywa ná czály wiekuifte. *LatHar* +11, 65, 170, 258, 259 [2 r.], 487, 610, 612; Y rzekłá Mária: Wielbi dułzá moiá Pána: A rozrádował fię duch moy w Bogu zbáwicielu moim. *WujNT Luc* 1/47 [*przekład tego samego tekstu i nawiązania OpecŻyw* 11, 186, *RejPos* 303, 304, *GrzegŚm* 47, 48, *LatHar* 65, 487]; Łalká Pána náłzego Iefulá Chriftułá z Duchem wálzym (*marg*) z wámi wfzytkimi. G. (–) *WujNT Philipp* 4/23; áby cały duch wálz/ y dułzá y ciáło bez nágánienia/ w przyłżćiu Pána náłzego Iefu Chrifta było záchowáne *WujNT 1.Thess* 5/23 [*przekład tego samego tekstu SkarKaz* 85a], *1.Cor* 16/18, *Gal* 6/18, *2.Tim* 4/22, *Philem* 25; *SkarKaz* 85a.

Wyrażenie: »duch człowieczy, ludzki« (1 : 1): *GrzegŚm* 64; Niełzczeńny/ kto fię/ ná ludzkim/ buduie Duchu: bo rychley niż z lodem fzwánkuie. W žal/ Pan/ przywodži/ gdy kto/ śmiertelnemu Vfa/ nie iemu *GrabowSet* I4 [*Cf* *znac.* **1. b. α.** *RejPs* 220].

b. Właściwości charakteru (pokora, pobożność, pycha, gniew itp.) (51) : Y myśliwiec poźrzawfzy na plá/ ná ptaká/ iuz hnet wie czo w nim wre/ iefli rączy/ iefli łuczny/ iefli łowny/ ábo gniewliwy: bo duch káždego źwirzęcia/ ná cieie ná fwym wyraża iáko naibárzyey może fiebie. *GórnDworz* L15; Y Rzekli do niego [*Gedeona*] mężowie Efráimscy/ coś to nam vczynił [...] y fwárzyli fię z nim mocno. Y rzekł do nich/ Cożem vczynił teraz/ iako wy? [...] Tedy odchodził duch ich od niego [*tunc leniuit se spiritus eorum ab eo*; ućichł duch ich/ którym fie nádymáli przeciw iemu *Wujek*] gdy to mowił. *BudBib Iudic* 8/3.

duch czego [z przydawką rzeczownikową] (22): O Iezu Nazarańki obeyzrzy śmutki moje Kthore mnie ogarnęły/ prołzę cie pokornem śerczem w duchu pokorności/ aby mnie wyfluchał z śmutku o kthori cie wzywam y do ciebie wołam. *TarDuch* D; *PatKaz II* 35; *KromRozm III* H5; A gdzye ducha rozumu/ nie máłz przy człowieku/ Ten bogá y śam fiebie/ nie pozna do wieku. *BielKom* B3; *KrowObr* 170; *BielKron* 34v; *RejPos* 282v; *RejPosWiecz²* 93v; *BudNT Rom* 11/8; żáłuję/ iż pokoy kościoła powfzechnego od Bogá przywrocony/ zaś znowu Duch ámbicyey ábo hárdości pfuie. *SkarJedn* 187, 296; Cżafu iednego w zápálczywości ducha nabożeńtwa/ vmyślił [*św. Piotr*] czterdzieści dni poftu w iednym dole/ ná dziefiáci żemłach/ á ośmi cybulách odpráwić. *SkarŻyw* 471, 300, 471; *CzechEp* 30, 91; *NiemObr* 14; Coż wolicie? z rozgáli mam przyść do was; czyli z miłością/ y z duchem ćichości? *WujNT 1.Cor* 4/21 [*przekład tego samego tekstu KromRozm III H5*], *Rom* 11/8, s. 563, 661, *Gal* 6/1.

duch jaki [z przydawką przymiotnikową] (16): A ftworz we mnie śerce czyfte Boże wfley możności/ y odnow ducha prawego w mej nędznej wnętrzości *LubPs* N4; *Leop Ps* 50/12, VVv; Piżą że Bog iefł prawdá: á tey kto rad śłucha/ Zadną miarą nie lubi kłamliwego ducha. *Prot* A2v; *BudBib 2.Mach* 7/21; *CzechRozm* 38; Boć to prożno pokrywáć/ żelázem fię tylko X. K. á iefzće onym z gliną pomiełżánym/ wedle Dánielá Proroká popiśał/ ktore w łobie nie ma nic ducha ćichego y ćierpliwego Chriśtułowego *CzechEp* *3v, *3v, 12, 90, 334, [387]; *CzechEpPORz* *3v; Máią [*Luteranowie*] práwi/ ducha iákiegoś bárzo nieftworneho/ niefkromnego/ niefpokoynego/ iáko latáwcá *ReszPrz* 65; *WujNT 1.Petr* 3/4; *SkarKaz* 352b.

W charakterystycznych połączeniach: duch ambicji, bojaźni, cichości (5), ćierpliwości, jedności, łaskawości, nabożeńtwa (2), pobożności, pokoju, pokorności, pokory, rozumu (2), srogości, zranienia; duch cichy (7), kłamlivy, podniosły, prawy (3), pyszny (2), skromny, stateczny.

α. Siły psychiczne, animusz, odwaga, męstwo (11) : Śluby czyńcie y pełńcie ie Pánu Bogu wáśfemu: wflyftcy ktorzy około niego przynaśfacie dáry. Śtráśliwemu y temu ktory odeymie ducha Kxiążęthom: ftráśliwemu v krolow żiemfkich. *Leop Ps* 75/13, *1.Par* 5/26 [2 r.], *2.Par* 36/22; Abowiem ftrzały wfzechmocnego przeniknęły mię/ ktorych iad zniśczył ducha mego/ á ftráchy Boże woiią mię. *BibRadz Iob* 6/4, *Agg* 1/14 [2 r.]; A gdy to ślyśzeli wfzyfcy krolowie Amoreyfcy [...] y wfzyfcy krolowie Kánáneyfcy iż przelżli Izráelowie Iordan śuchy/ polękli fie bárzo/ iż nie był w nich duch. [*bibl. Ios* 5/1] *BielKron* 47, 59v; *BudBib Ios* 5/1; Śluby czyńcie [...] Pánu/ który ducha odeymie Możnym krolom *KochPs* 113.

W charakterystycznych połączeniach: odjąć (a. odejmować) (2), pobudzić (2), ruszyć, wzbudzić (3), wzruszyć, zniszczyć ducha.

c. *Sposób myślenia, odczuwania lub postępowania (16)* : Piął Luther o łoby/ iż nyemálz tego wpiłmie/ czego by nye rozumyał: A o łwym Philippye Melánchtonye/ kyedy naprzod był wydał commentarze ná liłt Páwła S. do Rzymyánow/ iż tymże duchem ye piął/ którym Páweł liłt on nápiął. *KromRozm II* 13v; *SarnUzn H6v marg*; *GrzegŚm* 66 [2 r.]; [*Stary Zakon był bojaźni służebnej pelen*] Lecź dáleko rzecz iełt dołkonálłza/ miłością fię do pełnienia woley Bożey pobudzác: który Duch iełt włalny Nowemu zakonowi *SkarŻyw* 2; *WujNT* 811.

duch kogo, czego [z przydawką rzeczownikowq] (4): Myłmy przyięli nie Duchá/ te⁸⁰ światá/ ále Duchá/ który iełt z bogá [*Vulg 1.Cor 2/12*] *KrowObr* 54 [*przekład tego samego tekstu WujNT*]; *RejPosWiecz*² 93v; Then thedy y táki duch Boży/ ćichy/ pokorny/ y miłuiący nieprzyaciela/ iż iełth włalnie duch nowego przymierza/ duch Kryłtułow *GrzegŚm* 66; *WujNT 1.Cor 2/12*.

duch jaki [z przydawką przymiotnikowq] (5): Ale iłz Kaćerłki duch tym Kxięgam wyrozumieć nie może/ to czyni ich zátwardziály y pyłłny duch y niedowiárłstwo/ iłz oni Bosłkiemu łlowu nie wierzą/ gdzieby to pokornym łercem obáczyć mieli. *Leop VVv*; *CzechEp* 323; Piłmo S. nie włalnym iákim áni ofobnym duchem haeretyckim ma być rozumiane y wykłádáne: ále onym duchem/ którym iełt podáne y łpiláne [...] Bo nie rozumem ludzkim iełt piłáne/ ále z náłchnienia Duchá S. *WujNT* 811; *PowodPr* 39; Ale do czyłłtości chowánia/ iáko duch kościelny czyni/ námowić ie [*mnichy i mniszki*] y do opułzczenia światá młode i bogáte poćiągnác: to ráczey wielkie iełt cudo Duchá ł. *SkarKaz* 418b.

Szereg: »nauka i duch« (1): Strzeźćielź łie tedy/ ábyłcie y wy od Turkow Náuki y Duchá nie wźieli. *WujJud* 49.

3. *Istotna, zasadnicza treść, sens, charakter, istota rzeczy, sedno sprawy (33)* : Długoź tákowe rzeczy będzielź mowil/ y duch rozmáithey mowy vłł twoich [*et spiritus multiplex serrnones oris tui*]? *Leop Job* 8/2.

duch kogo, czego (czyj) (7): Iłz Pan Bog wiáry w łercá ludzkie niedáie s páłtrzenia/ ále tylko s łluchánia łłowá łwego. Abowiem nieprzywiázal ducha łprawdy do Báłwanow/ ále Duchá niełprawdy. *KrowObr* 113v; Duchem niewoley zowie [*łw. Paweł*] moc onę y łkutečność Zakonu/ onę boiałłn y łprzelłtrách/ wátpliwość/ y łolpácź kthorą czyni w łercach Zakon *GrzegŚm* 55; My z Bogá iełtełmy. Kto zna Bogá; łlucha nas. Kto nie iełt z Bogá; nie łlucha nas. łłąd znamy ducha łprawdy/ y ducha błędu. *WujNT 1.Ioann 4/6*, s. 825, Yyyyy2v.

W przeciwstawieniu: »litera (a. pismo) ... duch« (21): [*łw. Paweł pisze*] A iłz tćyonká álbo literá zábiya/ ále duch/ to yełł duchowne wyrozumyeny y wypełnyánye piłmá ożywya [*Vulg 2.Cor 3/6*] *KromRozm II* n3v; *KrowObr* 144 [2 r.]; ále ten iełł łrówym Zydem/ który potáiemnie iełł zydem/ y to iełł łrówé obrzeźanie ktore iełł ná łercu w duchu/ nie według łltery: ktorego łhwalá nie z łludzi ále z Bogá iełł. *Leop Rom 2/29*; *BibRadz Rom 2/29*; O Ewángeliey Páná Chriłtułowey/ o obietnicách/ y o duchu á łpozwierniey literze. *WujJud B5v [idem]* 78v; *RejPosRozpr c*; Potym małłz ono piłanie/ ktore wedle łltery zda łie iákoby Sáłomonowi łłużyć miáło: áno łprzedię wedle ducha łpo wiewłłzey częłłści Chriłtułowi Iezufowi łłuży. *CzechRozm* 178, 94v, 98v, 105, 135; ále tego tylko łeby on Iezus był tym Mełyálzem/ ábo Chriłtułem/ tego łpoiác [*Żydzi*] nie mogli: temu wierzyć nie łłćieli: te⁸⁰ o nim nie rozumieli: iłz teź piłmá ł. ták tylko łpo łzwierzchnie łczyłáli y wykłádáli: ná literę łię

ogłádaiąc/ á duchá w niey nie vpátruiąc etc. *CzechEp* 210, 366; *WujNT* 2.Cor 3/6 [3 r.], *Rom* 2/29, 77/6, 2.Cor 3/8.

Wyrażenie *przyimkowe*: »wedle (*a.* według) ducha« = *w sensie typicznym* (8): dla tego iż żaden nie może być zbáwion/ iedno ten ktori wedle duchá iest z dwoygánaście pokolenia IzráelŃkiego/ á spráwuie fię wedle słowá ktore opowiedzieli dwánaście Apoštołow. *BibRadz* II 143v; Choćiaz też niektore rzeczy (to wyznawam) w teyże Bożey obietnicy/ iemu [*Salomonowi*] flúżyły/ iáko figurze tego/ w ktorym lie to wśyftko cále y skutecznie pokázác miáło/ iákośz koniecznie wśyftko to cále y zupełnie wedle duchá/ nie w ktorym inśzym potomku Dawidowym lie spełniło y ieszczé pełni/ iedno w Iezufie Chriftofie *CzechRozm* 177, 98v, 105, 144, 178 [2 r.]; *CzechEp* 366. *Cf W przeciwstawieniu.*

4. *Tchnienie, dech, oddech, powietrze; substancja lotna, wyziewy, opary, para wodna; spiritus Calep, Cn; anhelitus BartBydg; halitus Cn (281)* : Anhelitus, duch, oddech *BartBydg* 10, 148; *FalZioł* II 2d, IV 14a, 48d [2 r.]; Cżemu nie ktorzy ludzie maią ímrodliwy duch z wft pochodząci. *GlabGad* C7v, B5v, C7, C7v, C7v źp, H4v; Vfta moje odtworzyłem/ y przyciágnąłem ducha [*attractum spiritum*] *WróbZioł* 118/131; Ogyeń á duch s przepáści ípádnye ná nye [*na grzesznych*] wśfędzye [*Vulg Ps* 10/7] *LubPs* C4; *Leop Sap* 11/21 [2 r.]; Przetoz ícieśnie Chryftus thchnął/ tym znákiem vkázuiąc/ iż iáko z wft człowieczych ícieśnie duch ludzki pochodzi/ ták z Boskiey íftności/ ták iáko bořtwu przyřtoi/ Duch ktory zniey iest wyćieka. *SkarJedn* 279; *FAllopi* [...] błoto z táką wodą ogniem lekkim wárząc/ [...] przyřádę á wlálnosc wody odłączal: [...] á w tym odłączaniu duchów/ y częřci subtylnieyřzych/ od tych co zořtawáią ná dnie grubřzych/ ielli zořtal popiół/ íól/ síarká/ álbo ktory kruzec/ tám pokázác muřzą. *Oczko* 11, 5v, 21; *Calep* 999a.

Wyrażenie: »dobrego ducha« (1): Kon máiac dlúgie kopytá á nie głębokie/ ielli má zad wyřřze niřli ná przod/ ten bywá prędkí á íkokliwy á dobręgo ducha. *SienLek* 187.

Szeregi: »dymy albo duchy« (1): [*wodę siarczaną*] zágrzac tylko trzebá/ [...] áby niewezwrzálá/ á dymów/ álbo duchów řwych/ niegubiłá *Oczko* 21.

»duch albo wiatr« (2): Czo za członek iest płuce. Odpo. Iest członek wiatrow albo duchow ktore płuczca wćiágnáwřzy w fię zalię wydycháią, iedne na doł dla ochłódenia řercza, drugie wzgorę ku řprawowaniu głófu *GlabGad* E; *BudBib* I 374b *marg.*

W przen (4) : [*Orszula*] máło Od źiemie řye co wzniózwřzy/ duchem zaráźliwym Srogiéy řmierci otchnioná/ [...]martwa vpádlá *KochTr* 6, 11; Ielli omyie Pan plugařtwá Corek Syońskich/ y krew Ieruzalem omyie z pořzodku iego. W Duchu řádu/ y w Duchu vpalenia. [*Vulg Is* 4/4] *WysKaz* 34.

a. *Podmucha, wiatr, burza; flatus, pneuma, spiritus Mącz [najczęřciej w tekstach lub parafrazach ze Starego Testamentu]* (43) : *OpecŻyw* 175v; *WróbZioł* 103/4; widzác iż ciáło iest závády ku řwey woli przychylne/ á duch řam przed fie idz może lecz řam przez fie wroćić fie niemoże [*Vulg Ps* 77/39 *spiritus vadens et non rediens*; wiátr idący á nie wracáiący fie *Wujek*] *RejPs* 116 [*przekład tego samego tekstu LubPs S, KochPs* 117]; *LubPs* S, X5v; *Leop Ps* 17/16, *Ier* 4/12, s. *2v; A o Anielech mowi: Ktory pořły řwe czyni duchy [*qui facit angelos suos spiritus*]/ á řługi řwoie płómieniem ognía. (*marg*) Drudzy czytáią wiátry/ á przez ten płómeń rozumieią pioruny y błýřkáwice (–) *BibRadz Hebr* 1/7 [*przekład tego samego tekstu WróbZioł* 103/4, *LubPs* X5v, *KochPs* 154, *CzechEp* 284, *WujNT*], *Eccli* 39/32 [33]; *BielKron* 81, 82; *Pneuma*, Latine *spiritus vel flatus*, Duch/ wiátr/ dech/

wienie wiátru/ łzum. *Mącz* 307c; Y sítał fie gwałthowny łzum z niebá/ iákoby gwałthownego ducha przychodzącego [*tamquam advenientis spiritus vehementis Vulg Act 2/2*; iákoby przypadáiącego wiátru gwałtownego *WujNT*] *RejPos* 140v [*przekład tego samego tekstu OpecŻyw* 175v]; Y teraz nie widzą swiátlá swięcącego ná obłokach/ á duch biega [*et ventus transiit*]/ y wyczyścia ie. *BudBib Iob* 37/21, *Ps* 17/14[16], *Eccle* 1/6 [2 r.], 8/8 [2 r.], *Eccli* 39/32 [33]; Wízytki twé duchy y wízytki twé wáły W mię vderzáły [*Vulg Ps* 41/8] *KochPs* 63; Niech ié [*latorosłki nowe*] furowo/ y z korzeniém żywym Wicher wykręci duchem popędliwym. *KochPs* 85, 117, 154, 213; *CzechEp* 284; [*bałwany morskie*] póki czuią Láłkawy wiátr/ leniwo naprzód poštěpuią/ Potym zá duźszym duchem co raz gęstłzé wítaią *KochProp* 14; Tákci (Pánie) duchem potężnym [*in spiritu vehementi Vulg Ps* 47/8; wiátrzem gwałtownym *Wujek*] rozbijefz okręty z Tárłu. *LatHar* 368, 383; *WujNT Hebr* 1/7, s. 754; *KlonFlis* B3v.

W charakterystycznych połączeniach: duźszy, gwałtowny, nieskromny [= nieujarzmiony], popędliwy, potężny duch; duch prędkości.

Przysłowie: Abowiem duch gdzye chce wyeie [*Spiritus ubi vult spirat Vulg Ioann* 3/8]. y głos iego fłyłzyfz/ ále niewyez fład przychodzi/ ábo gdzye fie obroćić ma. *RejPos* 151v [*idem*] *WujNT Ioann* 3/8, s. 314.

Wyrażenia: »duch akwilonow(y)« = *wiatr północny* (2): A to iest poczet znáków/ które z iednéy ftrony/ Słoneczny trop/ á z drugiéy duch nieuniešiony Aquilonów zámyka *KochPhaen* 13, 18.

»duch burzliwy, wichrowy« (1 : 1): [*Chwalcie Jehowę*] Ogniu y grádzie/ śniegu y páro/ duchu burzliwy [*ventus turbinis*] czyniący słowo iego. *BudBib Ps* 148/8; Pára/ y ogień gorący/ Grad/ y śnieg zniebá płynący Y prędkie duchy wichrowé [*spiritus procelarum Vulg Ps* 148/8] Ná páńfkie fłowá gotowé. *KochPs* 214.

»popędliwy duch« = *epitet w odniesieniu do człowieka, pędziwiatr?* (1): y dla tego ich [*Luteranów*] iefzcze popędliwe duchy zowie/ grube pnie/ próżne kloce/ hárdé Olbrzymy/ drápiące kotki *ReszPrz* 66.

W przeni (2) : [*Pycha*] PAni włzech złości/ rowna do mácierze/ Bogu przeciwna/ człowieku fzkodliwa/ Duchu fład burza z nawáłnością bywa/ Wtorey [!] swiát pływa/ iák czołn po ieźierze *GrabowSet* D3v, T3v.

b. *Tchnienie życia, życie, siła witalna; vitalitas Calep; anima, halitus, spiritus Cn* (209) : Człowiek iest mył profła, pracziąca duźza, na maluczki czas trwaiąci ducha przyimacz. *BielŻyw* 135; *WróbŻołt* 103/30; Spráwie twoiey [*Panie*] á wręce twoie niechay będzie poruczón duch moy [*Vulg Ps* 30/6] *RejPs* 44; Dni yego [*człowieka*] yák polny kwját prętko mułfá miyáć. Abowiem y duch yego w nim prętko przeminye/ Ták iż myeyścá nye pozna s ktorego tu zginie *LubPs* X4v, X6 [2 r.], dd4v, ff2; *KrowObr* 111v, 116v; To mowi Pan Bog [...] ktory dáie tchnienie ludziom ktorzy fą ná niey/ y ducha tym co chodzą po niey [*dans flatum populo ... et spiritum calcantibus eam*], *Leop Is* 42/5, 1.Reg 30/12, *Ps* 145/4, *Eccle* 3/21, *Is* 19/3, *Bar* 2/17, *Ez* 37/10, 14; *BibRadz Gen* 6/2, *Sap* 16/14, *Is* 19/3; iednákie przychodzą przygody ludziom iáko y źwirzętom/ á iáka iednego śmierć táka y drugiego/ iáki duch iednego táki drugiego [*Vulg Eccle* 3/19] *BielKron* 80, 4, 82, 95v, 96; A dano iey iest/ iż dáłá ducha obrázowi beštiey/ ták iż mowił obraz beštiey [*Vulg Apoc* 13/15]. *RejAp* 112; *HistRzym*

17; *RejPos* 188; Nád tho duřá známionuie w piřmie ducha kthorym żywie káźde łtworzenie żywe/ kthory duch poki w ćiele ieřth/ ma człowiek żywoth/ A gdy go Bog zepłuie vmiera. *GrzegŚm* 27; Oto łłyřyřz iź Pan Bog odeymuie Duchá/ Zywoth /Zdrowie/ y zász to dáie: on łam zábija/ y ożywia *GrzegŚm* 28, 2, 3, 21, 22, 27 (20); *WujJudConf* 23; *BudBib Gen* 6/3, *Iudic* 15/19, *Ier* 10/14, *Bar* 2/15 [17]; iáko ciáło krom ducha martwe ieřt *BudNT Iac* 2/26; Ieřli im ducha weźmieřz/ w proch łye wnet obróćą/ Ieřli im ducha náłchnieřz/ ná Ńwiat łye zász wróćą. [*Vulg Ps* 103/29] *KochPs* 156 [*przekład tego samego tekstu LubPs* X6, *GrzegŚm* 27], 206, 211; *WerGořc* 263; *Vitalitas* – Zycię, duch. *Calep* 1130a, 71a; *ZawJeřt* 40; *GrabowSet*, D2; *WujNT* s. 79, *Luc* 8/55, s. 227, *Iac* 2/26, *Apoc* 13/15.

Frazy: »duch się sili« = *ktoř walczy ze Ńmiercią* (2): [*Kupiec narzeka*] Ach nieřtetys toć czas przyředł Naczozem ia nedznik wyředł. Czyáło leży duch łię łyły Ze wład łię nadzieię myły. Iuź by łnac niezal y gardła By mię ziemia iuź pozarła. *RejKup* h2v, p3.

»duch moj we mnie ustaje« [*szyk zmienny*] (4): *TarDuch* E; Ale dla dłuęiego cześkania nie mogła łie pocieřzyć duřa moia iedno iźem pana boga pamiętał á wtymem łie kochał y w thymemłie obierał aź duch moj we mnie vřtał. *WróbŻołt* 76/4, k. aa3, *Ps* 142/7.

»poki duch(a) [*w kim*] (będzie, a. nieustanie, a. przebywa, a. zstawa)« = *poki ktoř żyje* (5): Ráćz mye přęcyuchno wyłłucháć o moy miły Pánye/ Poki duch moj w nędnym cyele moim nye vřtánye *LubPs* ee5; Pokiř żyw/ á poki w tobie ducha zřtáwa [*Dum adhuc vivis et est spiritus in te*]/ nie wdaway łię w niewołą żadnemu człowiekowi. *BibRadz Eccli* 33/21; Poki Duch w tobie będzie/ miey w łercu ty łłowá *Prot* D4; *KochPs* 175; A ty o méy vprzėymořci/ Y niewąřp o łtátecznořci: Bowiém póki duch wemnie/ Nie mařz/ ieno łługę zemnie. *KochFrag* 27.

»poki czujesz władzę ducha swego; poki mym duchem władnáć dasz« = *poki żyje* (1 : 1): CHwal Pána poki żywieřz/ łław dobroći iego Duřzo ma: poki cześieřz władzę ducha łwego *GrabowSet* Dv; Iákoź/ poki mym Duchem/ władnáć/ Boże mocny/ Dařz: chwały twey/ dzień będzie pełen *GrabowSet* V2v.

Zwroty: »ducha oddać« = *umrzeć* (1): Zdrowy łmył/ náđzieię łtała/ mocną wiáre/ Day [*Boże*] w ten cześ/ gdyć ducha oddam zá ofiáre *GrabowSet* Q2.

»przypláć duchem« (1): iuź tam Więć nie vchem/ Nie łkorą/ nie włółami/ lecz przypláć duchem. Iuź tám nie będzie chłóřtą karány brzozową: Karzą go [*złodzieja*] trześim rázem Ńmiercią powrozową. *KlonWor* 37.

»ducha wypuřcić« = *umrzeć, Ńkonać, umierać; emittere spiritum Vulg* [*szyk* 9 : 5] (14): *TarDuch* C6v; [*Jezus*] łkrzykiem zawoławřz/ ducha wypuřcił [*clamans expirasset; wołáiąc łkonał WujNT*] *MurzNT Mar* 15/39; To rzekřzy wypuřcił ducha łwego [*defecit anima eius*] ná łożu máiac ná ten cześ łto pięćdzieřat y ořm łat *BudBib Tob* 14/13 [14], *2.Mach* 7/9; Oycze wręce twoie polecam ducha mego. A to wyrzекřzy wypuřcił ducha [*expiravit; łkonał WujNT*] *BudNT Luc* 23/46; y ták zárázem Duchá wypuřcił/ wielki y łławny Chryřtułow męćennik *SkarŻyw* 373, 115, 253, 334, 393, 455; *LatHar* 701, 714; A Ieřus záwoławřzy powtore wielkim głóřem/ wypuřcił ducha [*emisit spiritum*]. *WujNT Matth* 27/50 [*przekład tego samego tekstu LatHar* 714].

Wyrażenia: »duch człowieczy, ludzki, synow Adamowych« (4 : 1 : 1): Ktoř tho wie ieřli wřthępuie duch łynow Adámowych [*spiritus filiorum Adam*] w zgorę/ á ieřli duch byđłęcy łthępuie ná doł.

Leop Eccle 3/21 [przekład tego samego tekstu *BielKron 80: duch ludzki*]; Powiada Pan który rozpołtrza niebiofá/ y który gruntuie ziemię/ y kthory łthwarza duchá człowieczego w człowiecze. *Leop Zach 12/1; BielKron 80*; Abowiem iákifz ieft żywot náfz? Pára ieft kthora się ná máły čás okazuie á potym niłzczeie (*marg*) Duch człowieczy niłzczeie. (-). *GrzegŚm 3, 48, 51*.

»duch żywota, żywotny, ożywiający« = *spiritus, vitae Vulg, PolAnt; spiraculum vitae Vulg; spiritus animalis PolAnt* (7 : 4 : 2): wefzło do Noego w Korab/ dwoie á dwoie/ ze wfzelkiego ciáá w którym był duch ożywiájący [*spiritus vitae*] *Leop Gen 7/15*; Wściornafcy ludzie/ y wfzyćkie rzeczy w których był duch żywotá [*spiraculum vitae*] ná ziemi: pomarły, Y wygládził Bog wfzythko łtworzenie ktore było ná ziemi *Leop Gen 7/22, Ez 10/17*; Gdy oni [*Cherubini*] łtali/ łtály też y ony [*koła*]/ á gdy łię oni podnošili/ podnošily łie theż ony z nimi łpołu/ ábowiem był duch żywotá w nich [*spiritus animalis*] *BibRadz Ez 10/17, Gen 6/17; RejAp 93v; RejPos 210; BudBib Gen 6/17, Ez 10/17; CzechRozm 122v*; Stworzył tedy Pan Bog człowieká z ziemię/ y wlał w niego duchá żywotá [*Vulg Gen 2/7*]. *WerKaz 282; WujNT s. 333, Apoc 11/11*.

Szeregi: »dusza albo (i) duch« (2): iż tu nie mowi nic Kryłtus o Dułzy álbo Duchu/ który ieft tchnienie żywotá *GrzegŚm 18*; Boć żywe ieft łowo Boże y łkuczne/ [...] y przenikájące áż do rozdźielenia dułze y duchá [*animae ac spiritus*]/ y łtáwow/ y łzpikow *WujNT Hebr 4/12*.

»duch abo moc Boża« (1): A ciáá [*znamionuje*] łkorę tę zwierzchowną/ ktorey odźienia y ciepłá trzebá poki nie otrętwieie ołthradawłzy duchá ábo mocy Bożej. *GrzegŚm 27*.

»duch i tchnienie« (1): Iełliż vmyłli w łercu łwem [*Bóg*] od człowieká wfziác duchá y tchnienie iego [*spiritum eius et flatum eius*] Tedyć zginie łpołu wfzytko ciáá/ á człowiek łie obroći w proch. *BibRadz Iob 34/14*.

»(ani) duch i (ani) żywot« [*szyk 3 : 1*] (4): vchwyćiwłzy obiema rękoma wnątrnošci łwoie/ wywłokł ie/ y rzucił miedzy lud prołząc Pána w ktorego mocy ieft żywot y duch [*vitae et spiritus*]/ áby mu go potym záłię przywroćił/ á tymći łpołobem dokończył żywotá. *BibRadz 2.Mach 14/46; GrzegŚm 51*; Iákiec było záczyćie wálze w żywoćie moim ia nie wiem/ ánim wam dáłá duchá áni żywotá [*spiritum et animam*]/ ánim tełz łpráwiłá żywołow z ktorych każdy z was ieft zložon. *BudBib 2. Mach 7/22*; Padł ná kámieñ co zdawná ná vlicy leżał: Y tám go duch y żywot ná mieyfcu odbieżał. Zaden tám nie záłował tey łmierći okrutney *KlonWor 44*.

α. *Wszelka istota żywa* (11) : Namocnieyłły Boże (ktory ieftéš Bog) duchow wfłyłtkiego ciáá [*Deus spirituum universae carnis*] *Leop Num 16/22*.

W połączeniu z zaimkiem [*wszelki* (5), *každy* (3), *żaden*] (9): Sen ieftł obraz łmierci, w pracech odpoczynienie, nędznych požádanie, [...] á każdego ducha odpoczynienie. *BielŻyw 137; LubPs gg; KrowObr 198v*; á wyłchnie wfłelkie łerce/ y vpádną zemdlawłły wfzyćkie ręce/ y łchorzeie kozdi duch *Leop Ez 21/7; BielKron 343*; chwalcie go [*Pana*] ná cymbalech dobrze brzmiących: wfzelki duch niech chwali Pána [*omnis spiritus laudet Dominum Vulg Ps 150/6; wfzelkie dychánie BudBib*]. *ModrzBaz 55v* [przekład tego samego tekstu *LubPs gg*]; [*Boże*] twa moc ták władnie/ Ze/ iáko łię iey łchroñić/ duch żaden nie zgádnie. *GrabowSet L2; LatHar 570; GosłCast 31*.

Wyrażenie: »duch żywiący« (2): Czarnéy nocy pošrzodek/ gdy ćieniem obléwa Swiát/ wfzelki duch żywiący mile odpoczywa. *GosłCast 31, 18*.

β. lek. Według dawnych pojęć medycznych powietrze (*pneuma*), a raczej pewna jego część szczególnie subtelna, eteryczna, dostająca się za pomocą płuc lub porów skórnych do organizmu, gdzie zostaje wciągnięta do serca, siedliska siły życiowej, i rozprowadzona przez tętnice do całego organizmu. Pojęcie „*pneumy*” jako siły życiowej wiązano z pojęciem siły psychicznej z siedzibą w mózgu rozchodzącej się po organizmie drogami nerwowymi, a także z pojęciem siły wegetatywnej z siedliskiem w wątrobie i rozchodzącej się po organizmie poprzez żyły; *spiritus Cn* [apud medicos spiritus est substantia aetherea, calida, levissima, tenuissima, omnes in corpore motus ciens, eiusdem originis cum calore nativo et ei permistus penitus et alter alterius nomine appellatur spiritus naturae, vitae vinculum; animae instrumentum. Spiritus vitales (siły) generantur in corde, hepate et cerebro assiduo, quia etiam assiduo absumuntur, et feruntur per venas, arterias, nervos in corpus totum Cn] (73) : á kto by miał mdły wzrok albo zamierzknięcie przed oczyma/ w pułc tego łoku w nos á na wznak się położ yż doydzie tam daleko do żyłek ktore pochodzą od mozgu do oczu/ przynofząc duchy iałne *FalZioł* I 13d; Też naprzeciwko omdlewaniu y tesknościam kthore bywaią z zapalenia duchow ktore od serca pochodzą [jest wódka różana] *FalZioł* I 116a; BOragowa wodka/ Serce pořila y gruboř kwrwie czyřci, duchy řerdeczne wyiaľnia/ Myřľ dobrą czyni *FalZioł* II 3d; [Wódka lawendowa] Mozg y z nerwy y z duchy iego/ řmyřly wnętrzne y zewnętrzne wřzythki pořpoľu y gich członki naprawia y pořila *FalZioł* II 7b, I 60c, 156b, III 23c, IV 55a, V 7v (14); gdy by kto był ořlepion na iedno oko á drugie czaľo zořtaľo, tedi w onym iednym przybędzie mu ořtrořci wzroku węczey niřli kiedy w parzze [!] było. Abowiem duchy one widzenia pirwey rozdwoione, zchadzią řie ku iednemu oku. *GlabGad* B4v; Aby řie tim [kichaniem] czyřciła moc gľowy wzroku gdy w kichaniu wilkoř z oczu pochodzi aby teř wychodziły duchy zbytnie od mozgu ktorego řie celle w ten czas odtwieraią *GlabGad* B8; Czaľem to [smrodlivy duch z ust] pochodzi z wilgotnořci nie řtrawney w żoľadku/ Iako cřľowieu zbytnie pijacemu, czaľem dla zakařenia duchow y zagniľych wilgořci w cřľoⁿkoch niektorich zwlařczą w pľuczach *GlabGad* C7v; Bowiem kuri y drudzi ptaci maią w řzyi żyły ciaľne, tak ich duch ruchaiąci moře řie w nich przez niektory czas zachować. Ale v cřľowieka řą żyły beřtworne: y řzyrokie z ktorich duch takowy hnet wychadza, á takře ciaľo řie nie ruřza. *GlabGad* D2; Tu mař baczýć iř troiaki iest duch, w cieľe cřľowieczim. Ieden iest duch řiwota ktori ciaľu řiwnořć dawa, tego początek iest w wątrobie. Drugi iest duch rozumnořci, tego mieřtce iest w mozgu. Trzeci iest duch cřuynořci, iego początek y mieřtce iest w řerczu, á wedľug tego ducha drugie dwa řprawuią řie y rządzą podľug iako iest iego moc albo niedořtatek. *GlabGad* E; w macici niewieřciey, na przod řie vczyni błonka ktora ono plemię okřąziwři w řobie zadzierza, tamře wpořrořdu (iako widamy w żoľtku iaiecznym) zarodzi řie nie iaki duch řprawuiąci, ktori naprzod řerce řprawi, potim ze kwrwie czo nařubtilnieyřzy z nienagła řprawi wątrobę, zatim z grubřzey á z zimney wilgoti řprawi mozg y thuk w kořci. *GlabGad* E2v; Cřemu řerce vřtawno řie chwieie wcieľe. Od. Bowiem řie w nim rodzi z ie^{řo} gorącznořci duch ktori iest řubtilnieyřzi niř wiatr, takře on mnořąc řie vřthawno řzuka mieřtca řzyřřzego w pořrořdu řerca rořtwarziąc ie y podnořząc. *GlabGad* E3; Czo barziew mnořy duchy w cieľe, iestli karmia albo wiatr. Odpo. Barziew karmia, abowiem ciaľo przyrownawa řie pokarmu iakiego kto pořywa, á tak z iego cřęľci czo nařubtilnieyřřzy mnořą řie duchy w cieľe á nie z wiatru, zařię wiatr one duchy potwierdza dawaiąc im moc y řięľ *GlabGad* F5v; Cřemu zwierzęta řpią. Odpo. Iest tego potrzeba

wielga, bowiem duchy wżithkich śmyśłów czału czujności śpraczią sie około śpraw rozmaitych y owfzem wynidą z ciała, á tak ich bywa mnief, ktore więc czału śpania odpoczynienie maia y iakoby z nowu naprawienie. *GlabGad* Lv; Dwa śą śprawce śpania, śerce á mozg, śerce ciepłem śwym parę wzgorę podnośzacz, á mozg ktori ia śwym zimnem czyni zfiadłá tak iż ona wżitkie śmyśły wiąże, gdy ich duchum drogi ktorimi oni chodzą zamyka, á tak on dym ief materia z ktorey śpanie pochodzi. *GlabGad* L3; w człowiecze otyłym, gdy tam wżędi mięło zarofcie tłuśtość zaśtapi, iakoż sie tam mogą rozśzerzyć duchy rozumne ktore sie w śuchości kochaią. *GlabGad* N4v, B5, B6, C6v, C8v [2 r.], D (28); Ale ná inśze wzdęćie albo wśpuchnienie/ śuche [*bańki*] śtáwiáią: śiekánećiem wyciągáią krew/ á śuche duch. *SienLek* 33v; Bo Rzeczśpośpolita ief iáko iedno ćiało iednego źwierzęćia/ ktorego wżytkie członki iednym śię duche^m oczerftwiáią/ y wżytkie ie^{so} śprawy od iednego źródła płyną *ModrzBaz* 100, 92v; Ponieważ [*franca*] ief chorobá przyrzutna/ która zlobą wśtęchlinę iádowitą nieśie/ á Duchy zaráz/ y krew wżyftkę záraza *Oczko* 39v, 27v, 28v [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: duch (-y) czujności, jasne, ogniste, oświecone, patrzenia, przyrodzone, rozumne, rozumności, ruchający, serdeczne (2), sprawujący, widzenia (2), żywiołne (2), żywota; duchy pomnażać, posilać (9), potwierdzać (3), utwierdzać (2), wyjaśniać; wyniszczenie (3), wzruszenie, zakażenie, zapalenie, zarażenie, zmartwienie duchow (4).

*Wyrażenia: »duchy, duch ożywiające(-y)« (10 : 1): [wódka kamforowa] Gdi iey częśtho pożywa á wiele: śzkodzi/ ábowiem martwi duchy ożywiające y mocz przyrodzoną/ paniam płodność traci/ Siwiznę na człowieka prędko w wodzi *FalZioł* I 71a; A iefli po Circule ołowianey barwy przydzie czarny. Tedy zmartwienie duchow ożywiających mozgowych. A tak vpadek wielki znamionuie. *FalZioł* V 8; Bowiem^m krew ief nawyśzi á na znamienitśzy śkarb żywota: zdrowia człowieczego, Y kochanie duchow ożywiających y polilających człowieka. *FalZioł* V 57, I 25c, [115²] d, II 10d, V 2, 6, 7v; Bowiem ono [*ciasto*] ma lipkość zbitnią ktora ciągnie sie w żyły á tak ie zatika y nie dopuśzcza tam wchodźć duchom ożywiającim, z kądze przychodzi wiele niemoci. *GlabGad* G6; izali ręká żyć może/ gdy śię od ćiała oderwie? Tráći ducha ożywiającego *SkarKazSej* 672b.*

»duch żywotny« (7): Ale ciała dobrej krwi á czyśtich wilkości/ y w mierney śprawie chowaiące sie/ nie łatwie przyjmuią poruśzenia: powietrza iádowitego/ ale mu śnadnie przeciwiáią sie/ á duchy żywotne śerca chronią *FalZioł* V 61v, II 2c, 21d, V 62, 67v, 70v; A przetoć Gálenus nie rádźi częśto krwi dla czyśćienia innych wilkości puśzczáć: ábowiem ze krwią y duch żywotny wychodźi/ á mdlą śye wñętrzne śprawy członkow czelnych/ y żywot śye tym kroći. *SienLek* 33v.

*Szeregi: »duchy i ciepło (a. gorącość) przyrodzone« (5): [Moc z zimności żywiołowej] Naprzod zaziąbia/ á z thąd pochodzą y inśze rzeczy/ iako wilkości/ krwi z fiadanie/ [...] Sen przywodźć/ duchy martwić y gorącość przyrodzoną *FalZioł* *8, II 11a, V 2v; Złe powietrze śzkodliwśe ief. Bowiem ono richley śzkodzi śerczu w ktorim ief śztok y zdrojło wżitkich duchow j ciepła przyrodzonego *GlabGad* K3v, K7.*

»duchy a pary iádowite« (1): Czemu oczi niewiały wpławy cierpiącey zarażaią y pfiuią noue zrzadło albo zwierciadło. Odpo. Bowiem tego czału pochodzą z niewiały duchy á pary iádowite, w głowę iey z zoładka wśtępiące *GlabGad* B6.

5. Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej: »Ducha Świętego korzeń« = *Angelica silvestris* L. (Rost); *dzięgiel*; *laserpitium*, *panax Heracleum*, *radix silphi*, *silphium*, *syriaca radix* Mącz [dzięgiel ogrodny – *angelica*, *panaces angelicum*, *costus niger*, *radix S. Spiritus*, *panax Heracleum* Cn] (2) : *Syriaca radix*, *Radix sylphi* sive *Laserpitii* Korzeń á źiele które *Angelicam* zową/ *duchą* świętego korzeń álbo *dzięgiel* áczkolwiek niektórzy *Angelicam* nie zá *Silphium* ále zá *Panax Heracleos* máyą. Mącz 437c, 393c.

*** Bez wystarczającego kontekstu (3) : *Spiritus*. Geyft. Duch. *Mymer*¹ 3v; Geift. Duch. *Spiritus*. *Spectrum*. *Calag* 224a; *Genius* – Duch. *Calep* 455b.

*** Wyraz objaśniany (16) : Ale tu *dufzá* álbo *Duch* známieniuie *człowieká* *duchownego*: *ktory* ma *żywot* *wieczny* *GrzegŚm* 18; *Przethoż* ku *łácnemu* *wyrozumieniu* *thego/* y *inych* *mieyfc/* *wpáthrz* się *pilnie* w *thy* *řłowá/* *Ciąło/* *Dufzá/* *Duch/* *iáko* się *rozmáicie* w *piśmie* *rozumieią*. *GrzegŚm* 19; *Známieniuie* też w *piśmie* *ciąło/* *ćielefną* *obliczność/* álbo *bytność/* á *duch* *ráde/* *wolą/* *moc* *GrzegŚm* 20; *Duch* *známionuie* *Człowieká* z *Bogá* álbo z *Diablá* *náchnionego* *GrzegŚm* 56; *Známionuie* też w *piśmie* *Duch/* *dáry* *Duchá* *Świętego* *GrzegŚm* 56, 33, 49, 54 [2 r.], 55 [2 r.], 56 (13); *K temu/* *řlowo* á *duch* *vřt/* *częřto* *řię* zá *iedno* *biorą*. *Iáko* tu: *řłowem* *Iehowinym* [...] *niebiofá* *řą* *wczynione/* á *duchem* *vřt* *ie^{so}* *wřzytek* *zářtęp* *ich* *CzechEp* 278; *Dufzę* y *duchá* w *tym* *pieniu* *Bázylius* *ř.* zá *iedno* *bierze*. *Może* *řię* *przedřię* *dufzá* *do* *rozumu/* *duch* *do* *woley* *řciągáć* *LatHar* 67.

Synonimy: 1. **b.** **a.** *anjół*; **ř.** *bies*, *czart*, *demon*, *diabeł*, *kusiciel*; **c.** *dusza*; **a.** *mara*, *zjawienie*; 2. **a.** *dusza*, *serce*, *umysł*, *wnętrznosci*; **b.** *animusz*; 3. »*rzecz* *sama*«; 4. *dech*, *oddech*, *tchnienie*; **a.** *dech*, *szum*, *wiatr*, *wienie*; **b.** *para*, *tchnienie*, *zdrowie*, *żywot*; **a.** *dychanie*; **ř.** *dym*, *kurzawa*; 5. *anjelika*, *dzięgiel*.

TG, WG